

Bongars, Jacques

Epistolae ad Joachimum Camerarium

Lugdunum Batavorum 1647

Epist. 89 h

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10402256-7

Copyright

Das Copyright für alle Webdokumente, insbesondere für Bilder, liegt bei der Bayerischen Staatsbibliothek. Eine Folgeverwertung von Webdokumenten ist nur mit Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek bzw. des Autors möglich. Externe Links auf die Angebote sind ausdrücklich erwünscht. Eine unautorisierte Übernahme ganzer Seiten oder ganzer Beiträge oder Beitragsteile ist dagegen nicht zulässig. Für nicht-kommerzielle Ausbildungszwecke können einzelne Materialien kopiert werden, solange eindeutig die Urheberschaft der Autoren bzw. der Bayerischen Staatsbibliothek kenntlich gemacht wird.

Eine Verwertung von urheberrechtlich geschützten Beiträgen und Abbildungen der auf den Servern der Bayerischen Staatsbibliothek befindlichen Daten, insbesondere durch Vervielfältigung oder Verbreitung, ist ohne vorherige schriftliche Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig und strafbar, soweit sich aus dem Urheberrechtsgesetz nichts anderes ergibt. Insbesondere ist eine Einspeicherung oder Verarbeitung in Daten systemen ohne Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig.

The Bayerische Staatsbibliothek (BSB) owns the copyright for all web documents, in particular for all images. Any further use of the web documents is subject to the approval of the Bayerische Staatsbibliothek and/or the author. External links to the offer of the BSB are expressly welcome. However, it is illegal to copy whole pages or complete articles or parts of articles without prior authorisation. Some individual materials may be copied for non-commercial educational purposes, provided that the authorship of the author(s) or of the Bayerische Staatsbibliothek is indicated unambiguously.

Unless provided otherwise by the copyright law, it is illegal and may be prosecuted as a punishable offence to use copyrighted articles and representations of the data stored on the servers of the Bayerische Staatsbibliothek, in particular by copying or disseminating them, without the prior written approval of the Bayerische Staatsbibliothek. It is in particular illegal to store or process any data in data systems without the approval of the Bayerische Staatsbibliothek.

Epist. 89^h

Bongarsius

<36602227820016

<36602227820016

33

Bayer. Staatsbibliothek



104



VIRI ILLUSTRIS
IACOBI BONGARSI
EPISTOLÆ

A D

JOACHIMUM CAMERARIUM,
Medicum ac Philosophum Cele-
berrimum scriptæ,

E T

HISTORICIS ac POLITICIS
documentis instructæ.

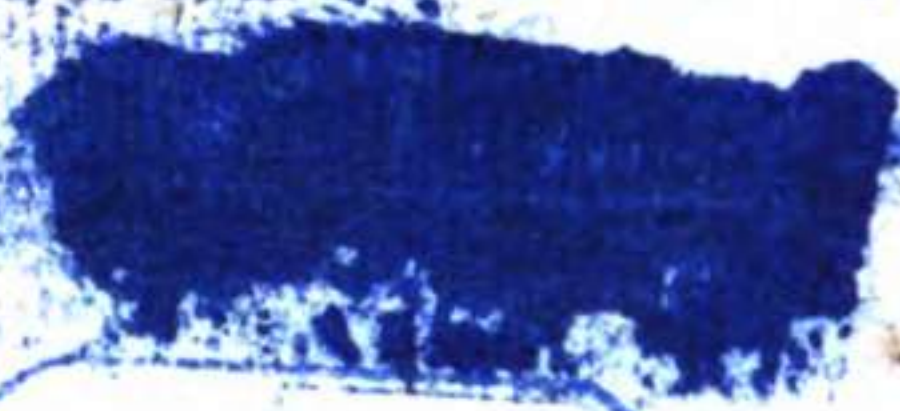
Nunc primum edita.



LVGD. BATAV.
Ex Officinâ Elzeviriorum.

MDCCLXVII.

12. 12. 1871



BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

ITALIA



VIRO ILLUSTRÍ,
LUDOVICO
CAMERARIO,
JOACH. F. JOACH. N.
Consiliario & Ex-Legato Regio,

S. P. D.

FRIDERICUS SPANHEMIUS,

REDIT ad te, Vir Illu-
stris, Bongarsianum
opusculum (cujus me
editorem esse voluisti) & in eo
Bongarsius tuo beneficio redi-
vius. Merebatur sanè tanti
viri ignotus propemodùm secu-
lo nostro candor, ut veteris
istius honesti imago istis Epistolis
exhiberetur Orbi, in exemplum
* 2 eorum,

eorum, qui publicis rebus ad-
moventur. Qualis & quantus
Bongarsius fuerit, illi norunt,
qui aliquam rerum superioris
seculi notitiam habent. Gallum
gente, domo Aurelianensem
fuisse, & Nobili quidem genere
oriundum, constat, quod tamen
decus minimum eorum fuit quæ
in eo spectari debebant. Plus suæ
Virtuti debuit, quàm Majorum
imaginibus. Illâ Maximi Regis
Henrici IV amorem meruit &
favens iudicium. Ab eo etiam
ad Germaniæ Principes crepe-
ris rebus sæpius missus, suam
Regi fidem, candorem & inte-
gritatem omnibus probavit,
Prolegati munere aliquoties,
Legati semel, & quidem pro di-
gnitate, functus. Iudicium ei
obit-

obtigerat magnorum negotio-
rum capax, & quod caput est,
cum singulari probitate conjun-
ctum, quæ mistura rarissima
est nostro seculo, quo vafra po-
tius quàm sincera ingenia pro-
bantur, & quo non nisi illi ma-
gni censentur qui vulpinari
norunt, & scenæ servire. Pie-
tati & integritati Bongarsius
eruditionis & eruditorum ad-
junxerat amorem. Nec vel au-
la, vel negotia, vel peregri-
nationes creberrimæ intercessê-
re, quo minus & illam promo-
veret in aliis, & suæ fidem fa-
ceret, quam non vulgarem ha-
buit, & tantò magis estiman-
dam, quò cum majori mode-
stiâ conjuncta fuit. Nec tantùm
Juvenis Justinum doctissimis

notis à se instructum dedit, sed
& senex inter gravissima ne-
gotia vulgavit Volumen ingens
Gestorum Dei per Fran-
cos, quo belli sacri Scripto-
res complures complexus fuit.
Alterius etiam materiam col-
legerat, & publico destinâ-
rat. Sed mors & vitam in-
tegerrimi Viri, verum pruden-
tia & probitatis exemplar, &
tantum ejus fructum nobis in-
tervertit. Bibliothecam suam,
quam instructissimam habe-
bat, & vel maximè Codici-
bus manu exaratis, locuple-
tissimam, eruditis semper pa-
tere voluit, quorum commo-
da in publicos usus summâ pro-
pensione juvit, nec magnam
tantum, sed & bonam famam
apud

apud bonos omnes reliquit.
Quanti cum etiam summū se-
culi decus Vir Illustris Cl. Sal-
masius, cui familiaris notus
erat, fecerit, faciatque, ex
ejus ore non semel intellexi.
Non mirum cum talis & tan-
tus esset, summam illi cum sum-
mo Parente tuo necessitudinem
intercessisse. Virtutis cognatio
inter bonos facilis & arcta qui-
dem fibula est. Illā eorum ani-
mi, & sanctissimè quidem, ad-
stringuntur. Quantus fuerit
Parens tuus, quantus Avus,
precipuus eruditionis in Ger-
maniā instaurator, Orbi no-
tum. Non expectas à me, Vir
Illustris, ut illorum tibi deco-
ra prolixè representem, nullis
quippe ignota, & quibus suus

honos constabit, quam diu vir-
tuti & bonis litteris. Nec in
tuas laudes me exspatiari mo-
destia tua sineret, quæ sum-
mis virtutibus comes esse so-
let. Eximiam virtutem tuam
integra regna novêre, quâ
ipsi genti tuæ quamvis jam an-
te inclytæ novum splendorem
addidisti. Quæ tua pruden-
tia sit, quàm subactum de re-
bus omnibus judicium, quàm
mira in gravissimorum nego-
tiorum administratione dexte-
ritas, quinquaginta propemo-
dum annorum usu & experien-
tiâ exercita, quæ integritas,
quæ tristissimis temporibus ma-
gnis à te Principibus probata
fides, quàm opportuna & gra-
ta simul Serenissimis Electori-
bus

bus Palatinis opera, quot amplissimis muneribus admotus fueris, quot Legationibus ad maximos Orbis Christiani Principes defunctus, omnibus notum. Ipsæ malevolorum obtrectationes, quas tua integritas & pro bonâ causâ zelus in te concitarunt, laudibus tuis accedunt. Nec enim tot in te calamos, & tantam licentiam mediocris virtus acuisset. Magnum sanè esse oportebat, quem Gloriosissimus Regum GUSTAVUS MAGNUS suum esse vellet, & triumphatricis gentis apud Potentissimam Rempubl. Oratorem. Ei etiam munere te parem tua virtus præstitit, & dignitati per se splendide novum decus adjecit, donec curarum

rarum & negotiorum satur
missionem impetrares, & ho-
nestissimum otium, in quo re-
liquos vitæ tuæ annos tibi im-
putare posses. Nec in otio ta-
men otiosus esse potes, sed Reipu-
blicæ Thesaurum paras, quem
tibi vel vivo debebit, vel
extincto, ut qui in Came-
rariorum virtutes gentilitias
ex asse successisti, succedas et-
iam in eorum de Republ. lit-
terariâ merita. Generum in-
terea, Amplissimum & dex-
terrimum judicii Virum, Pau-
lum Strasburgerum, & Exi-
mium, ac in tuas virtutes ma-
gno gradu euntem Filium Joa-
chimum, à primâ ætate mi-
hi conjunctissimum, utrumque
olim Maximi Regis, nunc
Maxi-

0402250
*Maximæ Regina, sexum suum
suis virtutibus supergressa, mi-
nisterio in præclaro munere ad-
motum, Reipublicæ commodis
impendis, & cum illis ac per il-
los bonam adhuc causam uti-
lissimâ operâ, ipse etiam domi
saluberrimis consiliis juvas.
Hæc negotiosa quies ut tibi diu-
turna sit, & prosperrima, to-
to animo, Vir Illustris, pre-
cor, ut qui consummatam vir-
tutem tuam, & singularem
illam quâ me complecteris be-
nevolentiam, maximi, ut de-
beo, facio, & inter decora mea
refero. Vale, Vir Illustris, &
in Camerariorum gloriam ac
seculi decus crudam & vege-
tam senectutem multos annos
superstes vive, meque tuo no-
mini*

mini & tua Dignitati devo-
tissimum amare perge. In quo
voto desino. Scripsi Lugduni
Batavor. Idib. Majis, Anno
cIo Io cXLVII.

JACO



IACOBI BONGARSII
BODRIANI,
EPISTOLÆ

AD

*Clarissimum Excellentissimumque Virum,
D. D. IOACHIMUM CAMERARIUM,
Reipublicæ Noribergensis Medicum.*

I.

Clarissime Domine, amice colende salve.

OBLATAM à Clarissimo Domino D. Donello scribendi ad vos occasionem, nolui amittere. Debeo hoc saltem, cum majora non possum, humanitati vestræ. Advenimus huc salvi, Deo ducente. Hinc Rupellas cogitat Illustriss. Dom. Segurius, ad Regem, quem publicè interest, de præ-

A senti

senti rerum nostrarum his locis
statu, certiore fieri: Talis au-
tem est, ut neque nunciis, neque
litteris satis commodè explicari
possit. Nescio an tutum iter per
classem Hispanicam futurum sit,
quam XII. hujus mensis, novo sti-
lo, Lisbonâ solvissè, scribunt Ant-
verpiâ. Infesto classibus mari,
non suaderem temerè iter ingre-
diendum. De rebus Belgicis ac-
cipietis ex ore ipsius Dom. Do-
nelli. In Anglia, ad excipiendos
Hispanos ita comparata omnia
scribunt, ut nihil ab externo ho-
ste periculi sibi imminere putèt:
etiam terrori se illi futuros spe-
rant. Vereor, ne nimia virium
suarum fiduciâ, iram Divinam
provocent. Scribunt tamen viri
prudentes, plerisque videri, Hi-
spanum aliò quàm in Angliam
cogitare: & urgeri pacem à Par-
mensi. Solent gladiatores, locum
quem

quem ictu petere constituerunt, intento in alium mucrone, dissimulare. Et hic ipse Hispanus, ante annos octo, cum ad invadendam Lusitaniam omnibus se viribus instrueret, in Angliam dirigere consilia sua videri volebat. Sed hæc tempus aperiet. Lute-tiæ, sub finem Aprilis, magnas turbas Guisus dedit, fugato Rege, urbe in potestatem suam re-dactâ. Narrationem arbitror ad vos Lugduno perlatam esse. Mihi ante acta cogitanti, non possunt istorum actiones omnes non esse valde suspectæ. Sed, præterquam quod ipsorum ingenium, multis experimentis cognitum habemus, quærere hîc lubet, Quare Rex Guisium, postquam de ejus consiliis rescivit, & is penè solus in arcem Luparam salutandi & excusandi causa venisset, non detinuerit : Quare

postea Guisius, cum in urbe prævaleret, Regem non ita concluderit, ut elabi non posset. Quare etiam Rex fugiens, Saumurium quod est ad Ligerim, petierit: ac non potius Normanniam, in qua erat Espernonus cum copiis. Vereor, ne ex composito ista agantur: Sed omnium maximè vereor, ne seriò ista agi sibi persuaderi Rex Navarræ patiatur: & Regis fortunam misertus, ad ejus auxilium, suam autem perniciem advolet. Sed, quid si Deus committere illos inter se, & mutuis dissensionibus perdere velit? Ut ut sit, malim Regem Navarræ hoc tempore spectatorem esse, quàm actorem: & Epicharmæ sententiæ meminisse. Vos, obsecro, pro Rege optimo orate: ut constans solum Deum ante oculos habeat: illos, à Deo alienos homines, fugiat. Regina Angliæ Legatum ad Regem

J A C. B O N G A R S I I. 5

Regem misit, qui ei Regni sui vires & facultates, ad seditiosos illos compescendos & puniendos, offerret. Omnino, Vir clarissime, octogesimum octavum annum attigimus. In Anglia sunt nomine Ducis Jo. Casimiri Schenk- kius, & Doctor Danaus: ille auxilium Bonnæ, hic Palatinatui petens. Tu, & frater, & Magnif. Dn. Baumgartnerus, nos amate: & salvete ab Ill. Dn. Segurio & à me. D. Cognetius de la Tuillerie, Harburgi est, in hac viciniâ: aliàs ad te scripturus: nunc pro litteris salutem mittit. Hamburgo xx. Maii. 1588.

Tui studiosiss. & observantiss.

JAC. BONGARSIIUS BODR.

II.

Mensis & supra abiit ex quo
Generosus Dominus à Sau-

A 3

ry

ry Norimbergâ transiit. Colloquium tuum valde expetebat & fratri: sed uterque fortè aberatis. Nunc iterum eum ad vos res, quas tractat, deducunt. Sperat quod tum per absentiam vestram non licuit, futurum nunc, comodo vestro, ut colloquio & sermonibus vestris perfruatur. Ego verò, hac subita occasione oblata, salutare vos & de Generosi Dn. à Saury ad vos profectio, certiores reddere volui. Plura, ut spero, intra triduum coràm. Vale Clariss. Domine, cum Magnif. Dn. Baumgartnero & cum Clariss. Domino D. Philippo. Coburgo, 16. Maji. 1590.

III.

ET si de statu rerum nostrarum nihil valde certi habemus: Tamen ipsos rumores, aliàs fortè compertos tibi, scribere pla-

placuit. Rex, postquam pellice-
 re ad prælium nullis rationibus
 Parmensem potest, & paulatim
 irrepere in exercitum otiosum
 morbos, & inopiam: aliud ca-
 piendum sibi consilium duxit. Ita-
 que probè munitis oppidis & ca-
 stellis atque pontibus circa Lu-
 tetiam, Ducem de Longavilla
 cum Dn. de la Noue, & parte co-
 piarum mittit San-Quentinum
 versus, ut fines Belgicos obsiden-
 tes, comineatum è Belgico pro-
 hibeant: quod hætenus cessit fe-
 liciter. Partem aliam copiarum
 versus Campaniam mittit, ne quid
 fortè è Burgundia & cæteris illis
 locis adveheretur Lutetiam. Ipse
 cum expedito milite circa Lute-
 tiam ipsam volitat; ita & valetudi-
 ni consulit & victui: & maxime
 Picardiam observat, ne quid ex
 præcipuis illis urbibus quas in il-
 la provincia plerasque tenent ho-

stes, auxilii Lutetiam importetur. Ita nova ratione & Lutetiam ipsam & Parmensis exercitum obsidet. Jam ineunte hieme, quid consilii de externis accersendis auxiliis capturus sit, dubito. Ea quidem si parata essent, certam, aut valde fallor, de hoste victoriam darent. Sed si parari primum debent, tempus abit longum: & antequam collecta sint, confectum penè in Gallia erit, quicquid confici per hanc tempestatem potest. Legati Principum, hinc hærent. Wirtzburgicus Præsul, ad Parmensem hominem ablegavit, qui certa referret. Credo, ut ex illo statu, hinc sibi consilium capiant. Interim non cessant hostes: conscribunt in Germania, ubi licet, copias quantas possunt. Omnia illi certè & prudentius & ardentius administrant, quàm hi amici nostri. Sed de illis, Deus vide-

J A C. B O N G A R S I I. 9
viderit. Cui Opt. Max. & Re-
gem nostrum & te cum fratre
commendo. Adjunctas peto ut
cures ad Peucerum. Vale Clariss.
Domine. Francof. 3. Oct. 1590.

IV.

I Gnosce, quod te salutem rarius:
& quotiescunque id facio, ap-
pono tibi onus curandi litteras
ad Peucerum: quod tibi, scio,
gratum esse onus. Tu verò vi-
cissim, ne parce operæ meæ. Sed
ne steriles ad te litteras meas ju-
dices, apposui narrationem Gal-
licam de rebus nostris ex quo
Parmensis Regnum ingressus est.
Addo & nova quæ habemus ex
Lingonibus. Nobilem advenisse
à Rege, qui nuntiet, Parmensem
amissa dimidia copiarum parte
terga vertere, & Belgium cogita-
re. Regem insequi, auctum mili-
te Anglo, & confecisse de extre-

mis plerosque. Parisienses pæne ad desperationem adactos, misisse ad Regem de pace : paratos subire justum jugum : nec detrectare quicquam. Mænium destitutum à Parmensi, convocare suos undique, ut nisi in gratiam recipiatur à Rege, habeat, quo tueri salutem suam possit. Hæc ille: bona nimis: utinam tam certa. Quæ si semel audiunt Principes vestri, jam deponent cogitationem omnem de auxiliis: & profligatum Parmensem, confectum Mænium, deditam Lutetiam dicent. Artes non norunt hostium, nec animos. Hæc ad te familiariter. Sed expilatam pæne Lutetiam narrant, Cajetanus hac transiit ante septimanas tres, ignotus: trahens onustos equos quamplurimos. Nemursius ad 300. currus pretiosissimis rebus refertos Lutetiâ Lugdunum versus

U402256
J A C. B O N G A R S I I. II
sus amandavit. Idem Guisia &
Nemursia, fœminæ fecerunt. Sed
has ajunt cum bona Regis veniâ
excessisse Urbe: quæ mihi sanè
non urbs sed cadaver urbis vide-
tur. Et feret æternùm, ni fallor
impressa iræ Divinæ stigmata: in
quæ intuentes, discant mortales
Deum timere & colere. Cui
Opt. Max. te commendo cum
optimo fratre. Basileâ 28. Octo-
bris, 1590.

Gen. Dn. Saurius valet: disce-
dendi certus, sed quâ, in-
certus. Magnif. Dn. Baum-
gartnerum & D. Nutzelium
saluto officiosè.

V.

R Hedâ vix exscendi, cùm ca-
lamum sumpsi, scripturus ad
te raptim, quæ ut arbitror, vo-
bis nec ignota sunt. Diem suum
obiisse Pontificem. Nimirum ca-
la-

lamitas fatalis Pontifices urget:
quæ utinam & Papatum ipsum.
Et urgeret fanè, nisi nostri sese
ipsi mutuò lacerarent volentes.
Quæ sit Theologorum in Misnia
& Saxonia (& ubi non?) rabies,
palam est: nec illi occultos esse
furores suos patiuntur. Massiliam
affirmant in Regis potestatem se
dedidisse: & cæsum à Lediguierio
Sabaudum. Regem cuniculis
Montem San-Catharinæ ad Ro-
thomagum, subruere aggressum:
Interim conscriptis è toto Regno
(exceptâ Britannîâ) copiis, ita
se comparare, ut nec obsidionem
solvat, & Parmensi occurrere fa-
tis valida manu possit. Sed me
ut adveni, rumor inopinus ver-
beravit, de Ducis J. Casimiri Pa-
latini obitu: quem ajunt exces-
sisse vi. Januar. Habebunt & hic
Theologi rabulæ, quod exsultent
& insultent. Quid faciamus? Ita
mori-

10402256
J A C. B O N G A R S I I. 13
moribus nostris promeremur
nec dignum fato meliori hoc se-
culum. Nos mentibus & preci-
bus eò conscendamus, unde ori-
ginem nos ducere, ipsi etiam
Ethnici cognoverunt. Clariss.
Domine vale cum Ampliss. Dn.
Baumgartnero, & Dn. Nutzelio
& fratre Philippo. Me anhelitus
vexat oppressis pulmone & pe-
ctore viscosâ pituitâ. Francofur-
to XII. Jan. 1591. Quem ego tibi
tuisque annum faustum precor &
felicem.

V I.

BInas abs te accepi Dresdæ,
cum unis Peuceri, ἐὼλῃς qui-
dem illas: sed nihilominus gra-
tas. Missæ, ni fallor, à vobis Ba-
sileam, subsequutæ sunt vestigia
mea: & me hic tandem affecutæ.
Recepisse me eas, putavi tibi sal-
tem significandum. Nam scri-
bendi

bendi argumentum mihi aliud nullum est. Nova Gallica à vobis perferuntur huc. Et hæc natio nihil ipsa profert novi: utinam nec nostra Gallia, quæ jam ab aliquot annis longè post se relinquit Africam. Pictavium à Regiis occupatum hic ferunt: utinam verè: & premi Lutetiam: & laborare valdè Sabaudum. Cæterùm, quod fortè à me exspectas, Vicecomes Turennius cum Cognetio Tulleriano nostro, & Palavicino, Magdeburgum salvus attigit. Hoc unum tibi, ut spero, & novum erit & gratum. Mihi in hoc secessu, jucundissimi fuerunt cum Zündelino sermones. Unus hic mihi inter multos prudentiæ eloquentiã junxit, eloquentiæ urbanitatem. Sed sermones illius hausi parciùs: quia gravissimis occupatum negotiis, avertere religio erat. Julius verò

no-

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 15
noster, (cum quo colloqui mihi
aliquoties datum est) non altera,
sed unica spes nostra, verè vir est.
Supra ætatem sapit, sed sapien-
tiam non inflatam illam & tumi-
dam, sed solidam plenamque. At
illum nobis Deus vitalem sinat.
Jac. Brocardum, bonum senem,
& olim florente ætate, inter do-
ctos politiores, hospitio à Rep.
vestra susceptum, audiui & vidi
nuper apud vos lubens: & debeo
eo nomine Magnif. Dn. Baum-
gartnero. Thesaurum vos vobis
in cœlis reponitis. Si quæ fortè
in manus tuas venerint mihi in-
scriptæ litteræ, quæso te, Clariss.
Domine, cura eas huc ad D. Zün-
delinum. Habes epistolam bre-
vem, sed variam: quam finio sol-
lemni verbo, Vale: & Ampliss.
Dnn. Baumgartnerum & Nut-
zelium cum Clariss. Dn. D. Phi-
lippo saluta à me. Dresdâ raptim
3. Febr. 1591. VII.

VII.

Scripsi ad te Dresdâ. Spero redditas tibi litteras. Ex eo fuerunt apud Sereniss. Electorem Illustrissimus Turennius & Dn. Palavicinus. Discesserunt Turennius in Marchiam, Palavicinus huc, quantum ego quidem iudico, spe bona repleti: si qua ori fides, res salvæ sunt. Ego febriculâ tentatus, & vexatus tussi gravissima, liberavi me profectioe Marchica, Dominû Turennum hîc expectaturus. Parmensem ajunt parare se ad expeditionem Gallicam. Omnino illi & promptiores & vigilantiores sunt nostris. Scis quantum in occasionibus situm sit: maximè in bellicare: in qua pœnitentiæ nisi extremæ locus non est. Fui hericum Peucero nostro: iste salutat: idem & Bronnerus facit.

Peu-

JAC. BONGARSII. 17
Peucerus dat nobis Commenta-
rium de Divinationum generi-
bus, emendatum, auctumque.
Vale Clarissime Dom. & salve,
cum fratre suavissimo. Halâ Sax.
pridie Kal. Martii. 1591.

VIII.

HAnc te salutandi occasio-
nem amittere nolui. Illustr.
nostrum Turennum reliqui Ha-
læ. Ego ad Brunsvvicensem præ-
missus sum. Salva, ut spero, om-
nia. Nisi quod nos omnino par-
mensis præveniet. Jam enim pœ-
nè in procinctu ajunt esse. Præ-
sidiis nudasse urbes in Belgio
plerasque: earumque muros di-
ruisse. Serio rem agunt: & om-
nino hoc agunt. In nobis nescio
quæ fatalis lentitudo. Sat citò ta-
men omnia, si sat benè: & cum
Deo. Carnutum obsidere Re-
gem ajunt: alii Laudunum inclu-
sisse

fisse Mænium, post ejus fusas copias. Sed ista apud vos certiora. Tu verò vale & salve cum Magnif. Dn. Baumgartnero, Dn. Nutzelio & Clarissimo D. Philippo. Raptim Adamsteti ad Halberstadium. 8. Martii. 1591.

IX.

Litteras tuas scriptas 5. Maii, accepi. Et agit quidem tibi gratias Illustriss. noster pro bona & fideli illa opera tua. De litteris ab Electore, agit Ascanius. Sed cuperemus Francofurtenses à vestris moneri de officio: non autem dimitti cum generali responso. Erit enim res mali exempli: cum aliæ civitates judicabunt, vestris cessantibus, nec sibi faciendum quicquam. Nuncius ex Misnia, quantum intelligo, inde est, quòd illi de quibus res est, iniqua petebant pleraque, ad quæ
con-

J A C. B O N G A R S I I. 19
consentire Iulus nec volebat nec
poterat. Nec dubito quin maligni
quidam spiritus turbare conen-
tur negotium hoc totum. Sed res
tandem transacta est feliciter. Et
scribit ad te aut ad D. Baumgart-
nerum Iulus ipse. Novi nihil ha-
bemus. Præfecti nostri, Dona-
vius, Creangius, Berbestorfius
hinc discesserunt 9. Maii, ad mi-
litem cogendum. Vale Clariss.
Domine & salve cum Magnif.
Dn. Baumgartnero D. Nutzelio,
& D. Philippo fratre. Dessaviâ
13. Maii. 1591.

X.

EX Daniâ redux, oblatam
hanc te salutandi occasionē
nolui amittere: simul quæ Ham-
burgo transiens cognovi, signi-
ficandi. In Belgio Ordines cum
Mauricio Comite Zutfanum &
Daventriam occupasse compe-
risti:

risti : Addunt & Noviomagum :
& ad Groningam exercitum pro-
movere. Habent in exercitu
2000 equitum, peditum 10000
& tormenta majora 30. Rex
Christianiss. Louviers oppidum
in Normandia munitissimum &
opulens cepit, pleno meridie à
quodam cive ipsemet intronisi-
sus, Præfecto, captum à se oppi-
dū ipse primus nunciavit. Is erat
Fonsmartellus, factiosus homo,
& inter capita seditionis : antea
captus à Rege, & clementer di-
missus. Hoc postremum no-
vum arbitror vobis erit : quòd
cum primum Hamburgo disce-
derẽ, appellebat eò navis Diepâ,
quæ secundo vento hoc nuntia-
bat. Vale Clariss. Dn. & salve
cum Dn. Baumgartnero, D. Nut-
zelio & Philippo fratre. Raptim
Brunsvigâ 14. Junii. 1591.

XI.

Tuas scriptas 13. Maii accepi tardius, propter absentiam in Dania meam. Brunsvigâ ad te scripsi festinans. Et voluntatem quidem tuam in nos resque nostras probasti nobis prolixè. cui utinam ut animo respondeamus, ita respondere possemus reapse. Francofurtenses segregant se cum Spirensibus & Wormatiensibus à cæteris : Inopiam Reip. causantur. Et mihi videor, à morte Georgii Weis, qui nobis egregiè favebat, notare illos publice privatimque à nobis necicio quomodo alieniores. Sed absit, ut ab illis rerum momētum pendeat. In Gallia, Regem in Normandia non procul Rothomago esse, fama est. Helvetii Pontificii in procinctu sunt, & in Mediolanensem agrum contendunt,

dunt, adjuncturi se Italis, qui ad xv. Julii st. n. iter ingredientur. Monitoriales litteras Pontificis vidisti : & vidisti unà hominis insignem impudentiam , qui de bonis benè loqui vetet : miror, quin & benè sentire. Hostes in Imperio militem conscribunt, peditem equitemque quantum possunt. Et abduci se pleriq;, spe stipendii amplioris & certioris patientur : quicquid principes prohibeāt Illustriss. noster Turennius Argentinam heri profectus est, Ducem Casimirum in transitu salutaturus. Dominus Cognetius scribit ad te , & petit ut ei cures quę in adjuncta schedula perscripta sunt : Kuchenmeisterus pretium exsolvet. Dominus de la Riviere tui amantissimus est & te salutat officiosè : litterasque à te expectat, & complecti te coràm exoptat. Clariss. Domine D.
vale

J A C. B O N G A R S I I. 23
vale & salve cum Dn. Baumgart-
nero & Dn. Nutzelio & Clariss.
fratre. Francof. 22. Iunii, 1591.

XII.

STatim à reditu meo ex Dania,
dedi ad te literas : quas tibi
redditas spero. Illustriss. Dn. Tu-
rennius Argentinâ nondum re-
diit : fortè in viciniam vestram
excursurus. Interim impetrato à
vicinis Principibus & civitatibus,
commeatu libero, omnia hîc ad
excipiendum militem nostrum
comparantur. Et prope adest di-
cta dies. Nec cessant hostes.
Transeuntem hac peditem qui in
Belgium properat, quotidie vi-
deo. Et apparatus Italici vobis
noti sunt. Sfondratam Ducem
& Parmensem invaletudine la-
borare scribunt. Et Sabaudum
tamdiu abesse domo demiror.
Asculanum Principem se in Gal-
liam

liam comparare, confirmant Belgicæ litteræ. Regem de obsidendo Rothomago cogitare, quidam ex ipsius Regis in Normandia diuturniore mora verisimile reddunt. In Armorica ab Hispano vindicanda Angli terra marique bonam operam præstant. Vos, siquid habetis quod scire nostra interfit, communicate. Vale Clariss. Dn. D. & salve cum Ampliss. Domino Baumgartnero & Domino Nutzelio, & Clarissimo fratre D. Philippo. Francofurto 29. Iunii. 1591.

XIII.

Responsum ad binas tuas debeo: nec est quod tibi pro iis rependam. Redit ad nos Illustriss. Turennius. Princeps Anhaltinus Friedeburgi est. Miles undique confluit. Et unà erunt, ut spero, ad 17. hujus: quâ iter faci-
 Eturi

Eturi sint, nec ipsi Duces adhuc
 constituerunt. Interim in Tre-
 veris tumultum excitavit miles
 Templii, quem Aquisper Treve-
 rensem ditionem cis Rhenum
 deducit. Impedito itinere, ut ipse
 scribit, vi expugnavit Carden &
 oppidum aliud. Querele hîc lega-
 torum Principum Rhenensium
 graves, quas ut spero component
 nostri. Parmensis est ad Novio-
 magum, & castellum nostratum
 tentat. Hollandi ad Groningam
 castella duo expugnarunt & ob-
 sident Steenvijck, ut quidam
 scribunt, ut alii, Vollenhove. Pro-
 ut hîc nostra succedent, faciam
 te certiore. Non possum non
 effundere in sinum tuum, quàm
 premât me graviter ii, de quibus
 conquerentem olim audivisti pa-
 tronum boni illius senis, quem
 Respubl. vestra hospitio excepit.
 Hoc agunt ut me his locis pellant.

Et constitui fanè liberare illos sollicitudine ista: atque, nisi cessant, commigrare aliò. Vale Clariss. D.& salve cum Magnif. Dn. Baumgartnero & Nutzelio, & Clariss. Dn.D. Philippo. Francofurto 11. Iulii. 1591.

XIV.

Tuas mihi Kuchenmeisterus reddidit. Quæ ex Belgio habemus, ea ad te mitto cum his: in quibus, hoc falsum, Parmensem Brussellas revolasse: circa Noviomagum ajunt subsistere, Rheno, aut Vahali interjecto. Italica vos habetis. Exercitus noster ad Rheni ripam promotus est, expectans donec recēseatur, quod ut spero, fiet intra biduum: inde Rhenum trajecturus. Dux ipsis Deus adsit: absque eo nihil agimus. Molestias quas mihi quidam exhibent, fero: & cum Deo, supe-

J A C. B O N G A R S I I. 27
superabo. De conventu quem
Oeniponti habendum scribis, si
quid præterea habes, scribe: &
vale cum Amplissimo Domino
Baumgartnero, & Dn. Nutzelio,
& fratre Clariss. Domino Doct.
Philippo. Illustriss. noster vos
omnes salutat. Francofurto. 28.
Julii, 1591.

XV.

VLtimo Julii & primo Au-
gusti, miles Germanicus lu-
stratus est. Equites ad 5000: pe-
dites ad 6000 inventi. Præter
hos ad 3000. peditum ducunt
Rebusius & Templius, & equi-
tes 200. Frentius & Isselstenius
& quidam alii equites circiter
1000. Heri cœperunt Rhenum
transire, in loco cui nomen
Walloff, paullo infra Mogun-
tiam. Parmensis est ad acidulas
Spaenses: & properare ajunt in

Galliam. Rex Gallia Anglorum
4000. peditum recepit cum equi-
tibus Nobilibus 300, Dux est
Essexius Comes, qui & Bom-
bardas aliquot majores cum ap-
paratu omni deducit. Noviodu-
num in Picardia occupatum à
Rege, scribunt. Vale Clariss. Do-
mine Doct. & salve cum amicis.
Siquid habes, mone. Raptim
Francofurto 3. Aug. 1591.

XVI.

Litteræ tuæ cum schedis de re-
ditibus Turc. & Hisp. reddi-
tæ mihi sunt. Miles noster ad
diem vii. hujus mensis, trans
Rhenum progredi cœpit Creutz-
nachum versus. Parmensis ad
fontes illos Spaënſes subsistit, ut
ajunt, iter in Galliam apparans.
Militem suum convocat partim
circa Lingen, partim circa Ker-
pen, partim in agro Lutzenbur-
gico.

gico. De Novioduno à Rege occupato rumor est : oppugnari constat. Angli ad 4000. millia peditum & 300. equites solverunt Londino circa finem Iulii, Duce Essexio. Quo ferè tempore & Pontificius exercitus ex Mediolanensi agro promovere cœpit versus Sabaudiam. Præfectus arcis quam vocamus la Tour dif, ad Massiliam, pecunias & bellica tormenta accepit ab Hetruriæ Duce. Mauricius Comes obsidionem Noviomagi parat. Picturam eorum quæ ad Noviomagum nuper gesta sunt, hisce addidi : quam postquam videris, peto ut mittas cū litteris ad Waldenfelsium. Dominus Saurius valet, & in aula versatur gratiofus : Ternas ab eo ex aula accepi. Vale Clariss. Domine Doctor, & salve cum amicis. Francofurto 9. August. 1591. Dominus de Fresnes

salutem tibi adscribi iussit suo nomine.

XVII.

EXercitum nostrum Saram superasse non dubito, & versari hodie in Lotharingia. Lotharingus quantum intelligimus, continere se munitionibus decrevit. Venerunt enim ex Nobilitate Lotharingica non pauci, ducibus nostris obviam, cum muneribus, petitum, ut arcibus & pagis parceretur; saltem incendio abstinerent. Deus dirigat cuncta & fortunet, pro summa benignitate sua. Ex Belgio nihil habemus valde certi: nisi quod fert hic tabellarius Antverpiâ. De Novioduno non constabat occupatum: sed cæsas manus complures, quæ auxilium obsessis ferre conabantur, constat: inter eos captum Tavianum ferunt, præcipui nominis

J A C. B O N G A R S I I. 31
minis inter Conjuratos. Maximilianum vestrum parare in Galliam expeditionem ajunt, cum innumeris copiis. Exercitus Pontificius, nisi fallor, jam ad Lugdunum erit: nisi fortè Taurino Burgundiam petiit: quod Genevensibus non levem terrorem adfert. De Parmensi varia narrant: sed in Galliam se comparare nemini dubium est. De Mauricio Comite nihil: nisi postquam Arnheimii fuerit Geldriae & Zutphanii præfectus declaratus, obsessum iturum Noviomagum, cujus cives militem à Verdugone intrmittere noluerint. Extractum Marrubii ad ꝑ. cum tussilaginis conserva sumptum, Asthmaticis mederi, amicus quidam ad me scripsit. Ego mihi ab isto morbo timeo. Sentio enim jam septimanas aliquot respirandi difficultatem non parvam, sine tussi. Tu,

si judicas, è valetudine mea esse, & si Pharmacopæi vestri paratū habent, mitte per Calandrinum drachmas aliquot, & adde, si placeat, judicium tuum. Calandrino pretium restituam. Vale Clariss. Dn. D. & me ama. Magnif. & Ampliss. Dominos Baumgartnerum & Nutzeliū, Clariss. Dn. Philippum fratrem peto ut salutes verbis meis. Francofurto 18. Aug. 1591.

XVIII.

Tuas accepi longè gratissimas, cum extracto Marrubii & glycyrrhizæ: pro quo summas tibi ago gratias: pretium ut ad me perscribas peto. De rebus nostris pauca, eaque incerta. Metis erat exercitus noster ad diem 23. August. Tendebat Cathelaunum (Chaalons nos dicimus) de Regis mandatu. Regem autem Sedani Virgo Dux Bullionæ

næa expectabat Cal. Sept. Ita non dubito quin Rex jam receperit nostros. Quid consilii agitet, divinare non possum. Exercitus Pontificius in Burgundia multum imminutus dicitur: dilapsi Helvetii, Itali etiam pluri-
mi. Sed equitatus quem prædicant 1500 & amplius cum aliquot millium peditatu, ut ajunt Lotharingiam attigit. Helvetii Solodurenses & Friburgenses militem mittunt in Burgundiam, auxilio nostris: Bernates vero Basilienses & alii Religiosi, scilicet! retrahunt se militiâ. Schonbergio obstitit hætenus quominus progrediretur Pontificius ille exercitus: Hoc jam remotum impedimentum spero. Is postquam sese Aumontio Mareschalco conjunxit & Helvetii advenerint, habebit satis validum præsidium Burgundia. Vale Clariss. Domine,

& brevitatem excusa : scribam plenius proxima occasione. Francof. 8. Sept. 1591. Salutem amicis.

XIX.

AD postremas tuas, scriptas 30. Augusti, respondi raptim. Pro Caroli IX. Vita habeo gratiam: visa mihi erat antea. Auctor est Papyrius Massonus, is qui Annales Francorum scripsit nugaces, & nuper vitam Cujacii, quam ad Clariss. fratrem tuum mitto. Responsum non meretur: sed qui edidit Chytræus, Satyræ meretur, imò, si rectè judico, & scuticam meretur: qui indigna ætate sua, indigna professione committit, lucrum captans è libellulorum quoruncunque editione temeraria. Dei divina judicia piè notas in mortibus quatuor Regum nostrorum; quibus adde & Antonium Regem Navarræ,

U402256

J A C. B O N G A R S I I. 35
varræ, nostri patrem, & globu-
lo ictum ad Rothomagum, dum
Guisio ancillatur, vana spe Sardi-
niæ ab Hispano illectum: & A-
lenconium Franciscum, qui con-
tra fidem male habitis optime
de se meritis Belgis, dum totus
turbandæ rei Christianæ incum-
bit, obiit sanguinem eruētans: &
veneno sublatum, non est quod
dubitemus. Et lubet sperare ma-
jora: & illud repetere, quod sæ-
pe dixi, scripsi, *Videbunt justī, &
letabuntur, & omnis iniquitas oppi-
labit os suum.* Hic vero, Clariss.
& prudentissime D. effundam in
sinum tuum amicum & candi-
dum, quæ me sæpè agitant, nec
turbant tamen. Repete & no-
stros Duces qui armis suis Reli-
gionem prætulerunt. Videbis vi-
ctos vestros à Carolo V. captos-
que & affectos contumeliis, pri-
vatos etiam bonis. In Gallia, ca-
ptum

ptum primo bello Condæum;
tertio occisum: Amiralium sem-
per victum, tandem trucidatum,
cum magna procerum turba. In
Belgio, Auranium itidem globo
prostratum. Et causas quidem
videtur mihi non nihil aperuisse
commentatio illa ad Anhalti-
num, quem ad te mittebam ante
septimanas aliquot. Certè judi-
care aliud non possum, quàm in-
grata illorum arma Deo fuisse.
Sed Rege nostro duce, novam
rerum faciem, novos successus vi-
dimus. Habes, quod examines.
De exercitu nostro nihil, quod
mireris, nisi ex rumoribus. Ad
Verdunum ajunt fuisse ante octi-
dum: & quidem agitasse de eo
obsidendo. Castella, arces, op-
pida obvia omnia cepisse, nisi
quæ munitiora fuerunt, & diri-
puisse. Regem fuisse Catalauni,
Chaalons: qui copias suas com-
mise-

miserat Bironio. Eum præparare omnia ad Rothomagensem ob-
sidionem: & occupasse jam Cau-
deber, quod est oppidum infra
Rothomagum, aptum impedi-
dæ navigationi. Nescio quot
urbes in Picardia deditione in
Regis potestatem venisse scri-
bunt etiam Rothomago: Ego
hæreo. Lotharingus Pontificium
exercitum recepit. Itaque jam
Schombergio via aperta est. Scis
Lingonum urbem in magno fuisse
periculo. Lotharingus noctu ac-
cesserat cum copiis suis, militem
in ipsa fossa locaverat, machi-
nam bombardicam, quam *Petart*
vocamus, portæ applicuerat, ci-
vibus jacentibus & sepultis. Sed
fefellit machina: itaque conatus
omnis frustra fuit. Helvetii Evan-
gelici, ad exemplum Pontificio-
rum Solodurensium & Fribur-
gensium, qui etiam soli militare
parati

parati erant, videntur exsurgere. Parmensis est Bruxellis. Filium ajunt recipiendum in arcem Antverpianam, quo nomine, aut quo consilio, latet. Hæc fere sunt quæ habemus. Mauritius Lavenburgensis pedites suos cogit prope Bremam in oppido Tervecht, quod occuparunt & diripuerunt. Equites Westphali conveniunt ad Carpen, infra Coloniæ. Eckenbergius hac transit. Vale Clariss. Dn. & salve cum amicis. Francofurto 15. Sept. 1591.

XX.

QUæ hîc nova sparguntur, ea nuntiabit Calandrinus. Incerta quidem illa : optanda tamen, & quæ omnis vicem accipio. Fusum fugatumque à nostris Lotharingum cum copiis Pontificiis. Deditum Verdunum : obsessos Remos. Submissionem Regi

JAC. BONGARSII. 39
gi factam à Guisio qui nuperri-
mè custodia Turonensi evasit.
Hæc, ut dixi, incerta. Hoc cer-
tum, Ordines Belgicos, Mauri-
cio duce, in Flandriæ partem
eam quæ dicitur Waasz, irrupis-
se: militem ad ejus partis custo-
diam constitutum cecidisse: Ca-
stellum S^c. Iehan-Steen cepisse:
Hulst, primarium oppidum ob-
sidere: & deditum quidam spar-
gunt. Suspensi hæremus, exspe-
ctantes quorsum tandem appa-
ratus hi deveniant. Ego spero
omnino, brevi nos magni quid
accepturos. Summus rerum om-
nium moderator Deus, ita cun-
cta moderetur, ut qui bella vo-
lunt, aluntque, confundantur.
Vale Clariss. Dn. D. & salve cum
Clariss. fratre & Amplissimis D.
Baumgartnero & Nutzelio. Fran-
cofurto 20. Sept. 1591.

XXI.

Litteras tuas, Vir Clariss. cum
adjunctis ad Lipsium, acce-
pi:& has quidem curabo per Clu-
sium. Acerba nobis Illustrissimi
Electoris mors accidit: Sed ve-
tus hoc Ecclesiæ, humana præsi-
dia tum amittere, cum maximè
iis confidimus. Bonum igitur, so-
li Deo confidere, qui immorta-
lis, æternusque, æternam certam-
que suorum curam gerit. E Gal-
lia nihil omnino, quod confir-
mare possim. Nam illa ad Gra-
tianopolim, vobis nota. Ad fi-
lium binas curavi, & Dn. Cogne-
tio commendavi. Mauricium
comitem, Noviomago obsidio-
nem minitari certum: quidam
hodie & deditionē factam spar-
gunt. In Parmensis consiliis cœ-
cutio. Omnino ingens aliquid &
memorabile pauci dies dabunt.

Vale

JAC. BONGARSII. 47
Vale Clarissime Domine & salve
cum amicis. Raptim. Franco-
farto 13. Oct. 1591.

XXII.

AD ultimas tuas respondi. Tu
vero, ad id minimè quod
quærebam abs te de dosi Extracti
Marrubii, quod Pharmacopæus
liquidum misit, non solidum: &
an miscere cum Conserva Tussi-
laginis expediat. Admonitionis
ad Anhaltinum exemplar mit-
tam ad te per amicum. Papam
fuisse, aut animam agere, constat.
Rex circa Sedanum cum exerci-
tu versatur, inhians copiis Lo-
tharingicis, quæ se Veroduno
continent: & Parmensis adven-
tum expectans. Interim Rotho-
magense negotium Bironio com-
mendavit, qui Gournæo capto,
quod est supra, & ut quidam,
Caudeber, quod est infra Rotho-
magum,

magum, Urbem obsessam tenet. Longum tempus hosti concessum, quo se ad obsidionem ferendam compararet. Talant, arx Divioni imminens, deditione in nostrorum potestatem venit. Archiduces vestri, Ernestus & Maximilianus in Polonia repulsam passi, Regnum nostrum ambiunt, & alterutri electo filiam Hispanus despondet. De Noviomago dedito certa fama. Currentes hi Ordinum successus, & Pontificis lethalis invaletudo, fortassean Parmensem teneant in Belgio. Clariss. Domine Doct. vale & salve cum Magnif. Dn. Baumgartnero & D. Nutzelio. & Clariss. Domino Doct. Philippo fratre. Francofurto XIX. Octobris, 1591.

XXIII.

Tuæ , scriptæ Cal. Nov. red-
 ditæ mihi sunt ante biduum
 Dessaviæ. A filio litteras attuli in
 aulam Anhaltinam inclusas fasci-
 culo Peuceri nostri : is eas indu-
 biè ad te curavit. Ipse Peucerus
 ab Illustrissimo Anhaltino ad Il-
 lustrissimum Landtgravium able-
 gatus est. Quæ hic gerantur, ea ru-
 moribus facilè comperisti: & hos
 homines , audio quæ licenter fa-
 ciunt, nolle scribi ab aliis licenter.
 Gundermannus , ante paucos
 dies arci inclusus , duriter affer-
 vatur. Adjunctas, siquid de Do-
 mini de Fresnes adventu ad vos
 cognovisti , peto ut afferves do-
 nec ad vos venerit. Sed si in vi-
 cinia nostra certissimò esse com-
 pereris , ut ei mittas tutò. A-
 lias ad eundem Illustrem Do-
 minum Legatum Kuchmeistero
 com-

commendavi Anspachium mittendas. Pezelium apud vos esse audio: Salutem ei dico: & moneas quæso, aliam sibi viam, Bremam rediturus, quærat. Scripsissem ad eum, si vacasset: sed mone, quæso, diligenter. Clariss. Domine, vale & salve cum Clariss. viro Dn. Doct. Philippo. Lipsiâ 20. Nov. 1591.

XXIV.

MOlestus tibi litteris meis fui sæpius, nec cesso. Illustrum Dominum Legatum, Dominum de Fresnes, spero apud vos esse: aut saltem in vicinia vestrâ, reducem. Si quid de eo comperisti, peto ut id significandum Domino Calandrino cures, quò litteras, quas ei commendavi, ad certum locum destinare possit. Hic nihil novi, nisi fortè ut olim, in Africa. Zundelius
noster,

J A C. B O N G A R S I I. 45
noster, quantum à D. Brumero
intellexi, Dresdæ hæret, quod
ipse facilè intelligis, invitus: Mis-
sionem flagitavit, flagitat: Ajunt,
vixisse cum Cancellario, com-
municasse cum eo consilia Can-
cellarium: ideo dimittere non
posse, nisi causâ Cancellarii trans-
actâ. Brumerus Halam rediit,
cum bona illorum veniâ, volens:
salva etiam dignitate Medici E-
lectoralis: operam commodatu-
rus, quotiescunque consuletur
aut evocabitur domo. Peucerus,
Cassellis est: ab eo te spero acce-
pisse litteras filii è castris. Illu-
strissimus Dominus Turennius
postremis suis ad me, te cum fra-
tre Domino Doctore Philippo
plurimum salutat. Nos hic igno-
rantia eorum quæ alibi geruntur,
certè arescimus. Vale & siquid
certi novique habes, fac nos par-
ticipes. Magnif. Dn. Baumgart-
nerum

46 E P I S T O L Æ
nerum & Dn. Nuzelium & Cla-
riff. Dominum Doct. Philippum
saluto officiosissime. Lipsiâ, 1 v.
Decemb. 1591.

XXV.

EGo vero, Clarissime Domi-
ne, Tuam de valetudine mea
solicitudinem, uti debeo, am-
plector: & pro ea gratias tibi ha-
beo, quas debeo, maximas. Qui
tibi has reddet D. Bernhardus à
Portu, vir bonus & pius, nec rei
Medicæ imperitus, & Chymicæ
benè doctus, aget de ea tecum, si
tantum tibi otii à quottidianis
occupationibus tuis. Eum virum
bonum & pium, commendo hu-
manitati tuæ. Ex Galliâ nihil è
castris habemus. Amicorum è
Belgio litteræ docent Regem po-
situm fossæ margine & propu-
gnaculo quodam ad arcem San-
Catharinæ, relicto in obsidione
Mont-

Montpenferio & Bironio, obviam Parmensi profectum, prælium agitantem animo: cujus vereor ut potestatem faciat Vulpecula. 2000 secum abduxit equitum nostrorum, & Germanorum 3500: cum peditatu expedito magis quam numerofo. 2000 nostrorum equitum expectabant in horas: & ad prælii spem advolabat Nobilitas. Discefferat Sedano in eam rem festinus Dux Bullionii, qui te & fratrem & Amplissimos Dominos Baumgartnerum & Nutzeliū salutat postremis suis. Pax in Belgio nō procedit. Berneſtanum ajunt ex Legato factum præfectum militarem. Meminiſti Fabios cum Legati populi Rom. ad Gallos, arma in eos ſumpſiſſent ad quos erant Legati miſſi, Romanam properandi occasionem dediffe Gallis. Belgæ res noſtras ſtrenuè juvant, anno-

nâ,

nâ , milite, pecuniâ : & juvant
constanter. Papam ajunt factum
Clementem VIII, qui antea Car-
dinalis Aldobrandinus Florenti-
nus. Hispanus pacem cum Turcis
aut inducias certas tractat. Cui
bono, facilè intelligis. Sabaudus
in Provincia labascit. Elector
Princeps Palatinus supra ætatem
Virum se probat, animo & mente
constans. Deus Germaniæ nostræ
Principes suscitet prudentes &
fortes: & servet nobis Reiq; publ.
si quos habetis. Litteras à filio mi-
ror non redditas. Peucerus Cas-
sellis adhuc versatur. Zundelinus
Heidelbergam proficiscitur ho-
die. Eum salutavi abs te. Addam
de Valetudine mea quædam ex-
terna , quæ tibi judicium de in-
ternis aperiant. Pandiculationes
& oscitationes crebras sentio:
Ructus frequentes: suspiria, nullâ
tristitiâ , altè tracta: & quando-
que

que in gutture crocitationes. Sub auroram maximè, veluti torrente, inundari à capite totum corpus & gravari, scapulas inprimis & femina, & articulos pedum manuumque: Sed maximè premitur tota corporis pars dexterior. Quæ tamen omnia sine dolore ullo acri. Lassitudo inde universalis & aliquando torpor quidam. A cibo, quamvis parco satis, inflationem in regione stomachi. Renes oppressos veluti gravedine. Somnus facilis nec multum inquietus: Manè sub auroram aliquando sudores spontanei. Sanguis & illa medulla corporis plerumque calens & perturbatur. Caput satis compositum, utpote quod se in partes subjectas exoneret. Ignosce Clarissime Domine, quod liberius ad te scribo & familiariter: teque ab seriis tuis, ad hæc nihili

abstraham. Vale & me tanquam tuo utere abutere. Dominos Baumgartnerum & Nutzeliū, & Clariss. Dominum D. Philippum saluto: & tibi salutem à Domino Legato dico. Francofurto 2. Febr. 1592.

X X V I.

S Parvos de te rumores, tam ab Singenio tuo alienos miror. De Germanicis quibusdam præfectis capite punitis & hic audivimus. Rumori causa ex seditione ab aliquot peditum manipulis cœpta, jam antequam Normandiam attigissent. Ea seditio, ut ex Regiis litteris cognovimus, in ipsis cunis, Principis Christiani prudentiâ & diligentia, extincta est: eodem penè momento natam oppressamq; Rex comperit, cum ad eam componendam profecturus, equum conscendisset. Ad Rotho-

JAC. BONGARSII. 51
Rothomagum, auctores puniti,
unus alterve, homines obscuri.
De prælio commisso calidi un-
dique sermones: nihildum cer-
ti. Nec mihi persuaserim, Par-
mensem adduci posse ut aperto
Marti rem summam committat.
Meministi eorum quæ certissima
spargebantur, cum ad Lutetiam
esset uterque exercitus: quæ po-
stea vana comperimus. Rex ipse
certè prælium quærit: nec ulla
alia salutis nostræ ratio. Bellum
sustinere diu non possumus, tem-
porariis fulti amicitiiis, ipsi ino-
pes, & exhausti. Ad Rothoma-
gum, absente Rege & militiæ flo-
re in Parmensem converso, len-
tè agitur: & laxam esse obsidio-
nem suspicor: cum oppida, Bel-
gium inter & Rothomagum, om-
nia, Regi de via Parmensis in-
certo, munienda præsidiis fue-
rint. Ego siquid habuero certi,

faciam vos de eo quamprimum certiores. De valetudinis meæ ratione si quid habes, communica. Labascit in dies. Et, nisi fallor, morbus ipsum sanguinem & medias venas obsidet. Vale Clariss. D. & salve à D. Legato, qui & D. Baumgart. & D. Nutzelio & D. Philippo fratri salutem dicit, quibus meam adscribo. Franc. 16. Febr. 1592.

XXVII.

SUspensi adhuc expectatione prælii sumus. Nec enim possunt duo hostiles exercitus diutius regionem com meatibus exhaustam otiosi premere. Præter ea quæ ex adjuncta pagina cognosces, post captum Neufchâtel, ajunt regem, cum tardius advenisset, aliquot equitum turmas aggressum fuisse, Chrimæum Principem captum & Comitem Chalignium (Frater is est Mercorii

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 53
corii Ducis & Regine Henrici III.
viduæ). Nos prosperum eventum
à Deo conjunctim precabimur,
gnari ex eo vestram nostram-
que pendere incolumitatem. In
vicinia vestra turbare plebeculam
audimus, ventis motam Theolo-
gicis. Homines impatientes otii
negotium quærunt: & ni Deus
ipse avertat, sibi aliisque inve-
nient. Sed tu Clarissime & excel-
lentiss. Dn. vale & salve ab Illu-
stri Dn. Legato & à me, cum
Magnif. Dn. Baumgartnero &
Dn. Nurtelio & fratre Clariss.
Raptim Francof. 22. Febr. 1592.

XXVIII.

Postquam Parmensis in Gal-
liam introitum Rex cogno-
vit, oppida omnia, quæ Rotho-
magum iter facienti occurrunt,
præsidiiis firmavit: ut hostis cur-
sum ea ratione aliquandiu mora-
retur:

retur: dum advocata undiq; Nobilitas concurrat. Est autem iter è Belgio Rothomagũ duplex: Bre-
vius unum & rectum, quod pla-
num patensque, equiti quàm pe-
diti aptius est. Alterum ad Ocea-
num, longius, obsitum sylvis, &
collibus asperum: itaque pediti
quàm equiti minus incommo-
dum. Utrumque præsidii obtri-
nendum Regi fuit, dubio quod
potissimum Parmensis sequere-
tur. Ita pedite, quo nec antea
abundabat, denudari necessum
fuit. Et Parmensis quidem ipse,
aliique hostium duces, dum in
Picardia parum ipsis constat quid
aggrediantur primum, quod de-
inde iter capeffant, Deo saluta-
rem injiciente moram, Regi col-
ligendi militis sui spatium con-
cesserunt. Tandem Rothoma-
gum peti, sed circumactò itinere
placuit: quia prævalere Regem
equi-

equitatu compererant. Progrediuntur instructo agmine, & tormentis curribusque communito. Rex in omnia hostium consilia animo corporeque intentus, dum ad observanda quædam quæ non quivis notare potest, cum quingentis equitibus progreditur, obvios habuit ad Aumalium, hostium 2000 equitum. Concurritur impari quantumvis numero: & pari utrimque, exigua tamen, jactura discessum est. Nisi quod Regi præter innumeros globulos, quos, Dei benignitate, illeso excepit corpore, unus perfractio thorace ferreo, cutem inter & interiorem tunicam hæsit. Inde Parmensis loca equiti adversa confectans, ad oppidum Neufchastel copias ducit. Oppidulum est opere tumultuario munitum. Ei Rex, ad hostem, quandiu ferre locus posset, distinendum, Tem-

pelium imposuerat & Rebusium. Quadringentos ictus tormentorum majorum, sustinuisse confirmant, levissimo munimento. Deditione facta, præsidarii excesserunt, signis volitantibus, salvis armis & impedimentis. Ex eo in Regia castra venerunt Marschalcus Aumontius, Bullionæus Dux, Trimoleus, alique Proceres. Rex Rothomagum inter & hostem locatus; quid porro tentaturus sit hostis, & prælii occasionem expectat. Princeps Asculanus, nescio quo in conflictu, accepto vulnere obiisse dicitur. Auxilia Hollandica 3000 hominum reflantibus ventis, necdum solvere potuerunt. Miles Germanicus 130000 Coronatorum nuper à Rege accepit: Et quicquid corradi præsentis pecuniæ potest, iis cedit. Princeps Christianus è vulnere convaluit, &

J A C. B O N G A R S I I. 57
& Regiadeſt. Dubitant quidam
an Diepam obſeſſurus ſit Par-
menſis: urbe adverſus vim me-
diocrem, & prudentem ducem,
non ſatis firma: Ea ratione re-
vocaturus Regem obſidione Ro-
thomagenſi: invitante etiam vi-
ciniâ. Clemens VIII. PP. habito
ſuper Rebus Gallicis conſilio,
3000 Helvetiorum & 1000 Ita-
los equites, ſuis ſtipendiis in Gal-
liam mittere & alere decrevit. Et
litteras ad Parlamenta aliaque
præcipua corpora expediri juſſit,
quibus ad Regis electionem hor-
tatur: Et ſilentius agant, nomi-
naturum ſe Regem denuntiat.

XXIX.

Tuas ad Leunclavium miſi.
Aderit is nobis proximè ſe-
quenti ſeptimanâ. Zundelinum
audio eſſe Argentorati, & man-
ſurum. Quod Marchitis cum

C 5

vici-

vicinis non bene convenire scribis, velim explices: & si quid habes de motibus viciniae vestrae: qui mihi videntur nullo modo negligendi. Altum ulcus vereor. Nostra adhuc in incerto sunt: nisi quod illa quæ nuper ad vos scripsi, firmanantur variis litteris. Stare quodammodo res videntur, in hoc tropico constitutæ. Et *τὸ πλὴν* hanc faustam suis felicemque Deus faciat. La Valettam, bonum ducem & fidum, (si qua fides Lugdunensibus,) amissimus. Illi vicissim Mareschalcum Ioyeusam, veteranum. Ille vulnere, hic morbo an senectâ, periit. Pontifex Regis novi Electionem urget: & 3000 Helvetiorum, 1000 Italos equites promittit. Quamprimum de summa re aliquid habuerimus, scribam. Vale Clariss. Dn. & salve cum Magnif. Dnn. Baumgartnero & Nutzelio, & D. Phi-

J A C. B O N G A R S I I. 59
D. Philippo fratre. Francof. 29.
Febr. 1592.

XXX.

AD binas tuas respondeo. Et
de rebus quidem nostris ni-
hil vobis affirmo. Nam illa è Pa-
latinatu, Bullæ Metenses. Sumus
tamen in bona spe. Parmensem
retrocessisse Abbativillam ple-
rique omnes significant. Causam
diversi ponunt: hic, novis sub-
sidiis, Rege fugato, firmatum
Rothomagum: ille, clade à Re-
ge accepta, desperabundum re-
cessisse Parmensem. Illud minus
probabile. Et gravi inopia labo-
rasse Parmensem constat, quâ ad-
actû crediderim ut omitteret cœ-
pta. Ut ut sit, silent Antverpiæ &
Colonix Hispani & Hispanici:
quod mihi certum argumentum,
non ex sententia rem procedere.
Auxilia Hollandica Dieppam ap-
pule-

pulerunt salva, 3000 militum: instructa stipendiis & largo com-
 meatu. De Filio, curabo, ne quâ
 in re Domini Legati studium aut
 officia mea desideret. De com-
 mota vicinia vestra, miror te si-
 lere: adde & de Misnicis, si quid
 habes certi. Dn. Baumgartnerum
 & D. Nutzelium & D. Philippum
 & te salutat Dn. Legatus: saluto
 & ego. Ecce, cum tollere manum
 volo, mercatores Belgæ Atreba-
 tenses & Rissellenses nuntiant,
 deditum Rothomagum, Regem
 ingressum xxii. Febr. st. v. Par-
 mensem cum copiis ad Ambia-
 num esse, parum abfuisse quin à
 nostris comprehenderetur. Quæ
 mihi similia vero: & vera, aut
 aliquid habere ex vero, ausim
 affirmare. Deus opt. max. vo-
 ta nostra propitius audiat. Prin-
 ceps Domborum de cuius morte
 sparsum erat, valet. Ei Rex Prin-
 cipem

J A C. B O N G A R S I I. 61
cipem de Corty ad bellum Bri-
tannicum administrandum ad-
junxit. Dn. Waldenfelsium si vi-
des, aut si litteris salutas, saluta &
à me. Vale Clariss. Dn. Franc. 8.
Mart. 1572.

XXXI.

CLarissime Domine, salve.
Tria hæc verba docebunt
vos, nihil nos adhuc habere cer-
ti. Parmensem ex desperatione
agrum Rothomagensem reli-
quissè satis constat; sed jam A-
trebati esse cum copiis omni-
bus, qui Monte & Valencænis
veniunt confirmant. Addunt
montem San Catharinæ in Re-
gis esse potestate: quidam, &
Rothomagum ipsum. Nos cœ-
cutimus & erramus. Lumen no-
strum Hispanus miles igne ex-
tinxit. Incidit in eorum manus
Tabellarius qui Hollandiâ fere-
bat litteras: eas arreptas crema-
verunt.

verunt. Sed Ordines Clausam & Mosæ-Trajectum irrito conatu tentarunt. De nostris certa in horas expectamus. Ea vobis quamprimùm communicabimus. Vale Clarissime Domine & salve cum amicis omnibus. Raptim Francof. 14. Martii 1592. Adjunctas ad Domin. Waldenfelsium cura, quæso, quamprimum.

XXXII.

Litteras tuas xxii. Martii datas reddidit mihi filius tuus, qui hac hora iter ingreditur, quod faustum ei, & ejus quam quærit doctrine fecundum, tibi-que adeo lætum precor. Litteras fert ab Illustri Domino Legato & à me ad amicos. Libellos ad te curandos ei dedi: in quibus Discursus quidam Latinus & Gallicus, elegans ille quidem, sed nonnullis locis satis temerè judicium

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 63
cium suum jaciens. Communi-
cabis ea Magnif. Domino Baum-
gartnero & Clariss. Dn. Doct.
Philippo. Quos & salutabis à me
cum Magnif. Dn. Nutzelio. De
rebus nostris quod ad te scribam,
non habeo. Parmensis circa Hes-
dinum hæret & copias reficere
dicitur, & de obsidendo Rue op-
pido ditionis Boloniensis cogi-
tare. Rex postquam eum perse-
quutus est ad Somonæ fluvii ri-
pam, Dieppam reversus, Hol-
landica auxilia excepit: Anglica
expectat: attrito prorsus pedite
nostrati & Germanico. Quid in-
de consilii capturus sit, dubium.
Rothomagum per Regis absen-
tiam intrarunt 300. milites, ex
præsidio Novocastri: onus ob-
sessis potius, quam auxilium:
Commeatus enim nihil intule-
runt: & premit eos annona. No-
vocastrum Rex in reditu recepit.
Len-

Lentum omnino negotium, ex inopia nostra, cui remedium nullam video, nisi à Gratiâ illâ Unâ unicâ: cui te tuosque commendo unicè. Ad Gentilem nostrum, Altorfium, curabis, nisi molestum, litteras meas & fasciculum, quem filio tuo commisi. Illustris Dominus Legatus te salutat officiose. Clariss. Domine Doct. vale. Francof. 28. Martii, 1592.

XXXIII.

Velim me habere aliquid dignum scriptione, dignum lectione vestra. Sed ex Galliis ne verbum quidem. Vulgo scribunt Regem insistere obsidioni: quantumvis fatigato aut consumpto milite. Parmensem reparare vires. Vereor, ne, postquam & itinerum habet perspectam rationem, & gentis nostræ atque auxiliorum ingenia cognita, regre-

U402256
J A C. B O N G A R S I I.
grediatur , & fessis nostris instet.
Sed erunt sua suique Deo curæ:
Nos impares sumus. Ultimo
Martii iter per mediam hanc ur-
bem fecerunt peditum signa qua-
tuor, in quibus 500 milites : equites
sclopetarii centum : quos Hei-
delbergam ducebat Joannes ju-
nior Comes Nassovius. Utinam
non illa scintillula magnam in
Germaniâ vestra excitet incen-
dium. Facile sumas, non facile
deponas arma. In vicinia vestrâ
turbas audimus revirescere. Tu,
siquid scis , fac ut sciamus. Vale
& salve ab Illustri Domino Le-
gato & à me cum Magnif. Do-
minis Baumgartnero , Nutzelio,
Doct. Philippo & Domino Ca-
landrino nostro. Francof. v. A-
pril. 1592.

XXXIV.

AD tuas 4. Aprilis, nihil habeo quod respondeam certi. A Rege litteras expectamus indies. Rumores varii sunt. Hæret ad Rothomagum Rex, cum paucis pedite. Parmensis repetere expeditionem velle videtur. Certè quos dimiserat, revocat milites. Rex interim plerisque suis discedendi copiam fecit. Obsessi, quantumvis premantur, perstant audaces accepto auxilio: & Cives eorumque facultates tenentur à milite: itaque illis ne hiscere quidem adversum huius impotentiam liberum. Bullionius Dux, dignitate Marschalli Franciæ auctus est: frendentibus Pontificiis, qui apertâ vident Evangelicis ad summos etiam honores viam. In Provincia alienantur quotidie à Sabaudis

baudo animi: præsidium ejus civitate Arelatenses exegerunt. Massilienses proditionem agitari cognoverunt: ideo infensi. Descivit à Rege Marchio à Belisle, filius Retii illius famosi, quem ex infimo loco provexerat favor Mediceæ ad summum. Belisle insula est ad littus Armoricum, opportuna Hispanis. Eam habet in potestate. Statim à defectione, fugatus est in Pictonibus non sine damno. Serpere latius in Aragonia incendium ferunt. Utinam correptas aliquando Catholici illius incendiarii ædes sævo igne cernere liceat. Sed hæc in gubus Deorum. Illustris Dominus Legatus te & D. Baumgartnerum & D. Nutzelium & D. Philippum fratrem salutat: Saluto & ego. Libellulos aliquot filio tuo ad te curandos tradidi in nundinis. Spero eos tibi redditos.

tos. Vale Clariss. Domine. Franc-
cof. 12. April. 1592.

XXXV.

HAnc ad te scribendi occa-
sionem V. CL. amittere no-
lui. Proficiscitur ad vos Æmilius
Portus Francisci filius, ejus qui
Genevæ litteras Græcas Græcus
Cretensis, magna cum laude
olim docuit. Ipse Æmilius, Græ-
cè Latineque doctissimus, Itali-
cam etiam Linguam ad nostra-
tem Gallicam perfectè callet.
Professionem apud vos quærit:
vir ingenii amænissimi. Eum ti-
bi & Ampliss. Domino Baum-
gartnero Illustris Dominus Le-
gatus commendat: commenda-
rem & ipse, si mihi ea esset au-
toritas. Fasciculum quem filio
tuo ad te curandum dederam,
nescio an receperis. Nostra, in
Galliâ sanè lentè procedunt. Par-
mensis

JAC. BONGARSII. 62
mensis Rothomagum repetit au-
ctis copiis. Rex, parvo comitatu
ejus impetum improvisum vix
feret. Ajunt reditum in Galliam
maturasse, quod prodicione Die-
pam sibi traditum iri speraverat:
detectâ prodicione, hâc cum
spe decidisse. Et Regem constat,
ob præfecti Diepenſis morbum
advolaſſe Diepam. xvii. April.
ſt. n. Sed ſolent callidi illi non
unum ſolum in finem tantas ex-
peditiones ſuſcipere. Et de Regis
ſolitudine certior factus, abſque
dubio Rothomagum ingredi ten-
tabit. Sabaudus ad ſuos, relictâ
deſperatis rebus Provinciâ, re-
diit, Genevam fortasse aggreſſu-
rus. Labaſcimus, niſi nos Ille ex
alto juvat. Clariffime Domine
vale & ſalve ab Illuſtri Domino
Legato & à me. Francof. xxiv.
Aprilis, 1592.

XXXVI.

Silentium tuum, Clariss. Dn. Ita interpretor, ut putem te desperatas res nostras judicasse. Certè multorum bonorum animos perculit ille Regis Rothomago abscessus, sed futurum ita, Rex ipse Illustrẽm Dominum de Fresnes præmonuerat. Et quod Majest. ejus addebat, Parmensem sese ipsum illaqueare, hoc omnino accidit, si, quæ ad nos è Belgio perscribuntur, vera sunt. Ea, ita habent. Regem ad Parmensis adventum recessisse versus Pont del' arche, circiter miliaria duo: oppidum ipsum ad Sequanam est tria miliaria supra Rothomagum. Et Rex quidem ita se locavit, ut & tutus esset ab hoste, & recipere suos advenientes posset. 21. Apr. st. n. Urbem Parmensis cum Mænio, Gui-

Guifio, Aumalio ingressus est penè triumphans. Multum in speciem ejus adventus urbem recreavit: revera parum: Nihil enim ad victum intulit. Regione autem circumcirca Regis studio devastata, aperiendum fuit flumen (quod occupatum à nostris Caudeber, oppidum infra Rothomagum, claudebat,) ut necessaria recipere à Portu Gratiaë (Havre de Grace) possent. Igitur Caudeberum obsidet: Vulnus sclopeto in brachio, ut primum dicebant, leve excepit. Oppidum destitutum rebus necessariis, deditionem fecit 27. Apr. conditionibus honestis. Non se tamen præfectus neque sua commisit fidei hostili, sed imposita navibus tormenta & alia quæ usui esse poterant, & se militumque reddidit Regiis navibus quæ ad fluminis tutelam excubabant. Paraverat hostis eo fere tem-

tempore, in Portu illo Gratiaë na-
 ves amplius 30, frumento aliis-
 que ad victū necessariis onustas,
 & eis addiderat quindecim belli-
 cas, quibus Hispanus miles erat
 impositus, ut si Regiaë naves
 prohibere vellent, vi per rumpe-
 rent. Navigant, incidunt in no-
 stras: pugnatur & quidem acri-
 ter. Succumbunt illæ, submersæ
 aut captæ omnes, & qui verus
 in manus venit Hispanus miles,
 in flumen præceps abjectus. Et
 nostri damnum passi. Regia na-
 vis periit, quam Admiralem vo-
 cant, servati tamen Hollando-
 rum operâ viri, & machinæ. Hol-
 landorum ipsorum prætoria ita
 pugnavit strenuè, ut decem soli
 superstites fuerint. Convenit in-
 terim ad Regem prompta, raro
 sanè exemplo, Nobilitas, paucis
 diebus ad 3000 fuerunt. Rex in
 hostes ducit, & 28. Apr. in Iue-

J A C. B O N G A R S I I. 
tot quod oppidum miles hostilis
infederat, castra locat: 27. Apr.
promovet, & hostem, levi qui-
dem sed felici certamine victum,
alio pellit loco. Iam in conspe-
ctu est hostis, qui ad Caudebe-
rum, sylvâ se contra Regium equi-
tatum tuetur: cætera, fame di-
vexatus; nec elabendi ulla via
est. Regius miles pugnam cla-
moribus poscit: & Germanus
inprimis, quem sacramento fir-
masse ajunt non petiturum sti-
pendia, nisi pugna pugnata, aut
hoste aliâs pulso. Constanter qui-
dam scribunt Parmensem è vul-
nere malè habere, & delatum in
Portum illum Gratiæ, è quo uti-
nam in verum illum Gratiæ por-
tum, ducente Deo, solvat. Vale.
Clariss. Dn. & salve cum Magnif.
Dn. Baumgartnero Dn. Nutze-
lio, Clariss. D. Philippo fratre.
Francof. raptim 10. Maii. 1592.

D XXXVII.

XXXVII.

COmplures dies sustentavit
se Parmensis victu qui ex
Portu Gratiae, seu Novo, navi-
culis clam advehebatur parcè. Sed
postquam castris Lislebonnæ præ-
fectus, (castrum est infra Caude-
ber) se Regis permisit potestati,
fames eum ad extrema consilia
adegit. Fixum illi pugnam fuge-
re. Naves advectæ Rothomago
& in omnem paratę eventum ad-
erant; iis peditatum in alteram
ripam trajicit, Regem equestri
pugnâ fallens. Ipse, ut ajunt, no-
ctu Rothomagum cum equite
penetrat. Alii & ipsum Parmen-
sem flumen trajecisse, misso Ro-
thomagum Mænio, scribunt. Rex
Caudeberum statim recepit: Ma-
reschallum Bironium iter quod
in Belgium ducit, obsidere jussit:
Ipse Arcus-Pontem contendit,
oppor-

J A C. B O N G A R S I I. 75
opportunitum dispiciendis hostiū
confiliis. Sed quo illi iter desti-
nent, prorsus incertum: & obser-
vanda Regi, atque defendenda
multa: hosti unicus finis, evade-
re. Res nobis est cum vulpe: quæ
tamen ipsa, Deo dante, præ-
da erit. Clariss. Dn. vale & salve
ab Illustri Dom. Legato & à me,
cum Magnif. Dn. Baumgartnero,
Dn. Nutzelio, Clariss. Dn. D. Phi-
lippo. Tuas ad Leunclajum cu-
ravi: illas alteras ad Fischerum
ipsi in manus reddi jussi. Postre-
mæ Antverpiâ litteræ significant
Parmensem Drusium (Dreux)
pervenisse, Mænium & Guisium
Rothomagi reliquisse cum 4000
militum. Sed aliâs discimus, ad
diem 10 Maii, hostem antequam
è latebris suis evaderet, magnam
& hominum & equorum & im-
pedimentorum jacturam fecisse.
Francof. 23. Maii. 1592.

Tuas accepi scriptas 30 Maii. Et nos, conscribi Hispano militem in Germania, audivimus. Nobis si tantæ essent facultates, ut paratum recentem militem habere possemus, procul dubio, nisi omnino adverso fato pugnamus, actum jam de hoste esset. Sed inopia premimur. Profligatus est Parmensis: ille vero, tanquam Antheus terræ illius vires recipiet: Nobis victoria vires cadent: Stipendia petent Germani, quæ nulla adsunt: Nostrates, tamquam re confecta, magnam partem domos repetent. Solus Rex, cum paucis Anglis & Belgis quos sui ipsi alunt, profligare bellum non potest. Sed hoc commentari est & differere apud te, & te solum. Publica hæc sunt: Parmensem desertum ab Chrimæo & Asculano Principibus, quorum
ille

ille Valencænas, hic Macerias inde Namurium evasit, in Briâ esse: in ejus vicinia Regem esse: illum ulteriorem Matronæ (Marne fl.) ripam, Regem citeriorem tenere. Illum Lotharingum auxilio advocasse, & conscribi in Lutzenburgico & Limburgico solo militem, qui viam aperiat redituri Duci. Majorem exercitus nostri partem in Normandia sub Bironio remansisse: Helvetiorum 2000, com meatu à Rege impetrato, domos reverti. In iis composito habitu, Italos & Hispanos effugiū cogitasse. Proditos esse nonnullos inter quos Lodronii Comitis filius Diepā captivus sit abductus. Mauricius Comes Steenvickum obsidet: anceps negotium. munita enim urbs, natura, opere, milite, annona, & omnibus quæ ad victum bellumque. Novus Episcop. Agentinensis

in armis est: & promovet. Sed Lotharingum ajunt sese oppondere. Nec quiescet Archidux. Administratorem patrem ajunt Lipsiâ profectum ad thermas Carolinas in Bohemiam. Non placeat profectio: & vix profectum credo, tam alienum in locum, tam alieno tempore. Tumultuari Misnenses magis magisque ajunt. Tu vero si quid habes de tota Rep. perscribe. De Wittebergico & Lotharingo quod narras: annus est, quod factum est. Clarissime Domine vale & salve. Inclyta Noriberg. Respublica an Salinas possideat, scire abs te cupio, & quo loco, & quales. Libellulos in nundinis à filio an acceperis & alios ad Gentilem curaveris, non significasti. Vale Clarissime Dom. & salve ab Dom. Legato & à me cum Magnifico Dn. Baumgartnero, D. Nut-

JAC. BONGARSTII. 79
Nutzelio, Dom. Philippo fratre.
Francof. 7. Junii. 1592.

XXXIX.

NUllum abs te ad postremas
meas responsum accepi. Pe-
tebam ut certiore me faceres,
An & quo loco & quales Salinas
Inclyta Rep. Noribergensis ha-
beret. Hoc abs te repeto vehе-
menter. Parmēlis ad fontes Spa-
danos rediit, contracto exercitu.
Sed cladem nos in Britannia ac-
cepimus gravem. Fusi fugatique
Principes Contæus & Domben-
sis, cæsi militum ad 2000, ca-
pta tormenta quibus Craon urbs
oppugnabatur, capti & Illustres
viri Mombazo, Rochepotius &
alii. Rex ipse ad res restituendas
eo convertere vires consiliaque
coactus, & Rothomagum dese-
rere & hosti viam facere fugien-
ti. In Anglia nova auxilia rebus
Bri-

Britannicis comparari audio. Cæterum antea valida de pace mentio : & confectum iri spes erat. Hac equites transeunt pauci Argentinam : serum auxilium. Agrum tenet oppidaque Lotharingus. Archidux vicinus & ipse arma capit : nec Brandeburgico nec Lotharingo, ut ajunt, æquis : suum curans commodum, auctoritate armatus Cæsarea. Quid hîc Principes vestri ? Cessabunt, & se latrunculis ludibrio esse patientur ? Non spero. Tarditatis & lentitudinis maculam, si lubet, facilè eluent. Et quid iste Dux unicus, ad familiæ Brandeburgicæ tantas opes ? Aut quo opes istæ, si pati etiam à quovis injuriam lubet ? Dicerem quod olim Macedoni Philippo anus : Si labores sudoresque refugitis, ponite & Principum nomen. Sed hæc tibi : Vellem & illis ipsis dicta : nisi sæ-

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 81
sæpius frustra dicta essent. Vale
Clariss. Domine D. cum Magnif.
Dn. Baumgartnero & Clariss.
D. Philippo fratre, & salвете om-
nes etiam ab Illustri Domino Le-
gato. Legatum istic intra pau-
cos dies ab Illustriss. Ascanio no-
stro habebitis Ampliss. & Cla-
riss. D. Hippolytum ad Colli
principis ipsius Cancellarium,
Viriū doctum, bonum, inte-
grum. De Salinis peto ne excidat.
Misi ad te ante octiduum à Clu-
sio nostro litteras. Is & hodie ti-
bi salutem dicit. Iterum vale.
Francof. 20. Junii, 1592.

X L.

AD ternas meas nihil abs te
responsi habui. Abesse su-
spicor. Ideo te fortè absente hisce
adjunctas Amplissimo Domino
Baumgartnero commendo, uti
ipse D. D. de Colli, Illustrissimi
D s Chri-

Christiani Cancellarius petiit. De pace tractari in Gallia constat: utinam syncerè. Mihi non possunt non omnia esse suspecta. Sed ad pacis solum nomen videor mihi recipere animum. Ita eam miseri ore & corde omnes exposcimus, exhausti viribus & animis. Dominus Saurius Legatus in Angliam trajecit, ni fallor, super pacis conditionibus Regnam consulturus. Argentinense negotium lentitudine sanè corrumpitur. Vi Lotharingus irrupit, vi est exigendus: Et Legationibus litterisque scriptis parùm proficias. De Salinis, an & quales vestra Resp. habeat, responsum expectarem, nisi prohiberet pertinax ad hoc silentium tuum. Steenvvichum deditione in Comitis Mauricii potestatem venisse confirmant. Clariss. Domine vale & salve ab Illustri Domino

Le-

J A C. B O N G A R S I I. 83
Legato cum Ampliff. Dominis
Baumgartnero, Nutzelio & Cla-
riff. D. Philippo. Francof. v. Ju-
lii, 1592.

XLI.

Tuas, datas 29. Junii accepi.
Infrequentia scriptoris ad-
scribo variis & magnis occu-
pationibus tuis. Nudiustertius
D. Peucerum hic habuimus, Hei-
delbergam iter facientem. De
rebus nostris nihil tibi confirma-
re possum. Pax in ore multis: uti-
nam omnibus in corde. Ducem
Bullionii arbitror cum Germano
equite esse in finibus Lotharin-
giae: & ad patrem regressum esse
Cardinalem quidam narrant. Ar-
gentinenses animos recipere vi-
dentur, postquam numerosiores
copias habent. Ego caput desi-
dero: quod si habuissent, non tan-
tum damni & terroris dedisset
la-

latrunculorum illa manus. In Belgio quid cœptet Mauricius Comes, nondum constat: magnam ei laudem oppugnatio Steenvici peperit, majorem humanitas quâ deditos habuit. Vale Clariss. Domine D. & salve ab Illustri Domino Legato cum Magnif. Dominis Baumgartnero, Nuzelio & Clariss. Domino Doct. Philippo. Raptim Francof. 12. Julii, 1592.

XLII.

Tuas xi. Julii scriptas accepi. Idem me, quod te, tædium publicarum rerum afficit: ita relabi mihi videntur omnia & retrorsum ferri, eorum lentitudine & languore, quos promptissimos esse decuerat. Sed publicis illis rebus & nos includimur: & nobis nostri nonnulla cura. Regem Christianum non inopia so-
lum

J A C. B O N G A R S I I. 85
lum affligit, sed infida etiam fides
multorum. Ponteandemer op-
pidum non magnum nec magni
momenti magna perfidiâ amisi-
mus. Præfectus non contentus
oppidum prodere hosti, nisi &
specie auxilium vicino oppido
ferendi, Tempelium cum milite
suo in insidiis præcipitaret, qui-
bus perit, & Rebusium ex mor-
bo decumbentem hosti traderet.
Lætiora ex Britannia nunciant:
Mareschallum Aumontium ho-
stium legiones duas fuisse par-
tim, partim cæcidisse, & sex ma-
jora tormenta nuper nobis ere-
pta recepisse. Bironius diem suum
obiit sclopeto ictus ad Esper-
næum, quod ipsum etiam præ-
fecti ignavia an perfidia amisi-
mus. Sed Præfectus Catalauni
(Chalons) captivus detinetur. Bi-
ronii dignitatem Mareschalli, ac-
cepit filius: ita ut Mareschallum
Biro-

Bironium desiderare miles illi
assuetus non possit. Bullionius
Sedanum advenit 19. hujus st. n.
statim inde in Lotharingiam ir-
rupturus: spero aut jam esse aut
brevis fututum Metis. Lotharin-
gos Argentoratenses strenuè ex-
ceperunt. Julii 14. illi nostros
noctu inter urbem & pontem
Rheni excubantes aggressi sunt,
pontem, ut quidam suspicantur,
si res successisset occupaturi. Re-
pulsi sunt fortiter, capti equi 70.
equites nonnulli, & hastæ seu
lanceæ, quæ vestrati equiti erant
antea terribiles, multæ in urbem
deportatæ. Hic successus reficiet
animos languidos. Vale Clariss.
Domine, & amicis salutem &
hæc ipsa communica. Francof.
20. Julii, 1592.

XLIII.

HAc hora tuas 26. Julii scriptas accepi. Clusio suas reddidi: & eodem momento hisce adjunctas à Leunclaiio accepi. Merito ad rerum publicarum ut hodie administrantur mentionem, animus tuus graviter afficitur. Ego ad cogitationem solam horresco. De Tempelio & Rebusio, memini me ad te scribere nuperrimè. Caudeberum obsideri audivimus: & missa ab Hollandis auxilia: Ad Quillebeuf cæsos fuisse Rothomageneses confirmant, & coactos abscedere. Viennam præsentì pecunia xlm. coronatorum emptam, Nemursius à Maugironio, accepit. sed arcem teneri à nostris quidam scribunt. Hic vero quæ nobis in tanta domestica perfidia spes esse salutis potest? Miles Germani-

manicus heri cœpit huc appelle-
re. hodie eo repleta est civitas.
Varii eorum sermones : nec con-
stantes. Hoc constat, cum stipen-
dia Rex solvere non posset, di-
missos. Sed advenerunt præter
spem omnem nostram, qui eos
in Lotharingia militaturos, spe-
raveramus. Parmensis in Germa-
nia vestra, & in Italia numerosum
cogit exercitum, in Galliam du-
cturus. Nobis nulla auxiliorum
spes: nisi quod Anglorum 4000.
Dominus Saurius impetravit. Is
te litteris Londino ad me scriptis,
cum fratre, & Ampliss. Domino
Baumgartnero, amicissime salu-
tat. Ascanius Princeps Argenti-
nam profectus est; ut hîc vulgus
militum ait: nam quidam Hei-
delbergæ esse contendunt. Spero
eum imperatorem daturum Ar-
gentinensibus: quo uno certè
indigent. 3000 Helvetiorum in
horum

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 89
horum castris esse, non dubito
vobis notum esse. Turcam re-
cessisse audimus:& vereor ne pe-
cuniæ quas colligi ab Imp. scribis,
in nos nostrosque parentur. Lit-
teras tuas Dominus Legatus cum
aliis à Principe Palatin. ad Neo-
burgum accepit, & te plurimum
salutat. Variis occupationibus di-
stentus scribere non potuit. Vale
Clariss Domine D. Cum Magnif.
Dominis Baumgartnero & Nu-
zelio, & Clarissimo D. Philippo
Francof. 28. Iulii, 1592.

XLIV.

NUdius tertius redii Franco-
furtum ex peregrinatione
varia. Dominus Legatus noster
Argentinae hactenus fuit: cum
exspectamus indies. Statum re-
rum Argentinensium notum vo-
bis existimo: & ipse, quid post
diem 25. Aug. quo magna laude
An-

Anhaltinus Princeps auctus est, actum sit, ignoro: nisi quòd advenisse eò Mandesloius Ernestus cum equitibus 500 dicitur. Miles illis abundè est: Dux opus est: an cum Anhaltino Principe eis convenerit, nondum certè comperi: & nisi convenerit, abjicio jamjam bonam quam de rerum istarum successu spem concepi. In Gallia nostra res variant, ut solet. Rex oppidum Briæ Provins recepit. In Britannia insignè cladem hostes acceperunt. San-Laurentius quidam, Mercorii Ducis Legatus, oppidum Gingant obsidebat. Eum nostri de improvviso adorti, castris exuerunt. Cæsas ajunt cohortes x v, & turmas equitum octo, ad internecionem: capta bellica tormenta, captus ipse dux San-Laurentius cum Nobilitate pleraque. Regina Angliæ 4000. militum transmittere parat. Et
Hispa-

J A C. B O N G A R S I I. 91
Hispanos ad 3000. jam appulisse
ajunt. Sed in Belgio Comitem
Mansfeldium Carolum, & Ver-
dugonem superato Rheno cum
exercitu 6000, ad Coverdenfem
obsidionem solvendam propera-
re constat. Mauricius Comes ca-
strum illud Coverdense artè pre-
mit: & jam penè tormentorum
ictibus disjecit, & ruinis quæ
habebant ad victum parata cor-
rupit, fontem quo unico uteban-
tur replevit: Ipse cum exercitu
ferè 9000, fossa benè munitus,
cogi ad prælium non potest. Par-
mensem ægrum decumbere gra-
viter ajunt. Parmensis istius mor-
bi, nescio, quid nobis morbi ha-
ctenus in Gallia attulerunt. Tur-
cicum bellum strenuè comparari
audio: Ego Imperatorem aliud
animo agitare haectenus sensi: &
hoc prætextu aliud consilium
occultare. Dies aperiet. Hoc
ego

ego tibi iudicium meum soli aperio. Litteras tuas ad Zundelinum Heidelbergâ à vobis transiens, relinquebam Leunclaiio: cui & salutem dicebam à vobis. Nam Zundelinus cum Electore aberat. Obitum Illustriss. Langravii hîc primum comperi. Ego Germaniæ vestre gravissima quæque metuo: quæ utinam Deus benignus avertat, & in hostium reproborum capita Ultor convertat. Te vero Clariss. Dom. cum fratre & Magnif. D. Baumgartnero & Nutzelio, & ipsa Republ. vestra servet & tueatur. Francof. 6. Sept. 1592.

XLV.

A Rcem Coverdensem & opere & natura longè munitissimam, summa vi oppugnatam, in potestatem tandem Mauricii Comitum venisse, aliorum litteris haud dubiè

dubiè cognovistis: Et cùm auxilium ferre Verdugo conaretur, damno non mediocri affectum amissis suorum non paucis. Ex eo, effugium per Westphaliam quærere; alii, rationes præsidio Groningam firmandi inquirere ajunt. Parmensis, quantumvis, ut fama fert, æger corpore, expeditionem in Galliam cogitat paratque. Et jam Rhemos advenit Senonensis Cardinalis & Feriæ Dux, novi Regis, ut præferunt, electionem procuraturi. In Delphinatu, Provincia, & Britannia nostra, lapsæ res quodammodo eriguntur. In Britannia ter hostes cæsi: primùm cum captus est San-Laurentius, de quo ad vos scribere memini: Duæ deinde peditum legiones (Regiment) à Mænio transmissæ cum Nannetes peterent, derepentè à Dombensi Principe, (is hodiè Montpen-

penferii Dux est) oppressæ sunt. Tum Trimolius obvium fortè Marchionem de Bell'isle (is filius est Retii Mareschalci, & ante annũ à Rege defecit) fudit fugavirque. In Provincia Berenses se Regis potestati tradiderunt. Tenebat eorum oppidum valido præsidio Sabaudus. Sed cum forte præfectus Alexander Vitellius oppido cum præsidiariis aliquot egressus esset, oppidani, qui erant de præsidio reliqui, partim necaverunt, partim oppido pepulerunt : & redeuntem Vitellium, bombardarum tonitru salutarunt. In Delphinatu, oppida quædam, in quibus San-Marcellinum, recepit Ledi-guerius, & Nemursium cedere campo coëgit : De Vienna recepta rumor est incertus. Navim Hispanicam quæ Indiæ Orientalis Proregem vehebat, captam ab Anglis audivistis : & Noritium
cum

cum Anglorum 4000 trajicere in Britanniam. Sed ad Antverpiam nautarum turba res turbat. Stipendia multorum mensium petunt: & clausum interim flumen tenent, ita ut spatio dierum 18 ne scapha quidem præternavigarit. Doctor Betz, olim Constantinopoli Legatus Cæsareus, hujus tractus Principes & civitates de auxilio contra Turcam appellat. Sed cum Capitanens quidam potestatem sibi fieri peteret, militem conscribendi, & cum litteris Cæsareis publicis, (patentes vocant) occulta etiam mandata obtulisset negligens, ex his perspectum est, militem non in Turcam sed in Galliam conscribi, jussu Imperatoris. Itaque decretum, Betzio Doctori negandum quod petebat. Hoc tibi & Dn. Baumgartnero. Tuas accepi: ad filium curabo. Ad meas
vero

vero quas huc reversus ante dies
xiv dedi, tu nullum verbum. Va-
le Clariss. Dn. & Dnn. Baumgart.
Nutz. & D. Philippum saluta à
me. Francof. 20. Sept. 1592.

XLVI.

EX Hassiâ & Saxoniâ Inferio-
ri redii salvus, Dei beni-
gnitate: & tuas hîc repperi scri-
ptas xxvi. Sept. Sed de tua inva-
letudine nuntiavit mihi Domi-
nus Brederodius: nunc spero &
opto melius te habere. In Haf-
sia quæta omnia, per moderatio-
nem Ludovici Landgravii, &
Mauricii ipsius prudentiam. A-
pud Ludovicum vidi Anhaltinos,
Ioannem Georgium, Bernhar-
dum & Augustum fratres: animi
causâ excurrerant. Parmensis in
Galliam revolat. In exercitu ha-
bet militis Germani legiones,
(Regiment) quattuor: Hispanici
unam:

J A C. B O N G A R S I I. 97
 unam : Belgici tres : Equitatum
 vero non valdè validum , nisi
 quatenus veterani pauci susten-
 tant. Rex ad Lutetiam est : Ur-
 bem premit : Castella excitavit ar-
 cendo commeatui : quibus fir-
 mandis , dum iniquiore , qualis
 pluribus his diebus fuit , tempe-
 state invigilat , febrim contra-
 xit , quæ eum tenuit horas 24.
 Convaleuit , Dei gratia. Ipsa Lu-
 tetia aut Regem poscit , qui sit
 ipsis tuendis , aut pacem. Hæc
 festinandi causa Parmensi. Rex
 equitatu valet ; pedite destituitur.
 Cæterum & Lediguierius in Pe-
 demontio & Espernonius in Pro-
 vincia rem gerunt feliciter , & in
 Occitania ajunt Joyeusium , stre-
 nuum & felicem ducem & ho-
 stem pertinacem , dum Ville-
 murium , oppidum non procul
 Montalbano obsidet , eruptione
 oppidanorum fugatum , capta
 E tor-

tormenta : ipsum dum flumen
eques tranare tentat, submersum.
Utinam ! Bullionius ut rem ad
Bellomontem gesserit, audivistis.
Vulnera acceperat duo : ex qui-
bus valet. Illustriss. Christianus
die xxx. Oct. Argentinâ egressus
est cum tormentis 17. in quibus
majora octo. Accessit belli socius
Durlachii Marchio. Deus eorum
cœpta secundet. Pertinet omni-
no negotium hoc non solum ad
dignitatem, sed ad salutem etiam
Germaniæ vestræ : dicam & no-
stræ, in qua mihi multos annos,
hospitium quietum placidumq;
Anglos ajunt naves Indicas ce-
pisse xrv. alii, vii. & Insulam
Mexicanam Honduras diripuisse.
De rebus Turcicis & aliis quæ ad
publicam rem spectant, edoceri
à vobis cupio. Dn. Waldenfel-
sium saluta à me aut coràm aut
per litteras, si occasio feret. Am-
plissi-

J A C. B O N G A R S I I 99
plissimo vere Dom. Baumgartne-
ro & Magnif. Dn. Nutzelio &
Clariff. D. Philippo salutem iti-
dem à me dices : & has , cum il-
lis habebis communes. Apologiã
H. Stephani pro Herodoto Gal-
licam misi ad Clariff. D. Philip-
pum: an reddita sit , scire cupio.
Vale Clariff. D. & me ama. Franc.
7. Nov. 1592.

XLVII.

AD eas quas ad vos ante octi-
dum dedi, non habeo quod
addam : nisi fortè pauca hæc.
Parmensem Brussellis Valencæ-
nas profectum, valetudine , ut
ajunt , non satis firma : firmo ta-
men consilio Galliam repetendi.
Rothomagenfes arcem oppidi
Pont del'arche , occupasse : sed
oppidum in fide perstare & ar-
cem oppugnare. Vereor, ne Ro-
thomagi viciniã , arx prævaleat.

Y. Lutetiam Rex antè premit: hæc festinandi causa Parmensi, præterquàm quod electionem Regiam factio urget Hispanica. Ioyeusii cladem & Lediguierii successus & progressus accepistis aliorum litteris: sunt enim vulgata. Illum omnes perisse affirmant, & cum eo amplius 2000, captos 800, & tormenta 20, & prædam ingentem. Montmorancius auctor facinoris. Mihi Ducem occubuisse sufficit, quicquid de tanto occisorum numero, verior fortasse fama minuat. Hic quattuor munitiones in Pedemontio excitat, locis oportunis. Ita arma nostratia Italiæ illata cernimus. Espernonus pleramque Provinciæ suæ Nobilitatem ad officium retraxit. Tuas ad filium postremas Illustris Dn. Legatus curavit, & diligenter de eo inquire jussit. Quid Nutzelio filio factum

J A C. B O N G A R S I I. FOR
factum sit , scripsit ad patrem
D. Legatus Argentinâ. Ego post-
quam factum intellexi , tuli sanè
graviter. Monuit adolescentē D.
Legatus , pericula demonstra-
vit: parentis indignationem præ-
dixit: nec sibi gratum quòd se in-
scio , patre inconsulto , militiae
nomen dixisset. Cum ille persta-
ret : coactus Dn. Legatus , quod
mutare non poterat , probavit:
quod unum , tum temporis , eo
loco poterat , bonis eum viris
commendavit. Et sperat futu-
rum ex ejus usu expeditionem il-
lam. Nec quidquam de suo in
parentem amore, & in filium be-
volentia, demutat, paratus & hu-
jus promoverè commoda , quo-
tiescunque sese offeret occasio.
Hoc volui ne nescires. Magniff.
Dnn. Baumgartnerum & Nutze-
lium & Clariff. D. Philippum sa-
lutabis ab Illustri Dn. Legato &

à me, & mea iis officia nuntiabis.
Vale & tu & salve ab eodem Illu-
stri Dom. Legato. Francof. 15.
Nov. 1592.

XLVIII.

Non sperabam otium mihi fu-
turum ad te scribendi. Nova
itaque quæ habui, ea scripsi ra-
ptim ad Dn. Calandrinum. Tuas
accepi & Clusio reddidi quæ ip-
sius nomen præferebant. De Ar-
gentinensibus nihil habemus cer-
ti. Filium tuum Dn. Legatus stu-
diosè commendavit & Dn. Bul-
lionio & amicis aliis. Ego, quic-
quid de eo cognovero, faciam
id ut scias. Ioach. spero saluum ti-
bi redditum iri. Ad ea quæ ad
Calandr. scripsi, addo: Ordines
Belgicos, Regi in menses singu-
los 30000 fl. spopondisse, & na-
ves vii bellicas egregiè instructas
mittere, quæ ostia Sequanæ & So-
monæ

J A C. B O N G A R S I I. 103
monæ tueantur. Fregerunt ad
Mastrichium 600 milites vestra-
tes qui sub Arenbergio & Barle-
montio militabant, de iis cepe-
runt 200, quos lytro in capita 30.
stuferorum accepto dimiserunt.
Bullionæus egregiè valet. Vale
& tu Clariss Domine & salve ab
Illustri Domino Legato, qui &
Magnif. Dominis Baumgartnero
& Nurtelio, & Clariss D. Philip-
po salutem dicit: dico & ego.
Parmensis in Atrebatibus acce-
lerat expeditionem in Galliam,
quantum potest. Ducit ad 7000
ped. 2000 equitum. Francofurto
22. Nov. 1592.

XLIX.

Tuis quas 28. Nov. dedisti,
reponam pauca, sed, ni fal-
lor, bona verba. Alexander Far-
nesius Dux Parmæ, &c. Kal.
Dec. non habebat malè: repentè

correptus est doloribus, & tormentibus vexari cœpit: sed & lingua deficere. Medici venenum suspicari: remedia adhibere ab arte, non ab illo summo Medicorum, cujus hic sententiâ perierat. Ajunt mensæ impositum, diu volvisse, & recreatum. Tandem horâ 1 v. matutina exspiravit, in cœnobio D. Vadaſti Atrebatii. Comitem de Fuentes, qui ut pedem Belgio imposuit, à Rege suo Dux salutatus est, pro generali Gubernatore se gerere, dum Ducissa Sabaudia advenit, cui præfectura illa à patre mandata sit. Vides perpetua ab Hispanis præmia. Mortem illi pro officiis reponunt. Avum Carolus V. Pater vi aperta sustulerat: Nepotem Philippus F. veneno abstulit. Duo Alexandri veneno pereunt, ille 1815. annis hunc præcessit. Duo hostium nostrorum

rum

402256
J A C. B O N G A R S I I. 105
rum Principes , Decembri per-
eunt, Guisus penè exeunte, hic
ineunte. Uterque à Rege suo,
sed ille perfidus , hic nimium fi-
dus, uterque nimium fidens. Præ-
miserat ille ad Galliæ limitem
copias , iis quid futurum sit vide-
bimus: dilapsuras spero: & Italos
ab Hispano animo abalienato
futuros: Et Parisienses ad sanam
mentem redituros. Constat eos
adversus Mænum tumultuasse
ferio: non facem illam: sed Sena-
tus & Urbis capita: & in hæc eru-
pisse , ut dicerent, Sumpta in
Regem legitimum & clemen-
tem & beneficum, à se arma, pul-
sum urbe. Eadem sumere & sta-
tuere posse in eos qui specie li-
bertatis Regnum affectent alie-
num. Sedavit tumultuantes Mæ-
nius , præsentis auxilii Hispanici
ostentatione , & Ordinibus ad
xv. Dec. convocatis. Neutrum,

ut spero, præstabit: nam absque valido exercitu conventum habere, illis intutum. Hollandi in armis sunt. Quoniam huc excurri, addam ad unum epistolæ tuæ caput Tria verba. Querelas audisti militis vestri, credo. Exhaustum illi Regnum non cogitant, exhaustum pecuniâ, annonâ: Iam militaris tibi licentia nota est: & quid soleat in castris, in quibus nationes variæ: in quibus, ob nulla stipendia, nulla disciplinæ severitas. In Domino Saurio quid accusent, velim scire: Fortasse quod non benè ipsis fecerit: Non potuit. Nec fecisse ipsis malè spero. Vox illa à Rege, falsa: aut falsum ipsius Regis ingenium: quod apertum esse & niveum scio. Cæterum, consulantur exercitus primarii Duces, ipse summus Anhaltinus. Dicent: non malè sibi pro Regni miseranda conditione

J A C. B O N G A R S I I. 107
ditione fuisse: nec præstare ipsis
Regem plura potuisse. Scio &
de Rege spargi sinistra: scio &
illum suos habere nævos: & quis
nostrum integer? Sed de eo di-
cam, quod de suo Cominæus:
Nullum esse ætate nostra Princi-
pem, qui vitiorum minus habeat:
qui iisdem aut paribus aut majo-
ribus laborent vitiis multos vi-
deas: qui dotes virtutesque ha-
beat, quas ille à Deo, ne unum.
Liberè hæc ad te: imò ad omnes.
Namque & publices per me licet.
Vera sunt. Nolim tamen, si quæ
à nostris peccata sunt, ut sunt,
excusare: & eorum qui rerum
suarum apud nos jacturam fece-
runt, vicem ex animo doleo:
optemq; ut reparare possim ipse:
lubens fecerim. Habent tamen
& ipsi quo se consolentur Ruunt
Regna & Imperia: & perire hi
sibi paucula indignantur? & hoc
quic-

quicquid est, quod impenderunt,
justæ causæ, justo Regi impende-
runt: sibi ipsis patriæque, si pe-
nitus introspiciunt, impende-
runt. Et stulti hi ipsi hodie, qui
ut reculis suis parcant, libertatem
suam extremo exponunt pericu-
lo, & patriæ dignitatem produnt.
Scis quos notem. Sed nimis hæc
ad te multa. Et cum calamum
sumpsi, pauca te verba volebam.
Hæc, ut dixi, leges cui voles, &
si lubet publica facies. Vale ami-
cissime Domine. Siquid filius, cui
salutem dico, à Cortesio, id com-
munica. De Dn. Nutzelio, nihil
rescripsisti. Eum & Dn. Baum-
gartnerum & D. Philippum &
te salutamus Dominus Legatus
& ego. Francofurto vi. Decem-
bris, 1592.

L. Bi.

L.'

BInis tuis responsum debeo. Facis rem mihi gratissimam quòd quæ de nobis rebusque nostris sparguntur*, qualia qualia, perscribis liberè. Postremis meis satisfactum tibi puto: & in posterum, ut quæ apud vos dicuntur scire nos velis, valde peto. Litteras meas, quotiescunque dignum vobis & studio in nos vestro, aliquid habuero, non patiar à te desiderari. Hodie nihil est quod certo scribere possim. Belgium Petrus Ernestus Mansfeldius de Senatus sententia administrat. Comes de Fuentez inspector & corrector advenit, magis quàm Rector: quæ in ærarii fraudem fiunt, ea emendare aggreditur. Nostri auxilia ut ajunt, impetrarunt, duce Carolo Mansfeldio. Vix mihi persuadeo, copias,

pias, & animo; & numero exiguas, isto præsertim duce, & rebus in Belgio incertis, in nos profecturas. Ballanius Camera-censis præfectus, arma expedit: quo se conversurus, dubium. Artesienses sibi timent. Abbevillani Legatos ad Regem miserunt: quo consilio, nondum constat. San-Valerium recepimus. Bullionæus res suas egregiè promover. Durum oppidum ad Mosam cepit, magno & suorum & vitæ suæ periculo: Villafrancam, ut ajunt, obsidet. Fæcialis Cæsareus Argentorati quid profecerit, scire aveo. Certè neque pro dignitate, neque ut meretur, negotium illud à Principibus vestris administratur. Sabaudica nota sunt vobis. Pacem cum Turca confectum iri audio. De Cortesio, indolui sanè. Viro docto & amico, modestis moribus, elegant

10402256
J A C. B O N G A R S I I. III
ganti ingenio, orbati sumus. Sed
illam metam petimus omnes, &
tangimus non uno modo. Nos
vero summus ille Rector & mo-
derator cursus nostri, regat &
fervet gratiâ suâ. Vale & salve
cum Magnif. Dnn. Baumgartne-
ro, Nutzelio, & D. Philippo fra-
tre. Francof. 27. Dec. 1592.

L I.

BReviores has, V. CL. facit
reditus Domini Legati, qui
hac ipsa hora reddidit se nobis.
Mansfeldium Carolum cum Fe-
riæ Duce iter in Galliam ingres-
sum affirmant. Regi auxilia ex
Anglia & Hollandia adventant:
vereor ne ferius. Philippus Nas-
sovius re infecta regreditur: nisi
quod ad suburbia usque Luxen-
burgi excurrit, pagos XVIII. ar-
cesque aliquot incendit, mortales
multos captivos abduxit. Fuentez
in eos inquit, quos pecuniâ
publi-

publicâ ditatos ferunt. Hispanum militem distribuere per Brabantia oppida conatur: sed nec miles ingredi, nisi civibus fortior, nec numerosum militem recipere mœnibus cives volunt. Res Argentoratensis languet: & vereor ne malum illud malè habitum, serpat longius. Hic Legatos habemus Brandenburgicos, Palatinos, Borussos: de Juliacensi negotio tractare arbitror. Nutzeliū filium Dominus Legatus vidit: valet, & Moltzhemii in præsidio perstat: Egit cum eo, ut relicta militia, reverteretur ad nos, sperans exfatiatum bello: sed adolescens nihil præter pacem reformidat. Vale Clariss. Domine & salve ab Illustri Domino Legato & à me, cum Magniff. Baumgart. Nutzelio, fratre Philippo & amico Calandrino: ad quem litteras dare non vacat. Francof. vi. Jan. 1593.

LII.

DEsiderio tuo, V. CL. satisfac-
cerim lubens. Sed nullum
hîc nobis lumen majus, quod has
turbatas tenebras discutiat. Lan-
guent ubique omnia: inepto re-
bus agendis tempore, aut labo-
rum diuturnitate fessa. Mansfel-
dius hæret adhuc in limite: &
pecuniam deesse & auctoritatem
duci, ajunt. De Lediguierio nihil
confirmare vobis possum: quod
seribis, hoc idem litteræ Italicæ
significant. Sed Delfinatum tra-
dere Amedæo non fas illi, quem
in potestate non habet: nec facile
aut Alfonso Corsæ, aut Nobilita-
ti subire jugum Sabaudicum &
Hispanicum persuaserit. Tu verò
fructum civilium bellorum nosti,
perfidiam: & corrumpunt illa
etiam candidissima ingenia. No-
lim hoc tamen de Lediguierio
suspi-

fusplicari, nedum judicare. Sed ista πάντ' ἀνακαλύπτον τέpus edocebit. Res Argentinensis ubi hæreat non video: nisi tot illa Capita obstant rerum cursui. Cæsarei, sequestratione sequestrata, partitionem episcopatus proponunt. Video eos in id totis viribus incumbere, ut arma nostris extorqueant, ut fluant inde facilius consilia. O animos animi inanes! Philippus Nassovius cum Hohenloio 4000 militum ducit in Lutzeburgicam ditionem, ut ajunt: nam quo expeditus propperet, non probè constat. Numerus ille non est de nihilo. Nos ex Hollandiâ nihil habuimus litterarum: ideo quò illa spectet expeditio, non ausim affirmare. De filio tuo nihil inaudivimus. Scripsi bis terve ad D. Cognetium, siquid investigare posset, de eo ut me redderet certiolem. Sed

ab

J A C. B O N G A R S I I. 115
ab eo nihil jam aliquot menses
litterarum habui. Siquid ego re-
fcivero, faciam id ut & tu scias.
Vale Clarissime Dn. D. & salve
cum Magnif. Dn. Baumgartne-
ro & Nutzelio, & Clariff. Dom.
D. Philippo. Francof. 23. Ian. 1593.

LIII.

Is quas ad me 23. Ian. dedisti,
respondeo. San-Valerium de-
dicatione in potestatem Longovil-
lani venit, quamvis ad portas esset
Aumalius, copiis quam Longo-
villanus instructior. Malè inde
Aumalius audire, apud Ambia-
nenses maximè & Abbevillanos.
Somonæ enim ostium claudit
San-Valerium. Et Abbevillani
quidem, recipere illum intra mœ-
nia noluerunt: & de Regis sub-
eundo imperio cum vicinis Am-
bianensibus, agitavere. Cecidit
illa tractatio, spe novi Regis,
quem

quam omnibus Mænius ostentat, & Belgicorum auxiliorū apparatu: quæ hæere in limite, & Ducem Ferianum expectare quidam volunt: alii progressa affirmant. De Rege nihil omnino habemus certi. Sed Parisienses in electionis proposito persistunt: & Regem cæteris præponunt omnibus, si Religionem abjurare velit: Sin minus, inclinare ad Sueffonum Comitem plebis animos ajunt. Reges Regnaq; in manu DOMINI. Hispanus, quod scribis, classem parat, quam Turcæ opponat, quem scribunt plerique constituisse incunte vere magno navium numero tentare Hispanica littora. Nobis de eo nihil certum. Ioannes Palatinus, quantum audio, venit. Argentinense negotium trahitur adhuc, cum nonnulla nominis Germanici infamia. Bullionius Tremblecurtium

J A C. B O N G A R S I I. 117
tium Lotharingum ad Virodu-
num fudit, & ad civitatis usque
portas persecutus est: annonam
quæ Villam francam deferebatur,
intercepit. Carolum Suecum au-
dio Regnum sibi vindicare, &
plebis Nobiliumque favore sub-
nixum, occupare munitiora lo-
ca. Et in Transilvania nescio quid
exortum tumultus. De utroque
si quid habetis certi, peto ut nos
edocceatis. Vale Vir Clariss. &
& saluta à me Magnif. Dn. Baum-
gartnerum & Nutzelium, cujus
filius valet: & Clariss. Dn. D. Phi-
lippum. Francof. pridie Kal. Fe-
bruarii. 1593.

LIV.

CArnutum attigimus salvi. U-
xorem & liberos in hac vici-
nia relinquere Dom. de Fresnes
constituit: & hinc recta ad Re-
gem tendere, quem in Norman-
dia

dia ad Diepam esse ajunt. Ajunt, inquam: Nam Majest. ejus nullus certus locus, vocantibus & distrahentibus eam negotiis variis. De statu vero rei nostræ scribam ad te prima occasione pluribus. Interim ne quid desiderares à me, & ne repetere eadem cogerer, quas ad Peucerum jam exaravi, ad te mitto apertas. Leges eas & communicabis amicis. Inde, complicatas cera firmabis, & mittes Vale Vir Clariss. & salve cum Clariss. Dn. D. Philippo, Ampliss. viris Dom. Baumgartnero, Nutzelio, Firero, Geidero, Ornatissimo Dn. Calandrino & Scipioni Gentili. Brocardum, quantum res tua patitur, tibi commendo. Carnuto 9. Nov. st. n. 1593.

L V.

Quid tibi Vir Clariss. pro tuis
(4 Febr. scriptis) rependam,
nihil

U402256
J A C. B O N G A R S I I. II,
nihil habeo. Pendent res Argen-
toratenſes : nec enim quicquam
adhuc de Cæſaris Legatorum è
Lothoringia reditu audivimus.
Certè ſi res iſta ſic abit, vereor ne
magnum vulnus libertas Germa-
nica accipiat : nam dignitas pe-
nè interiit funditus. De Manſ-
feldii in Galliam progreſſu, nihil
etiam certi : Hoc vero certum,
Parieſenſes Electionem tyranni
urgere. Hic ego auxilium è cœ-
lo exſpecto , & Babyloniam
inter ipſos confuſionem. Ordi-
nes Hollandici ſeſe ad bellum va-
lidè comparant: militem conſcri-
bunt, machinas Dordracum co-
gunt. Sed Philippus Naſſovius,
re infecta Luzelburgo diſceſſit:
& fuit ei ad improviſam irruptio-
nem nimis longum conficien-
dum iter, & iniqua tempeſtate.
Quod de Suecia & Polonia &
Turca ſcribis, id & nos comperi-
mus: .

mus: adeo nihil nunc penè bello liberum. Turbat & in Scotia Hisp. per emissarios suos: Duo cogitat: & aditum sibi in Angliam aperire, & ipsa turbata Anglia, auxilia quæ inde nobis crebra adveniunt, impedire. Imperatorem miror, imminente Turca, non modo non mederi malis publicis, sed ea etiam exasperare magis magisque. Argentinam scilicet & Juliacum cogitat: Maximilianus Poloniam: Hisp. Galliam, imo Or. bē. Zelus ille nimirum est domus Domini, quo exeduntur. Sed te & tecum bonos omnes Deus bene servet. Salutat te & amicos Illustris Dn. Legatus: quibus & ego salutem dico. Francof. 14. Febr. 1593.

LVI.

Nimis tu verè, Vir Clariss. de presenti rerum statu judicas.
Ma-

Magno malo publico Argentoratense negotium non deferitur tantum sed & corrumpitur. Sed rem penè transactam hodie arbitror: Cui bono, auctores viderint. Illustrissimum Bullionium officio hac in re functum suo, nemo negaverit, & fatentur libere Argentinenses ipsi, nec dissententur hostes. Regem Burdegalam profectum falso ad vos perlatum esse audio. Andegavum excurrisse ajunt, ad firmandam Britanniam quæ & Mercorii fortuna & auxiliis Hispanicis laborabat: sed statim revolaturum constat. Præsidia in Picardia qua iter faciendum est Mansfeldio, ita instituit, ut & lentè & coartato agmine incedere hostis cogatur, & magno incommodo rem frumentariam secum trahere. Quicquid paulo longius à conferto agmine discedit, excipiunt nostri:

& centum currus interceperunt qui annonam vehebant Lutetiam, fufis equitibus 400, pedibus 500, qui præsidio erant additi. Turmam Italorum equitum quibus supellex Ducis Feriæ deducenda erat commiffa, ajunt direpta supellectile in partes Regias tranfiffe. Ordines Hollandici valdè fe comparant, in eunte Aprili educturi copias. Sed in Scotia gravis conjuratio ita detecta eft: Ex frequenti quorundam difcuffatione, in fufpicionē venerūt Miniſtri agi aliquid inter procēres, in perniciem Regni: Inquirunt diligenter, & disponunt certos homines variis locis, qui non aétiones modò, fed & nutus eorum obſervent quos ſuſpectos habebant, & litteris infidias tendunt. Succellit: litteræ enim interceptæ ad Hiſp. Regem, ſubſcriptæ manu Conjuratorum omnium:

J A C. B O N G A R S I I. 123
nium: Regem Hisp. miseri illi Re-
gem & Dominum suum salutan-
tes invitant: portus & se suaque
omnia offerunt. Comitem Ar-
gucium, caput conjurationis ca-
ptum ajunt. Et Rex ipse Anglis
suspectus est. Mihi probabile
non est, Regem, etsi non omni-
no ut decebat benè habitum, sæ-
vissimam sibi suisque tyrannidem
accersere velle. Omnino non
nisi uno Deo duce, tenebras has
evadere possumus. Eite ex ani-
mo & amicos omnes, in quibus
Magniff. Dnn. Baumgart., Nut-
zelium, Clariff. D. Philippum,
commendo: Eos & te salutat Dn.
Legatus. Quid rei sit Panacea
Amvvaldina, quis ille Georgius
Amvvaldus auctor, cognosce-
re de te cupio, nisi molestum est.
Dn. Legatus ante paucos dies lit-
teras ab Amplissimo Dn. Nut-
zelio accepit scriptas Novembri
F 2 mense

menſe: ad quas reſpondere feſtinante tabellario non poteſt: ſed ſalutem ei tibiſque dicit, brevi vobiscum futurus. Vale Clariff. Dn. xx, Febr. 1593.

LVII.

Pariſienſis conventus exitum expectamus. Alienos à pace animos Mænius & Cardinalis Senonum, publicis orationibus ſatis oſtenderunt: quo ipſo graviter plebis offendiffe animos dicuntur, quæ & pacem vult, & Regem, quem ipſis natura dedit, aliis omnibus videtur præferre. Sed nihil aliud voces à plebe faciunt, quàm Duces cautiores & ad partes firmandas attentiores reddere. Pontificios qui Regi adſunt, invitavit publico ſcripto Mænius: Obtulerunt illi ſe ad colloquium, loco etiam conſtituto Lutetiam inter & Sandionyſium.

Infre-

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 125.
Infrequens in illo conventu Nobilitas : Summæ rei tractatio dilata. Mansfeldius lentè & cautè progreditur. In Scotia pacatos tumultus ajunt, fuso Huntlæo Comite, cæsis ad 500 è conjuratis: ipsius Huntlæi arce à fundamentis diruta. Bothvvelem ad Reginam Angliæ supplicem profugisse, paratum conjurationis arcana detegere, quidam narrât. Meung (Magdunum quidam dicunt) ad Ligerim oppidum, quinque Gallicis milliaribus ab Aureliano, Bironius Admiralius, Mareschalci filius occupavit, ad premeñdum Aurelianum accommodum. De re Argentinensi coràm, brevi ut spero. Interim Vale Clarissime Dn. D. & amicos colendissimos Dn. Baumgarnerum, Nutzeltum, Philippum fratrem saluta à D. Legato & à me. Francof. penult. Februarii. 1593.

LVIII.

LVIII.

S Alvi Francofurtum attigimus, Dei gratia. Urbem offendimus refertam milite, qui Argentorato dimissus, Hispano nominabatur. Apud nos nihil memorabile. Suburbium Aureliani Transligeranum, quod ponte urbi jungitur, nostri occuparunt: Vereor ut exiguis adhuc copiis, locum minimè munitum tenere diu possint. Sed Mansfeldius, postquam dolo ad Noviodunum non successit, vi rē aggreditur, & obsidione urbem tentat. Regiæ Copiæ Compendii conveniunt: Interim Noviodunum cum 300 equitibus ingredi Dominum de Humieres, Rex jussit. Gertrudenbergam à Mauricio Comite peti quidam auctores sunt. Nobis necdum constat quo ducturus ille exercitum sit. Sed in Scotia

tia res nondum pacatæ. Conjuratorum reliquiæ, ultimam illam, montibus & sylvis accessu difficilem Scotiam tenent, & portum habent in potestate, in quem admittere Hispanica, si advenierint, auxilia possunt. Eò valde turbatur Anglia : & vereor, ne tandem sentiat, consultius fuisse, vicinum sibi mare sub imperio retinere, quàm ad dubiam ex India prædam excurrere : quæ in publicum nihil, privatim parum adfert commodi. Lediguierus post actas ex valle (quam St. Jehan de Moriane vocant) prædas, ad Camberiacum esse dicitur. Argentinenses & Cardinalis ad diem 29. Martii st. n. Spiram vocati sunt. Illustris Dominus Legatus, ejus lectissima Conjunx te & Magniff. Dominos Baumgartnerum, Nutzeliū, D. Philippum, Heiderum, Cressium, Fi-

rerum & amicos istic omnes, salutant: quorum prædicare humanitatem non desinunt. Eis me ego adjungo. Illustri Domino Comiti Ortenburgico, ejusque Conjugi Dominus Legatus & conjux & ego salutem dicimus. Domini Nutzeli filius huc duas ante nos horas advenerat, acceptus Domino Legato. Valet: nec scribit absens, Heidelbergam à Domino Legato missus. Gertrudenbergam Mauricius Comes noctu derepente cinxit, & copias ab hostibus cogi ajunt atq; etiam Carolum Mansfeldium revocari, solvendæ obsidioni: Sed omnia & situ loci & providentia Ordinum ita comparata judico, ut frustra futurum sit auxilium. Vale Clariss. Domine Francof. raptim 28. Martij, 1593. Adjunctum fasciculum ut Altorfium cures valde abs te peto. Iterum vale.

LIX.

LIX

Quid ad te scribam non satis scio : Ita dubia sunt omnia. Sed Noviodunum, semel repulso hoste, deditionem fecisse certum nimis. Commoda nobis urbs, sed parum munita, & Rege absente, remota auxilia : Nec in tempore adesse Bullionius potuit. Regem ex Turonibus rediisse confirmant : ex quo meliora sperare incipimus. Sed ni Deus Rempub. Christianam respexerit benignus, vereor ne ruant omnia : ita neminem video cui publica sint curæ. Gertrudenbergam artè premit Mauricius, unicum, sed transplantatum, decus Germaniæ vestræ. Castellum impositū littori, quo urbs maxime tegebatur occupavit : & ita cinxit oppidum, ut, nisi cœlo delabantur, auxilia induci nulla possint. Christianus

Anhaltinus in aula Palatini Electoris hæret. Fortasse & huc excurret. Negotium Argentoratense audio Spiræ discuti. Sequestrationem Imperator urget: nimirum ut manus ipse injiciat provinciae vacanti. Vale V. CL. & salve cum amicis ab illustri Domino Legato & à me. Francof. 4. Apr. 1593.

LX.

HAnc, quamvis subitam, ad vos scribendi occasionem amittere nolui. Novioduno recipiendo Regem incumbere ajunt, qui ad ejus obsidionis nuntium è Turonibus in Picardiam advolavit. San-Quintinum prodicione laboravit: sed Bullionii adventus remediũ attulit. Mansfeldius retrocessit & se recipit in Han. Gertrudenbergam Mauricius Comes, occupatis propugn-

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 131
pugnaculis duobus, arte obsidet.
Obsessis exigua auxilii spes, unde
nostris occupandi fiducia. De
Aureliano à nostris occupato,
rumor Antverpiâ, cui ego nullam
fidem. Argentoratenses metus se-
questrationis tenet, quam Lega-
tos Principum probare ajunt.
Crede mihi, vir prudentissime,
illâ portâ inferet se in vos servi-
tus: & video vestros omnes subi-
re jugum paratos: adeo nemini
nec de publica nec de privata sa-
lute cura. Clarissime Domine
vale & Magnif. Dominos Baum-
gartnerum, Nutzeliû, Gheide-
rum, Fircerum, & Philippum fra-
trem saluta à me & à Domino
Legato. Francofurto 8. Aprilis,
1593.

LXI.

Tuas reddidit mihi filius tuus.
Is velim ut & Domini Le-
gati

gati & mea opera liberè utatur. Tibi eam tuisque debemus. Scripsi ad te nudiustertius raptim. Ex eo, cognovimus Bullionii Ducem, præsidarium militem oppidi Han, qui domum Novioduno revertebatur fuisse, & aliquot bellica tormenta quæ oppido illo ad Novioduni oppugnationem petita erant, cepisse. Regem è Turonibus advolasse in Picardiam, Noviodunum etiam obsidere quidam addunt, & recessisse Mansfeldium. Neversum cum mediocribus copiis ad Regem properare: in itinere, Tonodurense oppidum (Tonerre) cui Guisus Dux imminebat, obsidione liberasse. Proditio San-Quintini, ita habet. De oppido tradendo cum Mænio transegerat præfectus oppidi, cum ei commodum, litteræ à Bullionio redduntur, quibus adventum suum

J A C. B O N O A R S I I. 135
suum significabat. Fingit ille apud cives, noctu venturum Bullionium, ad Noviodunensium auxilium properantem: non esse itaque quod turbentur, si noctu intromitti armatos videant. Interim Mænium accersit & noctu adesse jubet. Suspectum hoc civibus prudentioribus. Emittunt speculatores, qui adesse Mænium & pedetentim accedere referunt. Injuncta præfecto manus: & noctu adveniens Mænius militatiter globis bombardicis exceptus. Ita, Dei summa Gratia, urbs servata. De Gertrudenbergâ nihil addo. In bona spe sumus. Cæterum pro remediis præscriptis habeo summas gratias. Catarhus ille, torrentis in modum scapulas & dorsum & renes pervagatur. Magnum malum timeo. Utar remediis quæ mihi communicare dignatus es. Siquid habes

bes quod mole sua fastidium non pariat, id me scire velis. Tibi & Illustri Domino Comiti ejusque lectissimæ Conjugi & Magnif. Dn. Baumgartnero, Nutzelio, Philippo fratri, Dominus Legatus, ejus conjunx & ego salutem. Vale. Francof. xi. Aprilis, 1593.

LXII.

NEscio quomodo mercatus Francofurtenses veritatem ita mendaciis involvunt ut quid sequaris non habeas. Jam Noviodunum ab Mansfeldio minimè captum, Antverpiani affirmant. Ego vero non video quomodo infirmari fides tot aliorum possit. Sed Regem cum selecto equitatu adesse, & retrocedere Mansfeldium narrare pergunt. Et Gertrudenbergam ita arctè premi, ut ejus potiundæ
magna

magna spes sit. Post occupata illa de quibus scripsi propugnacula, exundationibus coacti sunt nostri majus propugnaculum deferere, sed subsidentibus aquis, quod deseruerant receperunt: Et se exteriori fossa & vallo ita muniverunt, ut extremum hostis impetum non valde pertimescant. In Scotia pacata omnia Angli renuntiant: & Regem Scotiae publico scripto Conjuratio- nis originem, consiliaque pruden- ter & graviter exposuisse. Genevensem civitatem Sabau- dus nuperrimè aggressus est. Spes eum fefellit. Ad diem 4. April. accessit ad urbem Amedeus cum armatorum 5000: sequebatur Nemursius. Ostendit ille se mœ- nibus, nec quicquam ultra tenta- vit. Suspiciantur nonnulli voca- tum eum advenisse, nec succes- sisse proditionem. Libellulos ad

te mitto quosdam, quos amicis communicabis, inter eos Casauboni Theophrasteos Characteres. Dignus & doctrina & moribus, qui Altorfium vestrum exornet. A Gentili didici vacare professionem illam de qua loqui nos memini. Tu, virorum optime, confer hac de re cum Clarissimo fratre Philippo, & eum atque Magnif. Dominos Baumgartnerum & Nutzeliū, & Illustrē. Dominum Comitem Ortenburgicum ab Illustri Domino Legato & à me saluta. Francof. raptim, 16. Apr. 1593. Peto à te, v. c. l. ut fasciculos adjunctos curare velis Onoltzbachium, unum ad Josuam Putkamer, alterum ad Waldenfelsium, quem revertisse arbitror. Fasciculos Dominus Nutzelius F. curat ad vos perferendos.

LXIII.

Tuis respondeo quas dedisti
Cal. Maii: Et de Sabaudis
primū, quem in Galliam brevi
cum valido exercitu ingressurum
Itali narrant: Nugæ. Habet Sa-
baudus quod domi agat, quod-
que repurget antequam aliena in-
grediatur: & erit ei ad id exercitu
opus non invalido: quem con-
scribit apud Neapolitanos, Me-
diolanenses, Helvetios. Sed ubi-
que parum volentes militum ani-
mos experitur. Et ipsos Lucer-
nenses audio militem ei negare.
Militem apud Helvetios etiam
Lediguierius cogit: Et jam vix so-
lutæ sunt nives, & rediit tempe-
stas illis locis bello apta. De Ni-
versio Duce fugato, magis mayo-
res nugæ: illos enim, Sabaudum
dico & Niversum, aliquot Pro-
vinciæ disparant. Raro aulâ Ni-
versus

versius abest: & si abest, in Campaniam excurrit, cui à Rege præfectus est. Cladem Espernonium accepisse non cognovi: sed, tentasse noctu Massiliam, nec successisse: & ex eo castella circum urbem excitasse. Regem à Catholicis deferri mihi nondum narratum est. Mantæ ad Sequanam mediocres habere copias constat: & pacis expectatione suspensos utriusque partis animos esse, fatigatos nimirum tam gravi bello. Cujus utinam finis! Sed, quod Regis Electionem attinet, procul spe sua & Hispani & Lotharingi. Stat enim & plebi & Nobilitati, Regem extra Regiam familiam non quærere: & postquam Regios principes examinaverūt, nullus isto nomine & onere dignus, hoc Rege vivo, comparet. Palàm hoc & Duci Feriæ & Mænio, Lutetiæ in conventu cognitum.

J A C. B O N G A R S I I. 139
tum. De Filio tuo ad Dn. Sille-
rium Regium apud Helvetios
Legatum, scripsit Dn. Legatus
noster: Ille omnium facillimè
investigare poterit. Est enim Bal-
dasar, quem scribis, Soloduren-
sis, notissimus. Quid Brandebur-
gici novi tractent, nescio: Hoc
tamen agi audio, ut Collegio Ar-
gentinensi pellantur ii, quos Cal-
vinistas vocant, Trachsesius &
Solmius: Nimirum, nequid Pon-
tificii habeant quod objicere illis
possint. Si hoc fit, crede mihi, al-
tiores radices hoc consilium ha-
bet: Et erit Germaniæ vestræ exi-
tiosum. Hæc ad tuas. De pace
apud nos plerique sperant. Lo-
tharingię Dux cum Mænio Remis
est: Pontificiorum partis utrius-
que legati xii. Lutetiam & San-
Dionysium inter conventui lo-
cum dixerunt Aubervilliers. Re-
gem petrum globulo, ictum tho-
race

race ferreo, quem fortè habebat, excepisse saluum ajunt. Petrus Ernestus Mansfeldius Antverpiæ est, adventat eo & Fuentez ad exercitum componendum, quo Gertrudebergæ obsidionem solvant: & ad Equitum 3000, peditem 10 mill. confecturos se arbitrantur. Sed obsidentium quàm obsessorum difficilior omnino futura videtur oppugnatio: ita egregiè ab omnibus muniti sunt. Itaque judicant nonnulli Mansfeldium aliam fortè urbem obsessurum, ut Gertrudebergâ nostros avertat. Ludovicum Nassovium hîc in viciniâ expectant intra paucos dies. Clariss. Dom. D. vale & salve ab Illustri D. Legato, & à me cum Illustri Dom. Comite Ortemb. Magniff. Dnn. Baumgart. & Nutz. & Clariss. Dn. D. Philippo. A quo velim discere, quod sit Cæsaris jus in eas civitates

U402256
J A C. B O N G A R S T I. 141
tes quas Imperiales dicunt: Quot
sint eæ quæ liberæ dicuntur, qualis
est Argentina: & quid ab illis dif-
ferant. Hoc peto ut percontari
non graveris. Dn. Legati Con-
jux valet: sed sub onere penè
fathiscit, nec est ad solitum hilaris.
Clariss. Dn. iterum vale. Franc.
1x. Maii. 1593.

LXIV.

ITalica vestra antiquum reti-
nent. Lotharingus Remis fuit,
nec viso hoste Nancæum rediit.
Bullionius adhuc in aula Regia
versatur. Sabaudus, ipsis Italis
auctoribus, 1500 equites, 8000
pedites in exercitu habet: & Tu-
rino movisse illi scribunt. Nos
nihil habemus quod confirmare
vobis possim. Convenerunt Ba-
dam Helvetii, deliberaturi, an
Hispano & Sabauda miles con-
cedendus sit. Et omnino jam ne-
gasse

gasse Urios scribunt. Apparatus Belgici in Mauricium Comitem sunt militum ad summum X milium. Ipse Mansfeldius pater in expeditione est. Sed quid aggressuri sint non constat. Castra Ordinum veterem in morem vallo fossaque ita munita sunt, ut periculum nullum sit ab externo hoste. Et Bredam cum equitatu Mauricius Comes concessit, speculando hosti. Obsidentibus hæ pluviae adversæ sunt. Apud nos de pace tractatio procedit: quo fructu, aut qua spe, nondum pronuncio. Nomina eorum qui tractant, scripsi ad Dominum Calandrinum. Sed quid Spirensis conventus allaturus sit, scire aveo. Lotharingus sanè, quantum video, ista ridet. Et ridiculum sanè: Verbis eum sperare cessurum, qui tot armatis non cesserit. Oppidum Benselt opere munit & machi-

0402256
J A C. B O N G A R S I I. 143
chinis firmat. Scilicet ut omni-
no instructum arbitris Principi-
bus in manus tradat ! Pruden-
ter ille, qui arma expedit, dum
vestri verba fundunt. Hîc de Illu-
striss. Electoris nuptiis multus ser-
mo : & profectum ajunt Heidel-
bergâ ad Virginem visendam.
Clusius noster jam quintam se-
ptimanam decumbit, ex casu.
Melius habere incipit. Et puto
ad te scripturum. Bibliopola est
apud nos, qui bibliopolium ad
Curiam habet : homo ætatis satis
provectæ : rerum Chymicatum
non imperitus. Is nuper librum
ostēdebat Germanicum de Quin-
ta essentia scriptum manu & alium
domi se habere dicebat Paracel-
si, cui titulus Apocalypsis : & ex-
scribendi copiam se facturum
promittebat, si diutius apud nos
moraretur. Valde abs te peto, ut
commodo tuo videas, An illos
exscri-

exscribendi facilis ratio esset.
Mercedem scribæ lubens solvam.
Vale Vir Clariss. & audaciæ huic
meæ pro tua humanitate ignosce.
Illustris Dn. Legatus te & amicos
omnes amicè salutat. Idem & ego
officiosè. Francof. 23. Maii. 1593.
Addidi his litteras à Clusio. Tuas
reddidi Fischero.

L X V.

Hodie Illustriss. Elector apud
Comites Hanovienses di-
vertitur, biduum Dillenburgi fu-
turus : & statim nuptias dicuntur
celebraturi. Quod faustum illis
accidat precor. Nostri in tracta-
tione pacis perstant. Mihi & Ca-
roli Mansfeldii ad fines nostros
mora , & illa ipsa nimium ducta
tractatio suspecta est nescio quo-
modo. Etsi & illi aliæ morandi
causæ esse possunt : & hæc cito
explicari omnia non possunt. Pe-
trum

JAC. BONGARSII. 145
trum Ernestum ajunt propugna-
culum quod obsidionis initio ad
Gertrudebergam nostri deditio-
ne occuparunt, aggredi consti-
tuisse. Ei præfectus est Hohen-
loius. Argentinensia, quantum
audio, in longum abeunt. Sed
militem cogere Lotharingum
confirmant, qui vereor ne totus
in Bullionium incumbat. Lutzen-
burgum advenisse Cardinalem
Austriacum, rumor est, qui Bel-
gio imperare debeat. Dn. Legati
Conjux filium peperit, infantem
elegantissimum, die 26. Maii ho-
ra prima diei. Valet mater cum
partu, Dei gratiâ: & te ipsa ac Ma-
ritus salutant: petuntque ut &
ipsorum verbis salutem dicas Il-
lustri Dn. Comiti Ortenb. Ma-
gniff. Dnn. Baumgart. Nutzelio,
&c. & Dn. D. Philippo. Quos
omnes & ego officiosè saluto &
te valere opto. Auctorem jamdu-
G dum

dum quæro qui Germaniam vestram distinctè partitam descripserit. Cæsaris, Electorum, Principum, Episcoporum, Comitum, Civitatum liberarum & Imperialium, Baronum, Nobilium, jura & servitutes annotarit. Tu aut frater, si quem scitis, eum indicate quæso. Franc. 30. Maii. 1573.

LXVI.

SPe pacis excidimus. Erant omnia quæ ad Regiæ Majestatis auctoritatem & Regni tranquillitatem spectant, constituta, & probata partibus, cum ultimo loco propositum caput, quo à Rege, ut semel saltem Missæ sollemnia præsentia suâ honestaret, petebant Pontificii, tractationem infregit, negante Rege quicquam se de Religionis quàm probaret, institutis remissurum, nisi meliora esset edoctus. Et speraverant illi

J A C. B O N G A R S I I. 147
illi priorum capitum dulcedine
ultimi capitis amaritudinem ita
temperatam fore, ut id nullo ne-
gotio Rex deglutiret: ex sua alie-
nam conscientiam judicantes. In
Cadurcis Marchio Montpelatius
Mænii privignus à Vicecomite
Aubeterræ fusus, suorum amisit
1000 milites, equos ducentos,
tormenta duo. Et in Britannia
Boysdauphinus, à nostris non
leve damnum accepit, cæsis am-
plius 800. & captis nonnullis. Et
milites Lotharingicos 200, præ-
sidiarii milites in San-Menehou
fuderunt. Rediit Sedanum Bul-
lionius cum copiis. Gertrudeber-
gam deditam v. hujus mensis
ft. n. ajunt. Hoc vero constat,
1v. hujus, post oppidi præfectum
& quosdam è præcipuis, globo
uno è castris jaculato sublatos, &
desperatum auxilium, de deditio-
ne agere cœpisse. Scribit ad me

è castris amicus , quem eò vīdendi studium traxit , nihil à se visum aut auditum illis castris fortius , nihil modestius. Propugnacula tantæ molis esse , ut veterum Romanorum opera referant : sed eo ordine & silentio administrari cuncta , ut urbem , & magistratum diligentia & civium obedientia tranquillam , non militum turbam putes. Sabaudus xv. signa Helvetiorum impetravit , quorum operâ non nisi intra Pedemon-
tii limites utatur. Me novum malum invasit : cujus tamen anno superiore principia sensi. Sudores sub auroram copiosi erumpunt sponte , quos si arceo , totum diem gravari totum corpus , juncturas maximè sentio : si indulgeo , levius quidem habeo , sed exhauriri corpus spiritibus debilitas prodit. Tu , si quid scis ,

ut

402258
J A C. B O N G A R S I I 149
ut scis, consilio tuo juva. De Chy-
micis, fiat commodo tuo. Ego
istorum lectione & disputationi-
bus & artificiis unicè delector:
Usum non improbo, quòd nul-
lus sit, sed quòd is parùm notus:
nec notescet facilè nisi per ipsum
usum. Tu verò Clarissime Do-
mine vale, & ignosce homini,
familiaritate tua liberius abuten-
ti. Illustris Dominus Legatus &
ejus Conjux, virginesque te sa-
lutant plurimum: sed illi & sa-
lutari à se Illustrem Dn. Comitem
& Magniff. Dominos Baumg. &
Nutz. & Clariff. D. Philippum
cupiunt, quibus ego officia mea.
Franc. 6. Junii, 1593.

LXVII.

INsolens silentium tuum mi-
rror. Non ego tam pertinax: post
binas, ad quas nihil à te accepi,
stylum repeto. Transiit hac Il-

lustrissimus Princeps Palatinus
Electoꝝ cum conjuge die 20. Ju-
nii, eleganti comitatu. In utrius-
que facie, lætitiā quandam no-
tasses. Aderat Bipontinus : &
Durlachium Heidelbergam ad-
venisse arbitror. Sed Gertruden-
berga dedita est ad diem 24. Ju-
nii st.n. Completa erat tribus lo-
cis fossa : pontes qui propugna-
cula exteriora muris jungunt,
disjecti tormentis : pulvis Bom-
bardicus obsessos deficiebat : nec
promissis steterat Mansfeldius,
qui 23. diem auxilio dixerat. Eo
die notati natantes è castris ho-
stilibus ad oppidum milites qua-
tuor : scaphis insequi placuit. U-
nus, unde venerat effugit, alter
submersus, tertius cæsus, quartus
Hispanus natione vivus in pote-
statem Mauricii Comitis venit,
& inventæ litteræ cera inductæ,
appensæ genitalibus : Is post exa-
men

J A C. B O N G A R S I I. Iſt
men ſuſpenſus eſt. xxv. die egreſ-
ſus eſt miles, ad 450. gladio & pu-
gione accinctus : clementer à
Mauricio Comite habitus , qui
prudentiæ , virtutis , moderatio-
nis partam laudem confirmavit.
Pene in conſpectu Hispanici ex-
ercitus , qui numero noſtrum
longè ſuſperabat , facta deditio.
Apud nos , nondum intermiſſa
eſt de pace tractatio : & periclita-
tum ajunt Lutetiæ Pontificium
Legatum , rumore in plebem
ſparſo , magnum illum paci im-
pedimentum adferre: parum ab-
fuit quin in Sequanam abjicere-
tur, abluendis ſordibus, & nimio
calori temperando. Ego quid
ſperem metuamve, necdum pro-
nunciare audeo : ſed vereri me
plura , quàm ſperare , confiteor.
Rex interim Dreux obſidet,
Druidarum oppidum interpre-
tantur : & ipſo potitum oppido .

ajunt, arce nondum captâ. In Sueffonibus grando cecidit pondus 12, imò & 17 librarum: quæ fata arbutaque & multos mortales malè multavit. De filio tuo diligenter amici quæſiverunt, & inter alios Domini Legati rogatu Dominus Sillerius, apud Helvetios Legatus: sed cognoscere adhuc nihil potuerunt. Reddat tibi illum Deus saluum salvo. Salutem tibi Dominus Legatus & ego dicimus; Dicimus & Illustri Domino Comiti, & Magniff. Dominis Baumgartnero, Nutzelio, D. Philippo, aliis amicis omnibus. Francofurto 25. Junii, 1593.

LXVIII.

Salum rediisse in notas pacatasque terras filium tuum, & alterum summo inter literatos titulo auctum, tibi gratulor. Ex
silentio

10402258
J A C. B O N G A R S I I. 153
silentio tuo , absentiam tuam
conjectatus , filii & ipse. Et inter
tam diversa adversaque quæ ad
nos rumoribus perferebantur ,
non erat admodum quod scri-
berem. De pace apud nos exigua
spes. Pontificii nostrarum par-
tium , spem illam pacis ostentan-
tes , & perniciosis quibusdam
consiliis frangendis , à Rege ob-
tinuerunt ut ad diem x v. Julii
Carnutum , Doctores & Episco-
pos Pontificios vocaret. Id ipsum
jamdudum à Rege præstitum, ex
fide statim à morte Henrici III.
data, oportuisse , prætendentes.
Sed & nostrorum primoribus
eundem diem dixit. Quo tan-
dem ista evasura sint , sumus om-
nes solliciti. Rex ipse Ecclesiis re-
formatis in Gallia omnibus jeju-
nium indixit: Nos & hîc die pro-
xima Dominica celebrabimus.
Non magis necessario tempore,

nec magis aut consiliis destituti
humanis aut opibus, ad æterni il-
lius Patris clementiam & auxilium
recurremus unquam. De Ger-
trudenbergæ dedita scripsi an-
tea, & vos aliàs cognovistis.
Mansfeldius ex eo, Castrum cui
Creveceur nomen, Bolducum
(vos Hertzogenbusch vocatis)
& Heusdam inter, illi oppido in-
festum, obsedit: Brederodius
quidam tenebat, necessariis om-
nibus probè munitum. Adventu
Mauricii properè soluta obsidio.
Drusium Rex (Dreux) cepit, com-
modum absente præfecto. Ad id
liberandum Carolum Mansfel-
dium iter ingressum ferebant, &
occurrere Regem statuisse, cui
nova ex Anglia auxilia adventant.
Pro consilio, quo valetudinem
meam firmatam cupis, gratias
habeo. Sequar. Me enim annum
ætatis 39. nondum egressum de-
bilitas

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 155
bilitas in dies major, & veluti
advolans senium occupat. Chy-
treum vidi & legi: quamvis mihi
nec dispositio, nec judicium, nec
qui ex judicio pēdet dilectus pla-
ceant, exstare tamen ejusmodi
aliquid de cæteris provinciis ve-
lim. Munsterus, & mancus est,
& turbidus. Si quis tibi venerit
in mentem alius aut Domino D.
Philippo, indicate. Vale V. CL.
& Magniff. atque Amplissimos
Dominos Baumgartn., Nutze-
lium, Firerum, aliosque, inprimis
Illustrem Dominum Comitem
& Clariff. D. Philippum, saluta à
Domino Legato, ejusque lectis-
sima conjuge, & à me. Francof.
4. Julii, 1593.

LXIX.

DE grandine quę ad te scripsi,
ea scripsi uti ea comperi: nec
uncias, sed libras volui. Quo loco
res

res nostræ sint, cognovisti de postremis meis. Nos expectatione conventus suspensi sumus. An ad disputationem de Religione ventura res sit dubito : nec spero. Sumus ad id pessimè instructi, studia per ista civilia bella extincta sunt. Nec nominare ullum è nostris possim, quem minimo Jesuitulo audeam componere. Sed non pendet ex istis veritas, à Deo & per Deum firma, quam nemo loco movebit. In Belgio nihil ex eo accepimus ex quo ad castrum Creveceur, Hispani quatuor tormentis relictis, 800 è suis amiserunt. Hærent & Mauricius & Mansfeldius circa Ducisfylvam (Hertogenbosch:) hic firmare, introducto præsidio, oppidum conatur, ille per inundationes ademptis pascuis, ad deductionis necessitatem adducere tentat. Sed præsidium cives

aver-

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 157
averfantur. Itatorum de Sabaudi
progreffibus sermones, sermones
funt. Exemplum fententiæ No-
biliun & Parlamenti Conjura-
torum, de Regis Electione, ad D.
Calandrinum mitto Gallicum:
qui tibi communicabit. Ex eo
cognofces quid Erneftum in Bel-
gium pertrahat. Sed irritam ejus
fpem fore fpero. Peucerum cum
Principe Anhaltino hic videbi-
mus, Deffam iter habentes, Mar-
purgo & Caffellis. Sed de furo-
ribus Mifnicis quid expectan-
dum, aut potius quid non timen-
dum putas? Scintillæ funt, quibus
vereor ne conflagret Germania.
Adeone fecuros effe Principes, ut
tumultuantem toties plebem fe-
rant? Sed tu V. CL. vale & falve
ab Illuftri Domino Legato, ab
ejus lectiff. conjuge, à me, cum
Illuftri Dom. Comite Ortemb.
Magniff. Dominis Baumg. Nut-
zelio,

zelio. Clarissimo Doct. Philippo. Francof. 10. Iulii, 1593. Tuas Clusio reddidi, qui ex Wisbadensibus thermis rediit sine fructu.

LXX.

VOcatos Lutetiam Conjuratorum Ordines, Regi legendo, cognovisti. In eo conventu principes fuere partes Hispanici & Pontificii Legati, & factionis Lotharingicæ. Cæterum tres status, sive Ordines mavis, in Regno nostro esse non ignoras, Nobilium, plebis & Ecclesiasticorum. Igitur cum agi res cœpit, Regnum sibi Rex Hisp. non obscurè petiit. Quod ut nimis invidiosum esse animadvertit, Filiam, matre natam Gallicâ Regno Dominam obtulit. Ut & huic obstare Salicam legem & antiquum morem vidit; pro Ernesto

J A C. B O N G A R S I I. 159
nesto Archiduce intercessit: à
quo, ut ab homine Germano,
non alienos fore nostrorum ho-
minum animos sperabat: nec du-
bitabat, ut apud illum nomen,
ita penes se & Hispanos vim im-
perii & summam rem futuram.
Sed ut auditum est nomen Erne-
sti, quamplurimis eorum qui ade-
rant inauditum antea, horrere
plerique, eò devenisse rem Gal-
licam, ut homo, quem ne natum
quidem scirent, esset ad Regnum
accersendus. Displicere Nobi-
litati Hispanica audacia: & qui
Senatorum atque Parlamenti no-
men inter istos tenent, putare
atrociora subesse consilia, quibus
maturè esset eundum obviam.
Itaque & Nobilitatis sententiâ,
& S C^{to}. non Ernestus solum sed
exteri repudiati omnes: & pro-
nunciatum, insistendum majo-
rum vestigiis, & mores antiquos
con-

conservandos. Senferunt Hispanici, inclinatos & plebis & illius Senatus & Nobilitatis ad pacem animos, nec à suo Rege legitimo omnino averfos: & suis rebus consulendum rati, ultimum veluti telum, in concordiam tacito consensu adolescentem, contorserunt. Guisium Ducem, Patre natum, quo & Religio Catholica & Regni dignitas stetit: eum magno & Religionis & Regni incommodo, penè exitio, interemptum. Hunc, parente ob Remp. cæso orbatum, divinitus custodia liberatum, filii loco ab Hisp. Rege haberi: & filiam ei uxorem intra quartum mensem datum iri, si Regem eum Ordines legerent. Assenserunt Lotharingici principes, (quos adfuisse xvi. ajunt,) & iis se Sorbona junxit. Fremere plebs, quòd pace, quam certam sperasset, excidisset:

cidisset: Parlamentum illud ægrè
ferre, fraudem legibus, & Re-
giis Principibus injuriam fieri.
Proceres è Nobilitate, qui se Hi-
spanicis consiliis apertè opposue-
rant, cedere Urbe. Ita nomina-
tione Hispanicâ, Lotharingorum
& Sorbonæ sententiâ, Guisus
pro Rege haberi. Sed interim
animos illi adjicere, plebi conci-
liandæ, & illis Senatoribus cor-
rumpendis. Quid verò faciat
plebs inermis, & nudus ille Se-
natus? Carolum Mansfeldium,
Ernesti patris copiis auctum, ad-
vocatum, Lutetiam contendere
ajunt: Inde, ut nos judicamus,
Remos Guisium deducturus. Sed
in conventu Carnutensi quid
actum sit nondum cognovimus.
Mauricius Comes copias suas
tripartitò distribuit. Partem unâ
ad Bommel insulam excubare
jussit, alteram in Frisiam misit;
tertiam

tertiam ajunt conscensis navibus
Flandriam petisse, quo consilio
nescio. Et posset hoc Carolum
Mansfeldium tenere, nisi Gallia
Hispano præ Belgio eordi esset.
Sed & Mansfeldius Petrus Etne-
stus, exercitum suum itidem dis-
tribuit: Nam ad Bolducum par-
tem reliquit, partem in Frisiam
transmisit: reliquam eamque ma-
ximam filio Carolo subjecit. Stu-
dium tuum in bonum senem
Brocardum, valde exosculor. Di-
gnus ille sanè virorum bonorum
cura. Sed nos facultates defi-
ciunt. Omnem lapidem moveo
ut ei 300. coronati persolvantur,
quos ei legavit Dominus Segu-
rius. Et si mea aliquando melius
habebunt, non omittam curam
quam ei lubens debeo: & me ejus
nomine tibi obligatum agnosco.
Clariss. Domine D. vale, Fran-
cofurto 24. Julii, 1593. Salutem
tibi

J A C. B O N E A R S I I. 163
tibi dicit Dom. Legatus, cujus
meoque nomine, Illustrum D.
Comitem Ottenb., Amplissimos
Dnn. Baumgartnerum, Nutze-
lium, alios, & Clarissimum D.
Philippum salutabis, nisi mole-
stum est.

LXXI.

Guifium Ducem ab Hispani-
ca factione Regem dictum
ex proximis meis cognovisti: quid
Lutetiæ ex eo factum sit, in du-
bio habeo: Sed hoc constat, in-
vitissimâ plebe factam illam nun-
cupationem: & Parlamenti sui
præsidentem unum à Mænio con-
fossam quidam ajunt. Hisp. intra
mensem 10 peditum, duo equi-
rum millia & cccccc coronato-
rum promittit: altero mense toti-
dem 400000 coronatorum: ter-
tio filiam uxorem Guisio & auri
milionem. Promissa nempe, qui-
bus

bus stulti inescantur. Interim audita illa Guisii nominatione, qui Carnuti Regis jussu convenerant, Regē adire, obtestari, ne perditum Regnum vellet. Novum Regem Remos confestim deductum, coronatum, sacratum iri: inanibus istis duci plebeculæ animos. Et transituros ad illum etiam nonnullos, quos sibi fidos Majestas ejus putet. Itaque properandum San-Dionysium, & istic more majorum, veteri ritu, coronationem celebrandam. Erant inter supplices non Pontificii soli, sed & plerique è nostræ professionis hominibus, viri primarii: nullam neque partibus nostris neque Regno salutis spem esse judicantes, nisi exorari se Rex pateretur. Evincunt: & deducunt Regem præter Principes & procures, & vulgus, mille quingenti Nobiles viri, & 25 hu-
jus

16402256
J A E. B O N G A R S I I. 169
jus mensis st. n. Coronationis sol-
lemnitas San-Dionysii peracta
est, magno omnium gaudio, &
in posterum spe: Lutetiæ is plebis
ardor fuit, ut nisi tempestivè por-
tas claudi & observari Mænius cu-
rasset, effusura se San-Dionysium
multitudo omnis fuisset. Adfuit
tamen Regi petenti Renatus Be-
nedictus, Curio seu Parochus, ut
vocant, San-Eustachii Lutetiæ:
& adfuit, prohibente Pontificio
Legato. Virum ajunt esse insigni
doctrina: & audiivi nuper virum
bonum narrantem, se illum con-
cionantem audivisse, inter furio-
sam illam plebem, & armatos ty-
rannos, non solum de doctrina
& ipsas controversis articulis pu-
rè & religiosè, sed etiam de sub-
jectione Regi debita, animosè &
liberè: ejusque vitam à Mænio sæ-
pius palā & per insidias frustra pe-
titam. De toto hoc negotio quid
sen-

sentiam, non facile explicaverim. Et quædam sunt fortasse Homini privato impia & improba, quæ in Principe, insigni aliquo & præfenti bono rependantur. Et qui ad lictus, magnum alterius spectantes, non estimantes laborem, facilius quæ à laborantibus fiunt reprehendant, quàm emendent. Quid profectum sit, nondum videmus: sed confirmare hoc tibi & bonis viris possum, horrèdæ defectioni isto qualicunque lapsu obviam itum. Deus auctor rectorque Imperiorum, & perpetuus bonorum custos, nostrum omnium misereatur, & te atque istos amicos omnes, quos ego & Illustris Dn. Legatus saluamus, servet. Tu liberè ad me sermones omnes omnium perscribas velim. Francof. ult. Julii. 1593.

LXXII.

Quid ad tuas rescribam, nescio. Ita dubia omnia apud nos atque implicata sunt, ut explicare ea nisi Deus, nullus possit. Accusarem ego ipse Regē meum atrocissimē: nisi accusatores essent nimis multi, inportuni, præposterī. Ita homines sumus: siquid humanitus alteri contigerit, tamquam extra naturam positi, illudimus: & quam ipsi non præstamus constantiam, ab aliis requirimus, nec mentem mortalia tangunt. Scilicet, declamitabunt illi in Regem, inter pocula felices, numquam experti adversa, quos scio ad frigidiorē offulam Romanam quadrigis petituros, & Papæ advolutos pedibus, sputum lincturos. Homines, & hominum & Dei obliti. Sed suaves illi, qui postquam & concionibus
&

& scriptis contenderunt publice, Pontificios propius quàm nostros ad veritatem esse, & Pontificiis potius quàm nostris concedenda auxilia, & qui inter nostros ob Religionis professionem aut mortem aut morte duriora perpeffi, eos Satanæ martyres esse, jam in Regem insurgunt, & inconstantiam objectant, circulatores ipsi & levissimi hominum. Ferant ipsi totos quadraginta annos hoc onus; & inde, de constantia differentes audiemus. Hodie, circumdatos lauticiis, procul bello & calamitatibus, de pietate, de constantia cæterisque virtutibus illis, ad mensam declamitantes & superbè insultantes errantibus, & non nisi singulari Dei gratia tolerabili afflictioni succumbentibus, non fero. Sed alio me converto: Peccavimus, iniquitatem fecimus. Tibi, Domine,

J A-C. B O N G A R S I I. 169
mine, justitia: nobis autem confusio faciei. Subjiciamus nos volentes Dei voluntati: & seriâ pœnitentiâ Deum exoremus: aliâs, quid nos servare possit, non video. Et vereor, ne hæc mala nostra, ad vos tamquam contagio, transeant. Magnum sanè Christianæ Reip. malum instat. Cæterum quid apud nos agatur, quidve nuperrime actum sit, speciatim differere non possum: nullas enim ab amicis litteras habemus: & vulgata tibi ignota non sunt. Siquid autem habuero, id ut scias quamprimum curabo. Vide quæso an in bibliotheca tua aut fratris, aut amici alicujus extet liber Wolfg. Fabricii Capitonis Responsio de Missa, matrimonio & jure magistratus in Religionem, editus Argentinae à Rihelio 1540. Si habes, aut amicorum tuorum aliquis, peto valde,
H de,

de, ut mihi legere liceat: remittam integrum & purum. Argentina jam à multis annis nullus exstat. Vale Clarissime & præstantiss. Domine & salve. Dominus Legatus & ego Illustr. Dn. Comitem, Magniss. Dominos Baumgart. & Nutzelium & Clariss. Dn. Doct. Philippum salutamus. Francofurto, xv. Aug. 1593.

LXXIII.

HAbeo & ago multa, V. CL. quæ coràm malim apud te, quam per litteras differere. Itaque gaudeo, de tuo ad nos adventu quod promittis. De rebus nostris taceo: & malo te de aliis cognoscere quàm de me, quæ velim mihi nunquam audita, cognitaque. Sed regit cuncta manus Domini, cui nos nostraque omnia submittere par est. In Allobrogi-

brogibus felices nostrorum successus tibi, ut opinor, aliàs nuntiantur. In Belgio, Groningam castellis undiq; à Guilielmo Comite paulatim nudari ajunt: & videntur eo confluere Hispani quorum 4000. ad Bergham, Rhenum trajecturi esse dicuntur. Caroli Mansfeldii miles in limite nostro, in dies magis seditionibus accenditur: rapiunt, incenduntque cuncta, & oppidum quoddam occupatum, sibi muniunt. Ernestus apud Belgas in magna expectatione est. Ego ursisse ejus profectionem Hispanos non aliam ob causam judico, quàm ut Regem nobis ostentarent Austriacum. A Turcâ maximum imminere periculum omnes confirmant. Omnino magni motus undique instant. Nos verò Deo nos committamus: cui te tuosque commendo.

Filium tuum, quem Doctoris dignitate auctum gaudeo, saluta à me. Salve & tu ab Illustri Domino Legato, & salve cum Illustri Domino Comite, Magnif. Domino Baumgart. & amicis aliis. Nos de reditu in Galliam serio cogitamus: utinam non serò. Tu siquid me vis, impera. Francof. 29. Aug. 1593.

LXXIV.

Vir Clarissime, Domine observande. Merito longiori te affari epistola deberem. Sed profectio urget. Et tu nuper apud nos fuisti: quæ nota nobis, ea tibi æquè nota. Nam ex quo tu à nobis discessisti, nihil cognovimus. Hispanicum militum Genuæ expositum in Belgium properare, tibi ex Italicis literis notum. Miles undique in nos comparatur, corraditur. Nos nudi, ictum exspe-

JAC. BONGARSII. 273
spectamus: & penè cervicem
porrigimus. Saurius noster Nan-
cæii est apud Lotharingum, in
pacis negotio. Sed hæc ad vos
ego; cùm in res ipsas ingressus
fuero. In Frisia, hostis castra oc-
cupata, Wedde, aliaque, annonæ
inopia coactus, dereliquit: Et
astu Delfsyl aggressus, ad 300.
milites desideravit. Æquum sit
me per litteras Amplissimo Do-
mino Baumgartnero, aliis Ma-
gniff. Dominis Senatoribus &
Clarissimo Domino Doct. Phi-
lippo Cam. valedicere. Sed ob-
ruor aliunde. Itaque suscipe tu,
Vir Clarissime, defensionem
meam, & me illis purga, quibus
me multis nominibus obligatissi-
mum lubens agnosco. Publicè
illi res nostras promoverunt: pri-
vatim me summa benevolentia
complexi sunt. Omnino huma-
nitati eorum, prudentiæ, pietati,
H 3 multa

multa debeo. Et est quod sibi, devotum me ipsorum nominibus, persuadeant. Hoc tu illis à me nuncia, nisi molestum est. Librum tuum, vix lectum, relinquo Hieremiæ Wismanno. Hotmanus biduum habuit. Is editionem parat Missarum seu liturgiarum veterum. Et in illo tuo volumine libellus est, ipsi novus, & ad hodiernas convincendas superstitiones accommodatissimus. Ei titulus, Missa Latina. Cuperet aut exscribi aut editum, ut est, ad se mitti. Quod petit in publicum utile est: & te negaturum non spero. Sed scribet ipse ad te super hac re. Non possum quin tibi bonum senem Brocardum commendem: curam bonorum sanè meretur. Sed obstant nobis res angustæ, quo minus juvare bonum virum possimus, ut volumus. Vale verè Vir Clarissime, & nos

J A C. B O N G A R S I I. 175
& nos ama: atque adjuva preci-
bus tuis. Illustrem Dominum
Comitem saluta quæso à me : sa-
luta & prædictos illos omnes Do-
minos Senatores & fratrem Doct.
Philippum. Iterum vale. Francof.
2. Oct. 1593.

L X X V.

Felix nobis hætenus iter fuit.
Et mireris tam exacerbatis
animis, tam repentè, tantum bel-
lum conticuisse. Pauci quidam
latrunculi, sub ipsum induciarum
initium, paululum turbarunt: de
quibus sumptum supplicium. Ex
eo tuta ubique omnia. Et homo
solus, pedes, eques, ubique se-
curus incedit. Sed, quam ego
tibi cultissimorum atque amœ-
nissimorum locorum vastitatem
atque horrorem; frequentissimo-
rum solitudinem, quas ruinas
referam? Viæ ipsæ publicæ atque

militares, olim peregrinantium
 pedibus, equis, carris, rhedisque
 tritæ & onus vix ferentes, pleris-
 que locis vix apparent, dumis
 obfitæ sentisque. Lachrymas tam
 miserabilis, omnium, (sine in-
 vidia dixerim) florentissimi Re-
 gni facies, etiam filici excuteret.
 Huc nos egit discordia: sed
 discordiam mali mores pepere-
 runt, quos tot tam acerbis plagis
 emendatos, nec video & doleo.
 Tam dura nobis cervix. Inducias
 scis in quartum mensem produ-
 ctas: & ad Neverſij Ducis, qui
 Romam ad Pontificem profe-
 ctus, reditum duraturas apparet.
 Sed publico edicto tot mensium
 una voce inducias sancire non
 placuit: ne gregarius miles, cui
 pax parum cordi, turbaretur. Pa-
 cem verò cæteri omnes optant
 poſcuntque. Cives, agricolæ &
 plebs cætera, atque ipſa Nobili-
 tas,

tas; sanè ex animo: Proceres atque ii quibus ex bello opes potentiaque, linguâ saltem. Sed Mænio & Guisio parum convenire ferunt: & ille, Hispanorum odio, & in Guisium invidiâ, ad Regem propendere videtur. Hic, vanissima Regni potiundi spe inflatus, Hispanis se totum addixit: Pauci auctoritatem ejus sequuntur. Et ipsam Lutetiam Mænius sibi firmavit omnino: firmissima enim Urbis loca tenet: tenet & civium animos, eo magis, quod pacis futurus auctor perhibetur. Urbes aliæ quæ in conjuratis partibus sunt, omnes & bellum horrent, & Hispanicum jugum execrantur. Ita persuasum mihi omnino, non facilè ad arma plebem redituram. Et Hispano, si redintegrare bellum voluerit, magnis machinis, id est, magno exercitu, ingenti pecunia, & callidis arti-

bus futurum opus. Religionis negotium, in dubio est. Plebs ubique in odio erga nos perstat. Nec infractam cervicem istam tam diuturno bello, tot cladibus, tam gravi Dei manu, miror de-
mirorque. Sed Regi fixum hoc, salutem nostram atque libertatem omnimodo tueri. Fert ipse publicè: Iniquum omnino, eos pace publica arceri, quorum consiliis armisque Regnum hoc servatum sit, & de improbissimorum hominū faucibus ereptum. Sed ego & olim & nunc maxime prudentiam, moderationemque in nostris valde requiro. Quid Neversius allaturus, etsi divinare penè possum, valde exspectamus. Mirum, si Româ boni aliquid. Plura ad te cum plura ipse cognovero. Rex in Normandia est: Quædam istic turbata à Villarzio Rothomagensi præfecto

JAC. BONGARSII. 179
fecto composuit. Fresnius no-
ster in vicinia est apud uxoris fra-
trem. Cras adfuturum spero. Vbi
advenerit, iter ad Regem prose-
quemur. Privata res mea valde
accisa atque implicata est, ami-
corum negligentia, & procurato-
ris mei nonnulla perfidia, & vi
hostili. Hoc ego diuturnæ ab-
sentiaæ meæ debeo. Sed hæc ni-
hil ad vos. Vale Vir Clarissime:
amicos à me saluta omnes, Bac-
chovium, Bersmannum, Clusium,
Isenbergium, Reineccium etiam
atque Casselium, si ad eos scri-
pseris. Conjugem etiam tuam ne-
ptesque saluto amanter. Carnu-
to 9. Novembris st. n. 1593.

LXXVI.

Scripsi ad te Carnuto & hinc
nuperrimè, copiosè. Et his te
salutare magis atq; amicos, quàm
docere animus est. Ad illa enim
quid

quid addam nihil habeo. Et incerta sunt omnia. Urbium aliquot præfecti, cum Rege deditione paciscuntur. Sed eas proponunt conditiones plerique, ut constituere Rex ipse vix possit, quid faciendum sit. De Pace agitur, nihil transigitur: & Rex parare se ad bellum videtur. Aliquot tamen Transligeranæ provinciæ inducias prorogarunt ad sex menses, alii ad annum, sub ea conditione, si Regi probabitur. Omnino bellum denuò subire, haud bellum erit: & vix adduci plebs poterit. Sed hostium artes miræ sunt. Itaque nihil pronuncio: Nisi quod omnia tuta timeo. Nos hinc Mantam, ad Sequanam proficiscimur. quo loco & Principes secretioris consilii Rex vocavit & jamdiu est quod Legati nostrarum Ecclesiarum, Regem expectant: de quorum conventu scripsi

psi

J A C. B O N G A R S I I. 181
psi jam ad te. Vale Vir Clariss. &
saluta à me Magniss. Dnn. Baum-
gartnerum, Nutzeliu, Firerum,
Geiderum, alios, Clariss. etiam
D. Philippum. Diepâ 15. Novem-
bris st. n. 1593.

L X X V I I.

Nihil mihi jucundius, quàm
hoc tanto terrarum inter-
vallo colloqui tecum. Scribo ita-
que frequentius. Et de statu om-
ni rerum nostrarum Regisque,
prolixè superioribus aliquot meis
differui, quas & amicis istis no-
stris, & Dom. à Waldenfels, si oc-
currerit, communicatas cupio.
Hodie, etsi quid scribam non ha-
beo, scribere tamen lubet. Hære-
mus tenaci certè in luto. Perfidiâ
& audaciâ circumvenimur. Opti-
mi cujusque integritas auro isto
Hispanico inficitur. Et quis ad
istos aureos ictus non concidat?

Acce-

Accedit morum corruptela, fanè horrenda. Sed quid de bellis civilibus aliud exspectes? Illa contemptum Dei hominumque pariunt, & Lupinos animos generant. Sed inter corruptissimos homines, quosdam notare licet, tamquam inter crassas tenebras, lucida sydera. Animos supra hæc humana erectos, Deo proximos. Et subit aliquando reputare quæ alias apud gentes vidi. Ubique vitia, ubique scelera: sed virtutes fanè non ubique. Sed hæc tractabimus aliàs. Mantam, quod est oppidum Rothomagum inter & Lutetiam, ad Sequanam, cras Rex cogitat: eò vocati omnes qui ab arcanis: & jam aliquot dies istic sunt Ecclesiarum nostrarum Legati, quos convenisse Regis jussu ad te scripsi: ut libertati eorum & securitati de communi sententia consulatur. Quo cuncta

eva-

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 183
evafura ſint, videbimus brevi. In-
terim parantur utrinque arma, ad
ſpeciem aut ſeriò. Mihi ſolemne
τὸ ἀπεῖν : velim & bonis omni-
bus. Vale Vir Clariff. & nos ama
atque precibus tuis adjuva. Sa-
luta verbis meis Magniff. Dom.
Baumgartnerum, Nutzelium, Fi-
rerum, Geiderum, D. Philippum
& filios tuos. Diepâ 27. Novem-
bris ſt. n. 1593.

LXXVIII.

Tuas reddidit mihi Dn. Ca-
landrinus. Ita variis ſcriptio-
nibus obruor, ut ſalutare amicos
vix liceat. Quid illi, quos eſſe plu-
rimos dicis, in Regio edicto &
litteris Legati Veneti reprehen-
dant, non ſatis video. Omni-
no quoniam Pontificium ſe Rex
profeſſus eſt, uti Pontificium ſcri-
bere & loqui decet. Sed erit mi-
hi tecum hac de re ſermo aliàs,
cùm

cùm plus otii habuero. Fluunt nobis omnia ex sententia apud nos: quæ diuturna ut sint, Deum oro. Mihi suspecta sunt multa, & multa timeo quæ premo apud me. Atque utinam Principes haberemus aliquot & Principum consiliarios qui ad Regis essent ingenium facti. Rothomagum, Ambianum, Abbatisvillam in Regis potestate esse affirmant Antverpienses. Brussellis advenit Dux de Feria. Regem laudibus in cœlum fert. Sed quid audio? Cicalæ fratrem hominem Calabrum, profectum Constantinopolim, missu Hispani, non nolente Cæsare, ut de pace per fratrem agat! Hoc cine est uti victoria? & à Deo datam occasionē amplecti? Componere istic Hispanus bellum vult, ut vires omnes Austriacas in Belgium & Galliam transferat. Audio, & Breslâ
huc

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 185
huc scriptum legi, 40 primum,
inde 24 currus onustos armis ex
Dresdensi armamentario, in Hun-
gariam auctos. Siccine & pu-
illi illi spoliantur? & Euange-
lici Principes armis exuuntur?
Audi & tertium: grave illud &
tertium: sed quod tantum à ru-
more habemus. Mauricium Co-
mitem ajunt sclopeto petatum
Hagæ, sed non læsum. Memini-
stin' quosdam qui in Comitatu
erant Ernesti, dicere certas se
rationes habere pacem Belgio
conciliandi, & Angliam etiam
Hispano reconciliandi? Nimi-
rum, quæ rationes illæ sint vides.
Veneno petita Angliæ Regina:
Sclopeto petitus Mauricius. Egre-
gias sanè & verè Christianas ra-
tiones! Et jam ad Hispanica consi-
lia Christiani Principes excutiūt?
Sed hæc mitto: & ad Musas me
converto. Passeratii, ejus à te
scripta

scripta amari cognovi, Pavum, ad te mitto, fortè repertum inter chartas meas aliud agenti: Theologicum parentis tui, viri incomparabilis, libellum tibi commendando unice: publicum velis esse, quod publicè magno usui esse potest. Vale Vir Clariss. & saluta à me amicos istic omnes, Illust. Comitem Ortenburgium, Virum quâvis Imperatoriâ & Regiâ aulâ dignum, Amplissimos Dn. Baumgart. Nutz. Firerum, Geuderum & Clariss. D. Philippum. Franc. Kal. Martii. 1594.

LXXIX.

ET te & una tecum affabor
 amicos istic omnes tribus ver-
 bis. Huc adveni salvus, Dei gratiâ,
 etsi dubia valde sunt itinera. Rex
 Lutetiæ fuit ad multos dies. Ur-
 bes præter illas de quibus audivi-
 stis, deditionem nuper fecerunt,
 Troia,

J A C. B O N G A R S I I. 187
Troia, Antiffiodorum (Auxene)
Banfur Aube, Noviodunum &c.
& Remenses & alii deditionem
cogitant. Briffacum & alios pro-
ceres, & Parifiensem Senatum,
qui in Conjuratone fuerant, au-
disti folemniter rebellionē faffos,
petitam gratiam impetraffe. Mæ-
nium ajunt cum Rege colludere:
Guifius obftinatioꝝ eſt: & diſceſ-
ſit Barro ſubiratus, quod retra-
here ad Bellum Lotharingiæ Du-
cem non poſſet. Profefſus eſt
ipſe Lotharingus, uti ajunt, ſatis
ſe ſuperque deſipuiſſe: ſapere in
poſterum & ſibi ſubditisque con-
ſulere, conſtituiſſe: ſuadere idem
ipſi Guifio, ut pacem à Rege &
delictis veniam peteret. Sed Re-
gis vitam à Dominicano uno, Ca-
puccinis duobus, & quodam
alio homine, viatore, ni fallor, pe-
titam ajunt, fruſtra: illos verò ca-
ptivos teneri. Et inſidias iſtas
quis

quis viter? Nostrum est, Deum
votis precibusque aggredi, ut Rei-
pub. labantis misereatur, quam
sanè nisi ille Deus teneat, facile
conjurati hostes evertant. Illi fi-
damus, & suspectum nobis sit se-
renum hoc. Tu vero vale cum
Ampliss. Dnn. Baumgart. Nutze-
lio, Firero, Geidero, Clariss. fra-
tre & filio, & Dn. Calandrino.
Metis. 9. Apr. 1594.

LXXX.

AD junctas chartas amice mihi
communicatas abs te, per-
curri levius quàm argumenti gra-
vitas & auctoris ipsius dignitas
merebatur. Tribue temporis au-
gustia, & vino Calandriniano.
Quædam talia sunt quæ colligi
accuratius deceat. Sed in pagel-
las incidi quasdam, Deus bone,
quàm bonas! Magno eas studio
legi, relegi: & eas tibi compli-
catas

10402256
J A C. B O N G A R S I I. 189
catas notavi. Sunt tamen non-
nulla quæ assequi properante le-
ctione & fortè illo vino fallenti-
bus oculis, non potui. Ita tamen
judico : Interesse omnino , tanti
viri , tantis de rebus exstare judi-
cium. Sed hoc erit accuratioris
operæ. Illa verò de qua egi ho-
die tecum Commentatio, premi
hoc ipso tempore nullo modo
debet. Et premi nisi cum damno
publico non potest. Nihil ego
isto in argumento legi doctius,
elegantius , modestius. Tu , si
quid ne amas , imò si Ecclesiam
Domini amas, editionem prope-
ra. Et fremat turba illa verè tur-
bulenta Ecclesiastici (si qui inter
illos ordo est) ordinis. Me , post
fluctus illos & tempestates Theo-
logorum, uti se prædicant, homi-
num , in Philologi & Musæi ho-
minis placido Christianoque con-
quiescere sinu juvat. Vale Vir Cla-
rissime

rissime, & incomparabilis viri incomparabile illud scriptum, me auctore atque impulsore emitte manu.

LXXXI.

EXcusavi prioribus meis litterarum brevitatē & benè longas promittebam: quod præstare vix hodie possum: ita domesticis alienisque negotiis obruor. Rex Laudunum (nos Laon dicimus) obsidet. Oppidum est Picardiæ, & loci natura, & arte benè munitum, & instructum milite. Habet Rex ipse in exercitu ad 20 hominum millia. Capellam amissimus Rege propter invaletudinem absente. Oppidulum munitum satis. Ex eo ad pugnam hostem attrahere Rex frustra conatus est: inde obsidio illa cœpta. Sed remotarum urbium deditiones quotidie fiunt, conditionibus, ut verum fatear, sanè iniquis.

Habet

Habet hujus consilii causas Rex ipse maximas, de quibus aliâs pluribus. Hîc in ejiciendis Jesuitis laboramus. Academia, Urbs ipsa & Parochi Ecclesiarum, in illas pestes conjurarunt. Proximis diebus in Senatu causa disputabitur, libellos vobis nondum visos mittam per mercatores, si qui hinc ad vestras mundinas Francofurtenses proficiscuntur. Interim perge nos nostraque amare Vir Clariss. & me Ampliss. Baumgartn. Nutzelio, Firero, Geidero & Clariss. Dn. D. Philippo & filio commenda, quibus omnibus officiosam salutem dico. Raptim Lutetiâ. 26. Maii. 1594.

LXXII.

Ternas ad te dedi ex quo Lutetiâ primùm advenio. à vobis vero ne jota quidem. Laudunensem civitatem Rex obsedit, dehinc

dehortantibus omnibus belli pē-
 ritis: & cœptam obsidionem con-
 stanter prosequutus est, cum sol-
 venda plerisque videretur. Civi-
 tas est monti imposita, difficili
 undique accessu, & manu satis
 munita. Hostis externas copias re-
 pulit, & postquam cuniculis actis
 & directis tormentis, vi capi pos-
 se, sine ullo dubio vidit, conces-
 sit tamen XII dierum inducias,
 quibus exactis, si aut nullum aut
 minus 1000 militum auxilium
 acciperent, deditionem facerent.
 Ita & Hispani Mæniique infirma
 auxilia esse patefecit, & solitæ cle-
 mentia suæ locum dedit, cum ur-
 bem militari licentia liberaret.
 Itaque excessit hostis 2. Aug. st. n.
 cum 600 militibus duce Caro-
 lo Emanuele, & Mæni F. &
 Duburgio præfecto, altero post
 die civitatem nos ingressi sumus.
 Hinc Rex Cameracum iter ha-
 bet.

JAC. BONGARSTI. 193
bet. Ambianenses Mænium urbe
pepulerunt, qui inde in Belgium
ad Ernestum profectus est. Bello-
vacenses Hispanicum præsidium
ejecerunt. Cum Guisio de pace
agitur. Composito hoc limite,
Rex Lutetiam, inde Lugdunum
cogitat. Vale Vir Clariss. & me
ama. Salutē dico officiosam Am-
pliss. Dnn. Baumgartn. Nutz. Fi-
rero, Geidero, & Clarissimo D.
Philippo, nec non Illustri Dom.
Comiti. Lauduno 6. Aug. 1574.

LXXXIII.

NEc me teneo, Vir Clariss. et-
si negotia urgent alia, quin
pro incomparabilis viri parentis
tui libello de precibus, gratias
agam humanitati tuæ. Libellum
non visum antea, non lectum,
vidi, legi, & (verum dico) intra
paucas horas relegi. Utinam ad
illius hominis ingenium vel unum
I hodiè

hodiè haberemus: Ego me illius in scholam darem, aulâ & republicâ relictâ. Et verò, rempublicam quid dico? Ubi illa est? Suam rem quisque agit reipsa: Publica in ore est omnibus; cordi, nemini. Sed ille tuus, (liceat mihi & meum dicere) quàm modestè, quàm amicè, quàm leniter vitia tangit, & errores supersticiosos tractat? quàm verè, quàm severè, quàm doctè veritatem adstruit? Non tibi abblandiens dico. Sed verò dico & ex animi sententia juratus dico. Unus ille mihi inter tam multos Theologos non Theologus, Theologus est: Verè amicus Philippi illius, qui (Bucerū addo) unus mihi penè inter Theologos Theologus est. Chartulas verò tu omnes, vel minimas, magni illius viri, (à quo nihil nisi magnum) compone: & da lucem videre: præcipuè si quæ sunt

sunt

J A C. B O N G A R S I I. 195
sunt Theologicæ : in quibus mi-
hi, vir ille magnus, sanè maximus
est. Sed tot ego te verbis com-
pellatum nolui. Exciderunt. Non
possum quin & tibi gratias agam
ob miserum, bonum tamen, se-
nem Brocardum tam benignè, &
liberaliter habitum. Utinam &
tuis à me accidere grati aliquid
possit. Rependam ego lubens
debens. Et rependet ille ex alto,
cessantibus omnibus. Uno ver-
bo, te & amicos istic omnes,
Illust. Dn. Comitem, Ampl. Dn.
Nutzelum, Geiderum, Cla-
riss. Dn. D. Philippum fratrem
& Dn. filium saluto. Vale. Ra-
prim. Onoltsbachio. 16. Nov.
st. n. 1594.

LXXXIV.

ET si nihil habeo ex Gallia scri-
ptione dignum, id ipsum ta-
men scribere ad te volui, ne tui

me immemorem judicares. Quid moverit Durlachienſis, jam, arbitror, cognoviſtis. Omnino grave erat hiſce Principibus & civitati huic, Fuckarum in ſinum ſuum recipere. Sed Imperator quid ad iſta? Rumor hîc de vicini veſtri obitu. Nolim. Amicus ille certe nobis, & valde amicus. Tu ſiquid habes, imperti, Pragenſia maxime & Hungarica &c. & quicquid ad Remp. Reperi inter chartas meas Epigramma, quod eſſi dubito an tibi futurum ſit novum, adſcribam tamen.

De Hiſpano pullorum implumium voratore.

Quod nondum calido pullus cùm exclusus ab ovo eſt,

Hunc avido implumem protinus ore voras :

Hiſpane, haud mirum eſt. Pullum vis edere : Nam, ſi

Creverit, iſ ſubito Gallus & hostis erit.

Salu-

J A C. B O N G A R S I I. 197
Salutem Illustri Domino Comi-
ti, Ampliff. Dominis Baumgart.
Nutzelio, Geidero, D. Philippo
fratri & filio. Vale V. CL. Argen-
torato 4. Dec. st. n. 1594.

LXXXV.

Tuas accepi & ea quæ addi-
disti de Tartaris. Verè tu:
Mira impendent magnaue. Sed
nobis à Deo certa omnia. De-
parentis tui scriptis, viri longè
maximi, scripsi ad te ex animi mei
sententia: & prognosticon hoc
mihi est intereuntium littera-
rum, quòd illa negliguntur scri-
pta doctè, accuratè, piè. At quæ
eduntur hodiè, qualia illa sunt?
Sanè nec lectu digna. Vertuntur
omnia publicè privatimque. Sed
faciunt mihi magnam injuriam
ii qui me pro incendiario habent
apud vos. Pacem veni tractare,
Regis missu jussuque. Ego verò

(quid enim negem?) justum & rectè ritèque administratum bellum, pacis istis actionibus omnibus facilè præposuerim. Et scio, absque armis nullam haberi certam pacem posse. Sed de pace aliàs. Rex in Picardia fuit, limiti confirmando. Hodie Lutetiæ arbitror esse. Et bellum sollemni & veteri ritu Ernesto indictum iri spero. Audis? spero inquam. Namque inter istos & cum istis, bellum præ pace est. Sed, ut & me pacificum putes, in Britannia cum Mercolio pacem speramus, cum quo jam induciæ. Repetam quæ tibi fortè jam nota, Crozon, oppidum an castrum? est ad mare aut potius in mari Britannico, saxo impositum ad quod terrâ accessus est angustus: locus, ut intelligis, naturâ munitus. Eum Hispani, decem menses integros tenebant, & mirè contra vim omnem

J A C. B O N G A R S I I. 199
omnem instruxerant, pulsus incolis omnibus. Hispanicam coloniam effecerant. Id obsedit Aumontius, & actis cuniculis muri parte etiam tormentis prostrata, nostris hinc, Anglis istinc oppugnantibus, postquam ad aliquot horas cominus pugnatum fuit, vicepit. Pauci inter nostros desiderati. Hispani sexcenti, praesidiarii, selectissimus miles, caesi ad unum. Factum id xvii. Nov. st. n. Ad obsidionis famam adventabat Joannes de la Cula, summus Hispanorum praefectus. Is ad capti oppidi famam, ut ajunt, à rustica multitudine, 20. m. hominum, circumfessus est, itinere ab illo oppido unius diei: & inde adveniente Aumontio captum, capta Hispanica tormenta sex, caesum fugatumq; militem Hispanum ferunt. Nota tu, quæso, cum ajunt, aut ferunt, aut si-

mile quid adscribo, dubia illa mihi
 esse: cætera certa. Ex eo, pacē ut
 dixi in Britannia spero: & missus
 ad eam rem Mornæus Plessiacus
 noster. Guisius, ut scis, jam no-
 ster est: si nostri illi esse possunt
 qui. Sed me teneo. Mænius
 per Senecæum Baronem etiam
 reconciliari cupit. De Argento-
 ratensi negotio quod indicas, scis
 in Badensem Marchionatum
 conversum. Et de toto hoc ne-
 gotio quid existinem, scribere
 non est hujus loci nec temporis.
 Alia sunt nostra vestraque quæ
 scribam tamen, si propius ad vos
 accessero. Addam, Nostras res,
 eorum, inquam, qui Religionem
 reformatam profitemur, bono
 loco esse, Regis gratiâ & virtute.
 Tu vero vale, & Ampliss. Do-
 minos Baumg. Nutzel. Geide-
 rum, fratrem filiumq; saluta à me,
 sed & Illustr. Dn. Comitem scire
 velim

J A C. B O N G A R S I I. 201
velim me Generositati ipsius esse
addictissimum. Metis xxvii. De-
cemb. st. n. 1594.

LXXXVI.

Tuas accepi cum adjuncto li-
brorum præstantissimi viri
parentis tui catalogo, pro quo
summas habeo gratias. Sed de
hoc aliàs. Litteras ad te mitto,
Riverii nostri, archiatri. Is si-
quid habes de Venenorum præ-
servativis & remediis rari & ex-
cellentis, communicari sibi à te
cupit. Cupit etiam cognoscere,
quid vobis sit Ostrutium, quid
Cruciata minor: & an pulveris
Saxonici illius quem Fabels-pul-
ver vocant, haberi aliquid possit.
Omne ejus hodiè studium in iis
est quibus præcaveri, aut si opus
sit, remedium Veneficiis afferri
possit. Piam ejus operam, quæso,
juva. Consilium de filio cum Dn.

Harlæo mittendo, non improbo:
de quo ipso etiam aliàs. Rectè
verè tu judicas. Magna impen-
dère mala. Et mala quidem ante
oculos sunt : remedia nulla ap-
parent. Turca nobis terrori est
meritò. Nos de Turca cogitare
Hispanus non sinit. Et quæ ma-
lum ! illa est inimicitias exercendi
ratio ? Postquam vi virtuteque
non successit, ad damnatas artes
confugere ? & in Biturigum ca-
pita , per veneficia & sicarios
grassari ? Audi me , Vir pruden-
tissime : scelerum istorum aucto-
rem Deus graviter puniet. Mitto
ad te Passeratii oratiunculam , ut
me tibi excusem, quod de rerum
nostrarum statu nihil scribo. Non
vacat , premor & opprimor scri-
ptionibus molestissimis. Tu ta-
men aliquid à Calandrino pete:
& Hungarica, Polonica, Trans-
sylvanica, Suecica, Bohemica,
repen-

J A C. B O N G A R S I I 203
repende. Pro tantillo, tam multa
qui petam, impudens sum. Sed
tu salve & nisi molestum est, il-
lustrem Dominum Comitem,
Ampliss. Dnn. Baumgartnerum,
Nutzeliū, Geiderum, fratrem
filiumque saluta à me. Raptim,
Argentorato xi. Martii, st. n. 1565.
Cupio à te cognoscere Modius
an vivat & ubi vivat.

LXXXVII.

ET priores tuas accepi, qui-
bus gratissimum munus ad-
dideras Onofandrum: & has scri-
ptas 10. Martii, quo die Moltz-
hemii fuit Hispanus quidam (Pe-
stranæ Ducem ajunt) iter in Bel-
gium faciens. Sequebantur eum
muli xv. onusti: & Lotharingi
comitatum addiderant arma-
tum, qui tutò deduceret. Sed pe-
riculum ei ego summum arbitror
à Bullionensibus si olfecerint: &
faga-

sagaces sunt. De Reip. Christianæ
 statu conquereris meritissimò.
 Sus deque feruntur omnia, ut
 iratum Deum facilè agnoscas: &
 hoc meritissimò. Quid enim in
 nobis, aut Christo, aut Christia-
 no dignum nomine? Nihil sani
 in nobis à vertice ad calcem. Et
 Principes & privati, & Sacerdo-
 tes procul omnes ab officio abie-
 runt. Danda manus est: & Deo
 cuncta permittenda: cujus æter-
 na est atque immensa misericor-
 dia. De inundationibus illis por-
 tentosis, idem & mihi quod tibi
 venit in mentem. Vestri, ut ais
 ipse, conventibus & tempus &
 pecuniam ludunt mirificè. Sed
 nunquamne istarum consulta-
 tionum finis erit? Dicam quod
 sentio. Homines dicendi & scri-
 bendi periti, agendi imperiti,
 apud vos clavum tenent. Probo:
 Exercent ii quam norunt artem:

scri-

J A C. B O N G A R S I I. 205
scribunt & declamitant copiosè:
scribent & declamitabunt æter-
nùm , nisi aut ipsimet Principes
expergiscantur , aut linguam ma-
numque sive Turca , sive quis
alius promptior hostis amputa-
verit. Ego verò & ipse optem in
Turcam omnes insurgere : nec
per nos stat : Sed nobis sanè con-
tra Hispanicam perfidiam caput
nostrum tuendum est : Perfi-
diam , quam nulla unquam gens
barbara æquavit. Audis , vides,
quid tentent , quibus grassentur
artibus , ipsis , ut ego existimo,
Turcis, execrandis. Et de induciis
atque etiam pace tractari inter
Regem & Hispanum , quod in-
nuis , sunt qui dicant. Pacem ego
præ cæteris omnibus opto , bello
ineptus. Sed quodvis bellum ,
Hispanicæ paci præponendum
judico : & Hispanum hostem
apertum malo quàm opertum.
Cæ-

Cæterum quæ addis de nuptiis, & aliis, feruntur illa vulgi rumoribus, mihi non credita. Rectè judicas: mutationes magnæ, confusiones ingentes imminent, inter quas fervabit Deus suos, ut in arca familiam Noæ. Votorum meorum summa est, ut in familia illa esse nos possimus. Dominum Saurium exspectamus, sed diu ille à Rege abesse non potest, & vix potest. Pro Gentilis Carmine elegantissimo, gratissimas gratias habeo, & ei salutem addo. Passeratii Oratiunculã indidi fasculo: ea quid factum sit, divinare non possum: nisi fortè, festinans, alienis litteris addidi: Eadem enim horâ, plures hinc inde tabellarios ablegabã. Vale V. CL. & me ama. Salutem officiosam Illustri Domino Comiti, Amplissimo Domino Baumgartnero, Nutzelio, D. Philippo & filio tuo
à me

JAC. BONGARSII. 207
à me plurimam. Argentorato
xxii. Mart. 1595.

LXXXVIII.

Sollemne mihi inquires, infestinationem tabellarii desiderii prætereundere. Et certè scriptionibus ita obruor, ut amicis pæne nihil reservare præter memoriam officii & animum possim. Significabo tamen tribus his verbis tibi, Aulsonam, Burgundia urbem inunitam & commodam, in Regis potestatem venisse, Barone de Senecay qui eam tenebat, se se Regi permittente. Mercurium ab Aradano quodam Venetensi (urbem vocamus Vanes) præfecto, quem præfecturâ exuere volebat, sclopeto ictum esse: non periclitari tamen, sed Aradanus & se & urbem, in ora Britannia nostræ præcipuam, Regi dedidit. Francofurto pluribus ad
te,

te, quâ viâ mitto etiam Palmarii libellum de Vino & Pomaceo, ante annos editum, sed fortasse non visum tibi: Vale & amicos omnes saluta à me officiose. Argentorato xv. Apr. st. n. 1595.

LXXXIX.

AD Dominum Calandrinum scribo quidquid habeo novi: & iterum Regem periclitatum esse cognosces de eo. Idem de Regina Angliæ, de Mauricio Principe referunt. O tempora! Et tu convenire cum istis pacem posse putas? Ego nullus puto. Sed tu quid ad hoc dices, quod etiam hodiè è Principibus vestris, iis qui Religionem profitentur, quidam præcipui, isti monstro colla pænè subjiciunt: ei officia, obsequia, opes operamque deferunt? Verùm narro: & tibi non arbitror inauditum. Si tamen novum

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 209
vum est tibi, innue: mittam, quo
rem omnem recognoscas. Brevis
sum, quòd aliis scriptionibus ur-
gear. Vale & Illustri Dn. Comiti,
Ampliss. Dom. Baumg. & Nutz.
& Geidero, salutem. Raptim, Ar-
gentorato 12. Apr. st. n. 1595.

X C.

DUdum est quod nullas à te
habeo. Et hinc Francofurto
& Onoltsbachio ad te aliquoties
scripsi breviter. Sed & nunc bre-
viter: sed assue litteris meis nova
quæ ad Dn. Calandrinum mitto,
jam longior erit epistola. De Bur-
gundicis nihil omnino certi ha-
beo. Auxilium incolis advenit,
sed id validum nec ne, mihi non
constat: & præesse Nemursium, alii
Sanforlinum, alii Castiliæ Co-
nestabilem ajunt; & Tremblecur-
cium obsideri in oppido Vesou.
Ego, ne expeditio illa temerè,
scio, suscepta, & præcipitanter
nimis

nimis incepta, infelicitè succedat malè metuo. De Regis morbo cognosces ex charta quam tibi Dn. Calandrinus aut reddet aut mittet. Ego ad istos rumusculos inhorresco totus: ita de nobis cum ejus vita planè actum videtur. Sed immortalis Ille est, cui de nobis immortalis cura. Palmarii librum de Vino & Pomaceo accipies & ab ipso Dom. Calandrino. Passeratii carmina conquirere animus erat, sed editurum se brevi, ipsemet recepit. Morosophiam quam petebas, Lutetiæ nullam inveni; illam, inquam scriptam pictamque: Nam veram & solidam Morosophiam nimis frequenter vidi: & quocunque me verto, video. Sed illa Lugduni dicitur edita olim. Libellus quem ad Grynæum miseras, an editus sit, audire cupio. Hottomanus te salutat: libellum illum
non

J A C. B O N G A R S I I. 211
non accepit. Car. Harlæus Basi-
leam advenit. Vale Vir. Clariss.
& Illust. Dn. Comitem, Amplissi-
mos Dominos Baumgart. Nutz.
Geiderum, Clarissimos viros fra-
trem & filium saluta. Argent. 23.
Apr. st. n.

X C I.

P O S T R E M Æ tuæ scriptæ sunt 12
Apr. Dicam sine fūco : nihil
mihi gratius litteris tuis , in qui-
bus semper aliquid quod me in-
struat adversus hos casus, aliquid
etiam de publicis rebus non per-
vulgatum. Peterem frequentio-
res, si per occupationes tuas lice-
ret , & si ego mererer. Sed tu
scribe cum vacabit : ego lubens
provocabo. Militis in Burgundia
sævitiā accusas merito: sed tum
quidem , nondum planè nostri.
Burgundiam illi ingressi sunt Re-
ge non dicam ignorante , certe
non

non probante consilia eorum. Et erant alteri Domino sacramento devincti: sed patrocinium eorum pænè perditorum Rex suscepit. Tremblecurtius Hispanos in Vesolii obsidione adhuc tenet, crebris eruptionibus eos atterens, & lepidum est quod respondit Conestabili Castiliæ ad deditionem vocanti, Excedere se arce paratum, si ille & machinas sibi bellicas omnes & Comitatum Burgundiæ concederet. Hodie nuntiatur à Lupio solo defendi arcem, cum Tremblecurtius ad auxilium accelerandum profectus sit: abundare obsessos rebus necessariis, vino & farina, sed aquæ penuriam pati. Et ut auxilia in promptu sint, vereor. Marchio noster Durlacensis egregias copias habet, quales vix vidit Germania, & equites nostrates ducentos ei conduxit Rheingravius

Phi-

Philippus. Quid cogitet, obscurum est: nam motus Eduardi omnes observare, non est tanti. Et aperto Marte Eduardus non certabit: Præfectus arcis Dormershem, non procul Rastadio, conductum se ab Eduardo ad Durlacensem interficiendum fassus est, mille coronatis, & certo quoad viveret, victu. Is heri, ut arbitror, pœnas sceleris dedit. Turbas Scotticas explicavi, ni fallor, postremis meis: & Gallica varia ex charta quam ad Calandrinum mitto, cognosces. Ex libello de precibus viri incomparabilis parentis tui, quem à te dono habeo, librarius cui compingendum dederam, folium integrum incuria perdidit, notatum littera C. ita ut mihi desint omnia à pagina 32. ad 49. Si exemplar ad manum habes, quæso cura excribi. Heri quoque ad te scripsi,

litte-

litteras misi Onoltsbachium per
Tabellarium quem data opera
mittebam ad Illustriss. Marchio-
nem. Hoc te scire volui. Heri
sub noctem D. Lobbetius signi-
ficavit mihi adfuisse sibi ex Her-
desiani filiis unum ; subiratus me
ab eo præteritum, misi ad eum in
hospitium summo mane, homi-
nem ad me invitatum : sed ille
jam discesserat. Vidissem liben-
ter, cum sciam in cura eum esse D.
D. Philippi fratris tui. Nova di-
sces ex adjunctis chartulis : & de-
libavi quædã hesternis illis meis.
Vale Vir Clariss. & amicos istic
omnes saluta. Si quid ad me vis,
& ut velis, valde peto, mitte
Francofurtum ad Malapertium,
aut Westelianos. Argentinâ 21.
Maii st. n. 1595.

XCII.

Tuas scriptas 30. Aprilis hodie accepi. Pro orationibus habeo summas gratias, de Burgundicis scripsi ad te ante dies paucos, & litteras Francofurtum misi, quâ viâ singulis septimanis expectare à me litteras jubeo, nisi quid fortè inciderit gravioris. Regem arbitror hodie esse Trojæ, quæ est urbs præcipua Campaniæ nostræ: inde ipse in Burgundiam, Dõus de Saury hinc. Et in Burgundiæ Comitatu, oppidum cui nomen Chasteau Châlons occupavit Bironius: Augustodunum, quod est in Ducatu, ita premit ut ad Regem scripserit, sperare se ejus potiturum antequàm litteræ redderentur Regi. San-Porcinum, urbs quam in finibus Arvernæ forti præsidio Nemursius tenebat, arbitror jam
in

in potestate nostra esse, operâ
 Conestabilis. Certis se condi-
 tionibus dediderunt, quas Rex
 probavit. Omnino, ut sentis, ma-
 gnæ & ingentes mutationes in-
 cumbunt Reip. quas à cervici-
 bus suorum benignus Deus aver-
 tat. De litteris ad Grynæum, ac-
 cipio quod offers: & librum, lu-
 ce publica dignissimum curabo
 edi. Velim etiam alteras ad illum
 cui liber mittendus Hottomano
 commissus fuit. Lutetiæ jacet Ju-
 risprudentia: & studia necdum
 se ferio commovent: nec efferre
 caput inter tot nubila possunt.
 Sed dum hæc æstas abit, videbi-
 mus: & quid mihi videatur scribã
 ingenuè. Velim & opera mea ju-
 vare filii tui studia possim. Libel-
 lum ad te mitto A. Thuani Emerii
 poëticum, cujus ut arbitror lectio
 tibi erit non ingrata. Vale. Ra-
 ptim, Argent. 26. Maii st. n. 1595.

XCIII.

Litteras tuas mihi reddidit
 tabellarius vester hinc iter
 habens Dachstenium. Francofur-
 tum misi litteras quas ad te scri-
 psi ante dies quatuordecim & se-
 ptem: misi etiam ante octiduum
 litteras ad Waldefelsium, quas
 porrò curaret tibi reddendas cum
 libello quodam. Quæ de Vesolio
 reddito habebam, ea ad te mi-
 si totidem scripta verbis quibus
 erant ad me perlata. Qui situm
 loci norunt, ii cum summa admi-
 ratione audiunt, tamdiu à Trem-
 blecurtio tueri potuisse locum
 nec opere munitū valde nec na-
 tura, & inaquosum. Quid porrò
 factum sit, confirmare non pos-
 sum. Rumores enim ipso rumo-
 re referente accipies. Sed è cætera
 Gallia quæ habeo, ea leges cum
 Calandrino nostro, hisce adjun-

eta. Rheingravius Philippus cu-
 jus sororem Durlacensis frater
 uxorem habet, cū nudius ter-
 tius huc advenisset, cum equiti-
 bus circiter 120. heri sub vespe-
 ram pernoctatum abiit in Bei-
 mem, quod est oppidum Baden-
 se cis Rhenum, hinc sex millia-
 ribus distans: jussus ibi Durla-
 censis Marchionis operiri man-
 data. Adventant & copiae Eduar-
 di, quas ajunt esse ut plurimum
 trium millium. Constat Vannes
 & Chasteaubrehan Lotharingos
 pecuniam ab Eduardo, cogendo
 militi accepisse. Apparatus hi quo
 tandem evadant expecto: ipsa
 consilia investigare cogitando
 non possum: sed, fallor aut nihil
 subest solidi. interim vereor ut
 hæc urbs & hæc vicinia stultitiæ
 alienæ pœnas ferant. Hispanus,
 cū iter ad Regem Bullonius
 vocatus esset ingressus, arcem
 Cha-

Chavancy, ab ipso Bullionio ante paucos menses occupatam, repente oppressit, & oppidum la Fertè aggressus est: Pedem Bullonius retulit, & cum exiguis fanè copiis hostem petiit, & castra ad oppidum posuit: & dum Cameraco & è Picardia atque Campania auxilia expectat, levioribus præliis hostem atterit. Sed invalidum oppidum diu teneri non potest, & si in tempore auxilia advenerint, Bullonius prælium cogitat. Sin illa venerint tardius, sperat arcis illius & hujus oppidi jacturâ hostilem impetum fractum iri. Sperabat hostis, illis nullo negotio & sine sanguine occupatis, ut erant à Bullionio occupata, Mosonium, oppidum ad Mosam tribus Sedano miliaribus, aggredi. Frustra erit, ut spero. Tu Hungarica repende. Si quid de Polonis, Transilvanicis,

& aliis rebus apud vos est dignū
lectu, peto ut mittas: Exscriptio-
nis sumptum lubens solvam. Vale
CL. Domine. Illustr. Dom. Co-
mitem, Ampliff. Dnn. Baum-
gart. Nutzelium & CLL. VV.
D. D. fratrem & filium saluto of-
ficiose. Argent. 3 Junii st. n. 1595.

XCIV.

NUdiustertius, ut audio, in
hanc Rheni ripam venit
Durlacensis, reliqua Eduardi oc-
cupare constituit. Apud nos, Di-
vionum, (Dijon) Bironius te-
net, sed arcem Menii miles adhuc
tuetur: ad urbem recipiendam
cum omnibus copiis properare
Conestabilem Castiliæ ajunt, alii,
ad recipiendum fratrem, quem
nescio qua in arce Assonvilla ob-
sideat, ducere copias affirmant.
Is, frater inquam Conestabilis,
cum duo millia militum ad fra-
trem

trem deduceret, oppressus ab Aufsonvilla, in arcem illam se recepit, vitæ consulens. Ita narrant qui ex ipsa Burgundia veniunt. Bullionius quid in Hispanos præstiterit, ex ipsiusmet narratione cognosces. Vellem de illa expeditione Burgundica quædam addere pauca, sed tabellarius vester litteras poscit. Addam hoc tamen; Nos Aufsonvillæ & Tremblecurtio plurimum debere, qui molem illam Hispanici exercitus, ruinam nobis extremam intentantem, (ita enim prædabant: actum de Gallia quæ ne ad spectum quidem exercitus istius esset latura) qui, inquam, molem illam veluti disruperint: & eam exercitus partem quæ in ipsos ducta est, partim fregerint. Multos enim obsidio oppiduli & Castelli istius quod Tremblecurtius tenuit, hausit: multi elapsi; & ex

incolis plerique male habiti, ad Hispanicum nomen cohorrescunt. Sed nos monstrum illud horrendum, importunum, ingens, cui nomen Egestas, &c. ita premit ut ne spiritum quidem habeamus liberum: & corruptionibus inter nostros (utinam non & inter vestros) ita grassatur Hispanus, ut tutum nihil certumque habeamus. Et gessit ille se fanè fortiter, Temblecurtium dico: & si ad paucos dies aqua suffecisset, actum erat de exercitu Hispanico. Sed illi triduum aquâ caruerunt. Ajunt illum discedentem cum gratias, solito nobis more, egisset Conestabilis, addidisse, Gratum se futurum, & brevi paria facturum. Dusseldorpii quid actum sit, non ignoras. En quò devenistis miseri! Sed servitutis istius me pudet. Vale iterum. Valè V. CL. & amicos saluta à me.

Ar-

JAC. BONGARSII. 223
Argentina 1 x. Junii, stilo novo,
1595.

XCV.

QUæ ult. Maii scriptæ , red-
ditæ mihi sunt nono Junii.
refertæ plurimis memorandis.
Nullæ aliæ mihi ad res vestras
clarius lumen accendunt. Ita est.
Quocunque nos convertimus,
Hispanum offendimus aliquid in
perniciem nostram comparan-
tem. Sed hoc sanè neque à pru-
dentia nostra , quæ nulla est, ne-
que à viribus nostris , quæ infir-
mæ sunt & exhaustæ & corruptæ,
sed à Deo est, quòd quidquid ille
tentat , frustra tentat. Et nos in
hoc agone , etiamnum respira-
mus & vivimus & ferimus ho-
stem , & tamquam de genu , suc-
cisis poplitibus , pugnamus , &
vincimus. A Deo inquam , hoc
est, misericordi. Nam pietati no-
stræ,

stræ, quid tribuam? extinctæ tempestatibus civilium bellorum. Vicissim, nisi redimus, magnæ & ultimæ nos pœnæ manent. Sed hominum vestrorum mihi sanè inertia stomachum movet. Contra Turcam, ut tu scribis, lentè proceditur, contra alios nihil tentatur: nos pro ipsis (verè dico) pugnantes, destituimur. Nec miror, cùm se ipsi destituant. Summa est: Summa Dei misericordia, sustentamur omnes, partim stulti, partim ignavi, sed omnes improbi. Effundo in amicum sinum tuum, quæ me premunt. Cognosces ex adjuncta narratione verâ, non adeo perditum esse Regem nostrum, ut nulla de eo reliqua spes sit. Virtutis in eo non igniculi solum, sed flammæ vivunt, vigentque. Hoc eò dico, quod nonnulli è præcipuis vestrorum Principum consiliariis occulta, sed

sed tamen prodente se voluptate
afficiantur, cum adrodero opti-
mi Principis famam possunt.
Optimi, dico: Nam juratus teste
Deo, dixerim; Meliorem Sol non
videt. Quidam etiam convivia
in horas protrahunt, narrationi-
bus & fabulis, quibus hoc volunt,
perditum esse voluptatibus: nec
pace nec bello quidquam ab eo
sperandum memorabile. Quos-
dam illos nominare possim, tibi
notos. Et postquam ira defecit,
ridere illos lubet, miseros homi-
nes, conviviis aptos & declama-
tionibus; rebus ineptos: qui no-
stra videant vitia, rideantque; sua
suorumque occulta esse putent:
& sunt occultiora, utpote ho-
minum lucem fugientium. Ingra-
tos etiam: qui pro ipsorum salute
pugnanti periclitantique Regi
insultent. Sed vitia esse Regi fa-
teor, & doleo, nimium multa
gra-

graviaque : Sed virtutes è contra plures majoresque in illo notare licet, cui lubet. Aliorum, quantumvis latitantium, vitia in aperto sunt : Virtutes postquam oculos animumque intendi, nullas video nisi forte apud paucos exiguas valdè & emorientes. Dolens hoc dico, non insultans, qui sciam quanto hoc cum malo Rei Christianæ conjunctum sit, & doleam socio Regem meum destitui. Sed hæc missa facio. Illustrissimos Administr. Magdeburgensem & Marchionem Onoltspacensem & Bipontinum Ducem hîc expectamus. De conventu Heidelbergensi nihil dico : spero actum aliquid. Regi constitutum fuit, collectis copiis, Castiliæ Conestabilem persequi. Sed huic auxilia adducere Nemursium & Sanforlinum affirmant, & in Italia nova comparantur. Saurius
ita

ita detinetur ut ad diem quem ipse dixerat adesse non potuerit: & quando venturus sit, omnino dubium est. Chasteaubrehan qui militē Eduardo Marchioni conscripserat, pactum in Mæni partes transire hodie, fortunam secutum, Regi operam suam deferre ajunt. Mercorius in Britannia pacem ex animo petere dicitur. Negotium Embdanum periculi mihi plenū esse videtur, & ex eo majus oriri incendium posse. De Bullionio nihil habeo certi. Libellum parentis tui editum Basileæ gaudeo, & velim alia omnia publicari: sed ætas hæc est probis illis & candidis ingeniis infesta. Valde abste peto ut narrationis adjunctæ & hujus ipsius epistolæ exemplum data occasione mittere ad Peucerum velis, multas ob causas, quas scribere non attinet. Mihi ista, alia
 cogi-

cogitanti exciderunt, indignabundo: & iracundio rem facit catarthus in dexteram maxillam incumbens cum dolore gravi magis quàm acuto, quo etiam omnia pæne reliqua membra premuntur: sed illius in pulmones defluxum valde vereor, quo spiritus mihi brevior est & difficilior. Vale virorum optime & me ama, amicosque omnes saluta officiose. Argentina x x v. Iunii, ft. n. 1595.

XCVI.

Verbose nuper ad te: hodie paucissimis: & verbosioris epistolæ loco erunt adjuncta excerpta, ex amicorum, qui in aula, litteris. Heri discesserunt hinc Brandenburgici Principes ad Wirtembergicum. Durlacensis adhuc in armis est. Eduardi miles se Hispano addixit. Negotium
hoc

J A C. B O N G A R S I I. 229
hoc per absentiam Domini de
Saury , qui de Regis mandato
Lugdunum excurrit , hæret. No-
stratia ex illa charta melius quam
ex mea narratione cognosces.
Clarissime Domine vale , & me
ama. Hungarica abs te exspecto
& ejusmodi alia. Riverius rescri-
psit , redditas tuas , pro quibus
summas gratias , quas ipse tibi di-
cet proxima occasione : parum
sibi in turba aulica otii relinqui
conqueritur. Raptim. Argentor-
rato 2. Iulii, 1575.

XCVII.

Tuas scriptas 20. Iunii heri
accepi , & meæ omnes anti-
bi reddantur dubito , scripsi per
tabellarios vestros aliquoties , se-
mel per quendam cui nomen
Reinhart Otilger , per quem mihi
quædam Passeratii , & cum vestri
ad manum nō sunt , litteras mitto
Fran-

Francofurtum. De Hungaricis
 quòd diligenter scribis facis mi-
 hi rem fanè gratissimam. Burgun-
 dica rumoribus variè agitantur.
 Mæniū ajunt reconciliatū Re-
 gi, & hoc quidem affirmant: ad-
 dunt præcipuos quosdam ex Hi-
 spanicis astu quodam cepisse,
 quos retineat, liberando filio
 quem apud Hisp. habet. Sed mihi
 probabile non fit. Neinursius,
 quem postremis meis dicebam
 apud Conestabilem Castiliæ esse,
 non procul Geneva domi suæ cui
 nomen Annesy, desidet, æger aut
 animo aut corpore, qui mihi se-
 cessus suspectus est. 3000 homi-
 num conscripta apud Urbinates,
 ad Sabaudum iter habent. Arti-
 goty & Fresne, & Chasteaubre-
 han qui militem Eduardo Baden-
 si conscripserat, Lotharingi, Hi-
 spano militant & in Burgundiam
 ad Castilianum militem ducunt.

Vicif-

Vicissim Vannes & Sercy, itidem Lotharingi, qui & Eduardo operam suam promiserant, Regi se addixerunt. De prælio futuro apud nos rumor, & properat ad Regem nobilitas nostra, eâ spe, vanâ ut credo. de Regis Colloquio cum Marchione & Lotharingo, nugæ: petiit quidem Lotharingus, sed Regi nunc sunt alia quæ tractet. Eduardus in comitatu Spanheimensi & viciniâ vagatur cum aliquot equitibus. Mihi persuasum est omnino, igniculum hunc ab Hispanis & aliis quibus Germaniæ quies ingrata est, materiâ subministratâ altum iri. Interim sumptus graves facere Durlacensis cogitur, & nescio an diu ferendos. Fratrem tuum hic salutare & complecti aveo. De maximi viri parentis tui libro scripti Basileam. Ego intra paucos dies ad acidulas proficiscar, suasu Medi-

Medicorum. Persuaderi mihi passus sum fore eas corpusculo meo nō infalubres. De quo & tuum audire iudicium cuperem. Distant hinc itinere unius diei, versus Sylvam nigram quam vocant. Narrationem occupati Han oppidi accipies cum hisce. Vale Vir Clariss. & me tui amantem atque observantem ama. 9. Julii. 1595.

XCVIII.

DE rebus Burgundicis præter ea quæ nuper ad vos, nihil habeo certi. Inde colligo neque cum Mænio compositum, neque adversi quicquam nobis accidisse. Sed confirmatur in dies exercitus Hispanicus & magnas vires submittit Sabaudus, cujus & hic rem agi intelligis, & Cateletium occupasse Hispanos cognovisti. Ita nihil purum nobis accidit. Animi nobis satis, & virtutis etiam ali-

aliquid in ista publica ignavia: sed à pecuniâ, qua ille Orbis Christiani Tyrannus pugnat maximè, laboramus. Nobis pro pecunia Rex est, quem ego hodie Ubiquitarium velim: sed ille tot locis laboranti rei nostræ adesse non potest, & vides ut destituamur undique, tamquam conjuratione quadam: quidam etiam illudunt laboribus nostris. Lutetiæ Senatus sententiâ Aumalius absens damnatus & in tabella propositus est, distractus equis quatuor. Bussy le Clerc & parochus Divi Cosmæ, rotæ impositi, sed & in tabella, seditiosissimi ambo, ille Bastiliam quam vocamus diu tenuerat, & Senatū in ea diu captivum habuerat. Factum hoc 6. Julii stili novi. Hoc volui ut scires. Et si militi nostro animus adest, Toga ad suas injurias ulciscendum non deest. Vale Vir
Cla-

Clarissime & me ama. Argentora-
to, 17. Julii. 1595.

XCIX.

AD tuas 20. Junii datas re-
spondi nudiustertius. In Bur-
gundiam (Comitatum intelligo)
Rex ingressus oppidū Champlit-
te deditione cepit, & constituta
istic re bellica, cui Tremblecur-
tium præficit, Lugdunum petet,
Apud Regem Dominum de Sau-
ry, Lugduno reducem, nunc esse
arbitror. Ex ipsis litteris Regiis,
(quod dictum tibi velim,) anim-
adverto, non æquo animo Re-
gem ferre destitui se penitus ex-
ternis amicorum auxiliis: & eos
qui in partem causæ hujus ve-
niunt, otiosos se spectatores peri-
culorum nostrorum præbere. Ea,
ni fallor, ei causa pacem comple-
ctendi avidius. Cum Mænio
nondum transactum. Burgun-
diam

J A C. B O N G A R S I I. 235
diam relinqui sibi postulat, sed ea
lege, ut arces omnes, locaque
munita omnia in Regis potesta-
te sint. Tantum vult quod tot
aliis concessum sit, ne negetur
ipsi, ut præfecturam quam 22. an-
nos gessit, teneat. Putat aliàs læ-
sum iri existimationem suam. Sua-
viter Rex respondit, Existimatio-
nē ejus famamque non esse præ-
fecturæ Burgundicæ alligatam,
sed obedientiæ & submissioni
quam Regi suo debeat: nec ad-
empta Burgundia læsum iri, sed il-
lā violatā obedientiā, & societate
cum Regni hostibus initā, læsam
esse. Rideres unā mecum, si subi-
tam in aula Lotharingica conver-
sionem videres. Pridie quā de
Mænii submissione, de arce Di-
vionensi dedita, de Regis consi-
liis bellum Burgundiæ comitatu
inferendi, nuntius adferretur, ser-
mones & exultationes etiam, de
na-

navium Indicarum adventu & thesauris immensis, & totâ provinciâ miles Hispano conscribatur. Ubi illa innotuerunt tum de Regis virtute differere omnes, & eam verbis ad cœlum ferre, se servos ejus dicere, parati spes illas aureas omnes, nostrati signo militari, (alba fascia est) commutare: & statim in aliquot milites qui Hispano nomen dederant, insolentius more militari se gerentes, impetum facere & trucidare: idem reliquis denunciare nisi militiâ exosâ abstinerent. Nilominus multi in Burgundiam ex illo milite ad Hispanos transierunt. Et in itinere est Verdugo, sed difficilem ei transitum fore spero. Cateletium in limite Picardiæ Hispanici obsident, & ne occupent vereor. Locus est magni sanè momenti, sed ad tantam vim non satis firmus. Et Regi
tot

J A C. B O N G A R S T I. 237

tot locis occupato, Ubiquitario
 esse non licet. Exercitus nostri
 famâ collecti, diu teneri non pos-
 sunt. Precari sunt. Vulgatiores quæ-
 dam quæ hîc repetere piger, le-
 ges in adjuncta charta. Magniff.
 Dnn. Baumgart. Nutzelium, Gei-
 derum saluta à me, si commodum
 est, quibus ego & tibi familiæ-
 que tuæ addictissimus sum. Gen-
 tilem nostrum, si videris, & ipsum
 nisi grave est, multum salutabis
 meis verbis. Argent. 12. Iulii. 1595.

C.

Tuas scriptas 7. Iulii, accepi
 penultima st. n. in acidulis, è
 quibus evocavit me litteris suis
 Dominus de Saury, quibus in
 Lotharingia scriptis significat se
 nobis 2. Augusti st. n. adfuturum.
 Itaque huc redii festinus, ut si
 quid fortè accidisset, paratus ad-
 essem. Pro tuis illis accuratè scri-
 ptis

ptis summas habeo gratias, quales & abs te in posterum crebras expecto, quantum quidem per alia tibi licebit, quæ tibi incumbere multa & gravia non nescio. Res nostræ satis salvæ, nisi quod inopia premimur, & ne opprimamur vereor. In Britannia 3000 Hispanorum, recens miles, appulerunt, & inde spes quam de pace Mercorius dux fecerat, cecidit. Fuentez Durlanum obsidet, oppidum satis validum in finibus Atrebatum: nos, qui vix unum exercitum sustentamus, tot locis pares esse non possumus, quamvis in Picardia Bullionius cum Comite Santi Pauli, (è familia Longovillana) & aliis, copias cogat, si fortè liberare obsidione Durlanum possit. Sed nobis cum Hydra res est: quotidie & ubique nescio quid nobis mali renascitur. Rex occupato oppido Pesine, quod

quod Grey & Dolam interjacet, bene munitū & loco situm comodo, dicitur Vefontionem petere, volentibus civibus: quos ego præsidio Hispanico ita premi arbitror, ut eorum voluntati locus non sit. Lotharingi, conscripti à Chasteaubrehan & Artigot, antequam se Hispanis jungerent, magnam partem à Marschallo Bironio cæsi sunt, cæteri fusi fugatique. Guisus virum se in Hispanos probat: laudatur sane ejus opera. Sed cum Mayenna compositum arbitror, eò facilius quod Regem Britannia invocet. Lediguierum & Corsam ajunt in Sabaudiam fecisse impetum. Rhingravius Philippus qui Durlacensi cum equitibus 200, in finibus nostris conscriptis, militabat, ante paucos dies hac iter fecit, & ad Regem proficiscitur nobis militaturus. In Hungaria feli-

feliciter rem procedere lubenter
 audio. Atque utinam pacata Gal-
 lia, illum hostem omnes petere-
 mus. Et Mansfeldii laudes mihi
 gratæ sunt, alumni militæ nostræ.
 Sorbonicum collegium, coram
 Senatu, genibus flexis, ob dam-
 natam Regis Henrici III. memò-
 riam & approbatas Pontificis
 Excommunicationes, fateri se in
 Deum & Majestatem Regiam
 peccasse, & peccato veniam à
 Deo & Rege atque Senatu pete-
 re ignominiose, SC^{to} adactum
 est. De Cancellarii Polonici in
 Transylvanum odio, peto ut ex-
 plices, causam enim non video.
 Amicis istis omnibus salutem
 plurimam. Vale V. CL. & me
 ama. Raptim. Prolixiores dabo
 proxima occasione. Argentorato.
 VI. Aug. 1595.

CL

C I.

REsponsum ad tuas scriptas
 VII. Julii, misi Francofur-
 tum: Ex eo redditæ mihi postre-
 mæ scriptæ XI. Julii. Dominum
 de Saury expectamus die XII.
 Augusti. Nanceium venit II. Au-
 gusti, absente Duce, qui & ipse
 erat in Acidulis, sed is etiam re-
 licta potione rediit domum. Il-
 lum salutabo nomine tuo & a-
 micorum diligenter. Interruptus
 acidularum usus facit, ut fru-
 ctum nondum sentiam quem spe-
 rabam. Sed repetere constitui:
 Interim singulis diebus jejuno
 stomacho, ne desuescat, unum
 aut alterum poculum exhaurio.
 Primum impetum, quo Strigo-
 nium aggressi sunt nostri, audio
 repulsum esse, pusillanimitate mi-
 litis Germanici, qui conceptum
 terrorem nondum exuisse vide-
 tur.

tur. Transsylvano & ipse timeo: periculum est ut parum fortiter defendatur ab iis qui auctores ipsi hujus belli fuere. Sed si vera sunt quæ de Turcici Imperatoris fœcordia feruntur, benè Rebus Christianis spero. Illa verò quæ de 50. mil. Tartarorum cæsis fuis, & fugato Ferrat Bassa, & exusta Nicopoli, sparguntur, sunt ne credenda nobis? optanda certerè. Cancellarii in Transsylvanum odii causam exprimis, in qua hærebam. Pax Belgica quam Spiræ tractandam scribis, nulla est. Ordinibus, quàm Cæsari, aut Principibus Imperii longè alia mens: ferè dixi, melior: sed præfatâ veniâ. Deus modo adsit consiliis adolescentis illius Reip. quæ ut subito crevit, ita precor ut vitalis sit. Pugnatum est ad Durlacum, dum Comes San-Pauli & Bullionius auxilium ferre obsessis

J A C. B O N G A R S I I. 243
volunt: & è nobilitate nostra plu-
rimos cecidisse ajunt. Sed de eo
nihil mihi adhuc constat, nisi
constitutum fuisse Bullionio per-
rumpere hostium castra; quod
non nisi multo sanguine fieri
potuit. Cum Mayennâ nihil
transactum arbitror: & mala fide
eum agere suspicio est. Plura &
certiora intra dies paucos. Vale
V. CL. cum filio & amicis istic
omnibus, Dn. inprimis Baum-
gartnero & Domino Nutzelio.
Arg. viii. August. 1595.

CII.

Tuas scriptas xxii. Julii ac-
cepi. Heri tandem tamdiu
exoptatus & expectatus Domi-
nus de Saury advenit, qui tibi
& Magnificis Dominis Baumg.
& Nutz. multam salutem. Is apud
te brevitatem harum excusabit.
Obruor enim. Ad Vefontionem

Rex fuit dies quinque : acceptis
 30. mil. coronatorum recessit,
 VII. Aug. castra habuit inter Ar-
 bois, (locus præstantissimis vi-
 nis nobilis) & Salins, in hoc op-
 do octo signa Helvetiorum sunt.
 An quicquam tantaturus sit per-
 vim valde dubito. Aliò eum res
 publicæ vocant: & magna celeri-
 tate arbitror Lugdunum peti-
 turum. Omnino intempestivè
 nobis clades illa ad Durlanum,
 & Grolium obsidione liberatum
 accidit. Sed ex illa salvum esse
 Bullionium credimus. Quamvis
 valde urgear negotiis aliis, nar-
 rabo tamen tibi rem gestam. 120
 milites ex custodibus Regii cor-
 poris, secundo Augusti, excu-
 runt prædabundi, oppidulum pe-
 tunt, intactum (nomen Ornans)
 postquam ad id ventum est, au-
 diunt in eo esse 800 Sclopeta-
 rios, qui ante paucas horas in-
 tra-

402256
J A C. B O N G A R S I I. 245
traverint: perstant nihilominus
in proposito, portas effringunt,
& alia opposita perumpunt mu-
nimenta, 180 & amplius ex illis
interficiunt, totidem ferè vulne-
rant, aliquot capiunt, reliquos fu-
gant, oppidulum diripiunt, &
nullo è suis amisso recedunt. Illos
ducebat Dominus d'Issay, inter
Burgundiones clarus. In Sabau-
dia feliciter rem geri à Lediguie-
rio confirmant, & premi Came-
racum. Plura per proximum ta-
bellarium. Vale & illos magnos
viros à me saluta. Raptim Arg.
13. Aug. 1595.

CIII.

H Eri litteras ad te misi Fran-
cofurtum, festinanter exa-
ratas, nec mihi nunc multum
otii. Sed salutem quam tibi &
Dominis Baumgartnero & Nut-
zelio dicere jussit amantissimam

L 3

Domi-

Dominus de Saury, repetere libuit, ab ipso repetitam. Libellum parentis tui, viri sanè incomparabilis, heri accepi Basileâ, negligenter satis editum, nec placuit statim in secunda pagina Bezæ nomen ita notatum ut quivis intelligat. Ita scriptus est libellus ut optádum fuerit, neminem ejus lectione arceri: & vides illo nomine quamplurimos ab ejus lectione prohiberi. Et illa, ni fallor, causa tibi fuit, nec parentis nomen adscribendi, nec cuiquam inscribendi. Illa ad Durlacum clades, & soluta Grolii obsidio facit ut vix eum quem sperabam exitum, negotium quod hic tractamus sit habiturum. Rex ad Vefontionem fuit quatrídium, & 30. mil. Coronatorum extorsit: inde in Arbois, vinis præstantissimis nobile oppidum, ex quo ad Salinas iter habuit. Sed cum & Helvetiorum

JAC. BONGARSII 247
tiorum intercessio, & pessimè
affecta Britannia & Picardia, &
alia negotia avocant. Ex tot
Principibus, qui se amicos dicunt,
nemo in eorum vicinia constitu-
tum Regem, vel verbo salutavit.
Sed viderint ipsi, recedente Re-
ge, quid Hispanus incepturus sit:
cujus eò rabies devenit ut à Pon-
tifice petierit, ut copias in Hunga-
riam destinatas contra Regem
verteret, à quo plus ipsi quam à
Turca esset periculi. Cum Mæ-
nio transactum arbitror, & Re-
gem in itinere Lugdunensi esse.
Vale Vir Clariss & illos à me sa-
luta officiosè. Argent. 14. Au-
gust. 1595.

CIV.

Non utendo pleraque amitti,
docent J. C^u. ni fallor. Ve-
ritus ne Magistri postarum quam
à te habeo dignitatem amitte-

rem, huc excurri. Verè excurri:
nam intra quatrimum huc veni
Argentina. Quæ mihi ratio pe-
regrinandi in posterum sanè dif-
ficilis. Fructum illum fero à victu
Germanico: nam ætas & anni,
aliàs, ad laborem. Quadragesi-
mum primum annum nondum
implevi, & labores fugio! Sed
turpe me in his nugis esse, dum in
periculo est Picardia nostra. Ca-
meracum obsideri ab Hispanis
notum tibi, & obsideri 15. milli-
bus militum & tormentis sexa-
ginta. Intra urbem vix miles fuit
continendis civibus, qui deditio-
nem vix cœpta obsidione non
cogitabant sed profitebantur. Ne-
versius qui San Quintinis Filium,
(Ducem Retæensem vocant) au-
xilio obsessis misit, Is urbem in-
gressus est cum equitibus cata-
phractis 350. & sclopetariis cen-
tum. Hoc præsidio tutam à civi-
bus

bus civitatem fore sperant, utinam & ab hoste. Sed nobis illa periit, nisi auxilio sunt aut Angli aut Belgæ. Regi, ut arbitror, nunc cum Elpernonio res est: de quo mihi certè dubium, bellum an officium malit. Sed illa mitto. & mitto ad te monetam Regis nostri. Monetam voco, quæ te commonefaciet Optimi Principis, quem tibi carum esse probasti multis rationibus. Mitto & litteras à Saurio nostro, cui tu carus multis nominibus. Ego hîc nescio an subsisto an persequor vicinum vestrum Marchionem. Causa profectionis huc meæ, non est hujus chartæ. Sed siqua possum ratione, subripiam me ad horulam, ut colloqui tecum possim, & te amplecti. Saluta interim nisi grave est Ampliss. Dom. Baumgartnerum, fratrem filiumque, & me ama ted amantem. Gentili

etiam si videris, confirma quæso,
 me ei amicum ex animo. Narra-
 tionem ad te mitto à Bullionio,
 eorum quæ gesta ad Durlanum.
 Tuas scriptas 11. Aug. accepi pri-
 die quàm discederem Argentinâ.
 Tu vero Vir Clariss. vale. Onoltf-
 bachio 24. Aug. st. v. 1595.

C V.

IN conspectum urbis nostræ ve-
 nisse te in salutato, nescio an
 condonandum mihi. Et nihil fa-
 nè velim magis quàm excurrere
 ad vos. Sed abesse hinc nisi con-
 fecto negotio quod propter ad-
 veni, non possum: & recurren-
 dum mihi statim per dispositos
 equos. Novi quod addam nihil
 habeo. Burgundica ad te scripsi
 Argentorato, quo cum revertero,
 resumam scribendi ad te offi-
 cium, & orationem Cardinalis
 reddam salvam Calandrino no-
 stro,

U402256
J A C. B O N G A R S I L 251
stro , cui me spero adfuturum
Francofurti sub finem mercatus.
Horrorem mihi ejus lectio incu-
tit. Amicos ut salutes à me & me
illis excuses valde peto. lis ego &
tibi sum

Schvvabach.

27. Aug. 1595.

addictus æternum

I. B.

CVI.

Verbulo , rediisse me huc sal-
vum significabo. D. de Saury
conveni Hagenoë, vocatus eo per
litteras quæ mihi in itinere red-
ditæ: aderant ei Legati Lotharin-
gici, Electoris Palatini, Pipontini,
Wirtembergici, Durlacensis, Ad-
ministratores nostri , Capituli &
Civitatis. Certatum variè utrin-
que, necdum quicquam compo-
situm. Et arduum sanè, tot emen-
dare , bello & transactione pec-
cata gravissimè. Cras , ut spero,
Lotharingus ipse dux cum filio
Car-

Cardinali veniet Pfaltsburgum,
 quinque hinc miliaribus, quo &
 nos. Interim Cameracum pre-
 mitur: Legatos in Angliam &
 Hollandiam ad eos misimus, quo-
 rum magis quàm nostra interest,
 in Hispanorum manus civitatem
 non devenire. Rex ipse compo-
 nendis cum Espernonio, Ne-
 murfio, Mayenna, Sabaudo,
 Joyeufio, rebus incumbit. Et E-
 spernonius facilem se præbet, si
 fides ei habendum est: cum Ne-
 murfio, id est Sanforlino trans-
 actum arbitror: Mayenna flu-
 ctuat incertus: de Sabaudis spes
 est, & in eam rem Legatos missu-
 rum promisit. Joyeufius, post
 matris ferocis fœminæ obitum,
 commodior est: & Tolosæ im-
 minent Vantadurius Dux, & Ma-
 lignonius Mareschallus. Revola-
 bit Rex inde Lutetiam: & si res
 istic aliquo modo fuerint, non
 luse-

J A C. B O N G A R S I I. 253
luserit operam. Bironius in Bressa
est cum exercitu. Interim in Co-
mitatū Burgundiæ oppida quæ-
dam Hispani recepērunt. Esper-
nonius mihi suspectus est valde:
& illa adversa nobis in Picardia
hostes nostros reddunt ad pacem
tardiores. Speramus auxilia ex
Ang'ia & Hollandia. Raptim.
Argent. 17. Sept. 1595. Vale.

CVII.

TAndem reversi Sarburgo su-
mus. Adfuit Lotharingiæ Dux
cum filiis tribus Marchione Pon-
ti, Cardinali & Vaudemontio.
Ejus auctoritate res aliquomodo
compositæ, & Tabernensium
Canonicorum animi, qui nihil
nisi bellum spirabant, ad pacem
adducti. Nam infectam Dux
cum Rege pacem videbat, nisi
Argentinense negotium compo-
situm esset. Sed illi tollebant ani-
mos

animos conscientia consiliorum
vestrorum, quæ à bello aliena &
nobis sanè indigna nemini igno-
tum: & clades in Picardia, &
adventus Cardinalis Austriaci,
insolentiores illos reddebant. Et
pudet sanè negotii hujus. Arma-
tos agere cum illis oportebat, non
rudes inermesque. Et nisi homi-
num illorum insolentiam Princi-
pes vestri ultum eunt, quo eos
nomine appellem non reperio.
Cameracensis obsidio tenet nos
valde sollicitos. Bullonius re-
misit cataphractos 200 & sclo-
petarios equites levius armatos
400, sub Viro, qui magna fide
& virtute San-Dionysio ad Lute-
tiam diu præfuit. Montpensierus
cum copiis appropinquat & Rex
ipse, jam præmissis qui ei aderant
Nobilibus, reliquis evocatis, ho-
die discessurus est Lugduno, ubi
Conestabile nostrum reconcilia-
vit

J A C. B O N G A R S I I. 255
vit Lediguierio , Resque cum
Mayennâ composuit. Esperno-
nius x v i hujus Valentiam venit,
mandata ibi Regis excepturus, ut
ipse quidem dicit. Sed & cum
Sabaudi Legatis nescio quid ne-
gotii fuit x i i . hujus mensis prope
Lugdunum : & pro Joyeuse &
quibusdam aliis , qui munita
oppida tenent in finibus Andium
& Pictonum , intercedit Mayen-
na & de Mercurio bonam spem
facit. Romæ quid actum sit x x x .
Augusti, notum tibi. Pendent ve-
rò hæc omnia ex successu obse-
dionis Cameracensis. Salve à
Domino de Saury & vale V. CL.
Argentina 24. Sept. 1595.

CVIII.

Ternas abs te accepi , Primis
erant adjunctæ litteræ ad
Dn. de Saury , quas ipsi reddidi.
Jussit discedens plurimam tibi sa-
lutem

litem dici. Discessit autem Argentina prima Octobris st. n. Secundis erat adjuncta Chronographia Hungarica, pro qua summas tibi gratias. Tertias hic accepi scriptas 23. Sept. missas ad me Argentina. Et erant iis adjunctæ aliæ inscriptæ Waldenfelfio nostro, quas remitto. Est enim in vicinia vestra. Pro iis quæ de Hungaricis scribis, & tibi quod scribis, magnas & Deo, quòd tam felices successus tribuat, in gentes gratias ago. Nostra in Picardia, per Regis absentiam sanè malo loco sunt. Sed eadem illius præsentia, spero restitutū iri. Cameracum civitatem amisimus conjuratione Civium & Helvetiorum: & de arce nescio quid sperare audeam. Avaritia Balagnij rem perdidit, ut arbitror. Sed de istis Argentorato certiora: Cras enim reditum

J A C. B O N G A R S I I. 257
cogito, revocatus litteris amico-
rum. Rex xxiv. Sept. Lugduno
discessit. Constabilis cum Sena-
tu regio remansit. Et compo-
tis in Picardia rebus, reverti eò
Rex ipse constituit. Sed diffici-
liora istic omnia reperiet quàm
ipse opinione concepit. Comi-
tatus Burgundiæ, intercessione
Helvetiorum, pacem recepit, ita
ut neutralis sit, ut loquuntur. Ver-
dugo, de quo postremæ tuæ, diem
obiit Lutzelburgi. Librum edi-
tum à Durlacensi Marchione
Germanicum, misi ad te Argen-
tinâ. Hippocratem Wechelia-
næ editionis curabo ut habeas.
Vale Vir Clarissime & amicos
istic à me omnes saluta. Argentina
16. Oct. 1595.

CIX.

QUæ mihi à te ultimùm red-
ditæ sunt, eæ sunt scriptæ

29. Sept. Facis mihi rem omnium gratissimam quòd & prolixè & liberè ad me scribis. Res in Hungaria feliciter fluere gaudeo. Sed mihi neque ea militis esse videtur alacritas, neque ea consilia quæ fuerunt Mansfeldio duce. Nostra per Regis absentiam languent hætenus, imo pereunt in Picardia. De Cameraco pudet dicere: ita male id perdidit Balagnii tyrannis & avaritia. Animos illa civium alienavit, hæc exhausit omnia ad victum bellumque necessaria. Sed me in hac tanta jactura consolantur justa Dei judicia: & juvat inter ruinas nostras prostratum videre tyrannum, & ejectum solio suo male parto, pessime administrato. Sed quid eo factum sit, nondum plenè cognovi. Regem Lutetiæ fuisse primo aut secundo Octobris, omnino mihi persuadeo: & esse jam in
fini-

finibus Picardiæ non dubito cum exercitu numerofo. Sed veterem querelam meam repeto. Inopia nos jugulat. Nihil folidi incipere aut peragere per eam licet. Paratam habemus promptamque nobilitatem: & eam fanè egregiam. Sed quis eos diu retineat egentes? Ad aliquot feptimanas perftāt quamdiu allata domo pecunia durat, parati in omnia. Illa ut exhausta eft, domum refpectant, & abeunt tandem. Pedes nofter perit omnino, vitiata civilibus bellis difciplina, & non folutis ftipendiis in rapinas effufus, in civem quàm in hoftem promptior. Sed exspectemus quid Deo collubitū fuerit. De Romano illo actu quid fentiam petis: ego me non expedio, donec ab ipfo Rege cognovero quid illi in mādatis dederit. Interim non poffum non deflere miserandū hunc cafum:

casum: istorum consiliorum auctores execrari: & subirasce, (ne quid dicam gravius) Principibus nostris Evangelicis, qui ignavia sua (ne quid & hîc gravius dicam) & perversis consiliis publicas res eunt perditum, & ad extrema illa Regem adigunt. Evangelicos dico, in quibus cum omnia movi, Evangelicum nihil nisi nomen reperio. Scribo ad te, ut soleo, liberè. Sed exspecto ego à Deo boni aliquid & solidi, postquam infanire & desipere mortales pæne omnes video. Saurius noster Nauceio abiit ix hujus, altero die conjuncturus se pediti ad Neufchastel Lotharingiæ oppidum: eques, ad Saint Disier, adesse ei debuit, quem ducunt Chalignius Comes, Mercurii frater, & Artigotii. Pax in Lotharingia proclamata est, sed capita nondum sunt sollemniter conscripta. In Benfeldii

feldii munimentis disjiciendis se-
 gniter Lotharingi laborant : la-
 borant tamen. Et sequiores eos
 res nobis adversæ reddunt. Ex-
 clamem libenter. O ignaviam
 Principum ! quæ quidem tanta
 est, quantam tu cogitatione com-
 prehendere non potes : quantum
 in Viros, non dicam Principes,
 sed in viros abjectissimos cadere
 mihi persuasum ante hunc diem
 nunquam fuit. Tolle manum
 Pro Hungariæ descriptione ele-
 gantissima & accurata, quam
 post libellum Chronologicum ac-
 cepi, ago tibi, amicissime Do-
 mine, magnas gratias. Hippocra-
 tem accipias à Wechelianis, illi
 enim missum se receperunt.
 Moscovitica dona antam magni-
 fica fuerint quàm fertur vulgo,
 quæso edoce, & quid sit illa in
 Walachiam aut Moldaviam Za-
 moscii irruptio : & quid Sinanus
 paret,

paret, si id vobis notum: Vereor enim ne nobis imparatis, illi vires resumant: & si sapiunt Principes, Fortunam jam faventem non amittent. Territum habent hostem, & veterano milite & ducibus bonis destitutum. Vale Vir Clarissime, & amicos istic optimos & præstantissimos viros Dominum Baumgartnerum, Nutzelium, alios, saluta à me officiosè. Fratri tuo Viro Clarissimo & filio salutem, nec Illustrissimum Dominum Comitem præteritum volo. Quæ hac hora accepi Lutetiâ, ea habes hisce adjuncta. Orationem Cardinalis Bathorii remitto, pro qua summas tibi habeo gratias. Argentorato, 22. Oct. 1595.

C X.

BInas abs te habeo ad quas non respondi, scriptas 14 &

10. Octob. & laborare vestra in
 Hungaria video & nostra sanè
 malo loco sunt, ni Deus, uti fecit
 hactenus, subvenit. Indutias
 cum Mayenna & sub ejus nomi-
 ne cum cæteris Conjuratorum
 ducibus, Mercurio & Ioyeusa fa-
 ctas & proclamatas cognovisti:
 sub quibus certam pacem latere
 plerique nostrum sibi persuadent
 Ego ipse cum Mayenna trans-
 actum judico. Lutetiæ expecta-
 mus alteram illam spem nostram,
 Condæum Principem: quod pru-
 dentiores arbitrantur futurum
 publicis confirmandis: nec ab illis
 ab eo. Successor in oculis certus,
 & hostis terrebit & prava plera-
 que consilia avertet & subditos
 jubebit benè sperare in posterum.
 Sed detecta Lutetiæ gravis Con-
 juratio, conjecti in carcerem ad
 30. è quibus quinque XII. Oct.
 partim suspendio, partim igne
 per-

perfidiam luerunt, & sequenti
post die supplicium de aliis sum-
ptum audio. Ultimo vero Octo-
bris Dominum de Saury fal-
vas copias suas Regio exercitui
junxisse ex ipsis Domini de-Sau-
ry litteris scriptis penult. Octob.
Spero. Salvas inquam: nam ipsis
in itinere hostis nec auditus est: &
suppeditata ubique annona. Æ-
groti erant tum in toto illo nu-
mero xx. Rex occupatus erat re-
cognoscendis urbibus Picardiæ,
& in exercitu expectabatur x. hu-
jus mensis, sed relictis copiis pro-
perare ad ipsum Saurius jussus est.
Tullenianus noster Cognetius ad
annonam curandam in Hollan-
diam missus. Neque enim ex-
hausta illa regio sustinere absque
ope externa Regium exercitum
potest. Neversius diē suum obiit,
nostro, ut spero, bono: nostro
inquam, qui Religionem refor-
matam

matam profitemur. De Camera-
 co silentium mihi indico, post-
 quam hoc dixero, præfectos ur-
 bium aliarum esse ex eo dictis
 mandatisque Regiis obsequen-
 tiores: & quod summopere recu-
 sabant antea, præsidia admittere
 atque ultro petere à Rege. Sal-
 tem periculo nostro sapiamus ali-
 quando: nec periculo tantum,
 sed prope exitio. Pax restituta
 est comitatui Burgundiæ, etsi
 turbare adhuc nescio quid Trem-
 blecurtius videtur. Sed Italiam
 repetit miles Hispanicus, fre-
 quens Basileâ transiens. Esperno-
 nius mihi valde suspectus: & quid
 tentaturi sint Guisus & Lediguie-
 rius suspensio animo expecto. Ba-
 lagnius stipendium à Rege habe-
 bat ad duo millia militum: & cum
 hostis advenit non habuit 300.
 nec annonam quidem quæ tantu-
 lo numero sufficeret. Salutem

Ampliff. Dnn. Baumgartnero & Nutzelio, Clariff. Dn. D. Philippo & filio tuo, Illust. etiam Dn. Comiti. Tu vero Vir. Clarissime salve ipse & vale. 8. Nov. 1595.

CXI.

BInas à te accepi, scriptas 22, & 24. Oct. quarum hæ priores mihi redditæ. De iis quæ Romæ sunt à nostris acta, expecto Regias litteras. Nam ipse inde me non explico: & quæ sparguntur audire pudet. Insolita ista genti nostræ: Vobis olim familiaria & quotidiana. Et illa Cameracensis clades mordet me sanè. Sed præstare unus tot hominum aut fidem, aut diligentiam non potest: nec interesse ipse omnibus. Circumsideri Feram rumor est. loco palustri & aquoso sita, certo conatu peti hoc tempore non potest. Rex ipse ad firmada in limite oppi-

oppida profectus erat : & reducem in exercitu esse arbitror. Sed quid tentare hac tempestate in provincia exhausta possit non video. Itaque reversurum Lutetiam mihi persuadeo, & daturum operam , ut quæ restant in ipso interiori Regno recipiat. De Mænio, quin transactum sit non dubito: & accessurum Ioyeusam spero. Mercurius difficilior erit. Sed & hi tanti constant, ut vix sit operæ pretium: nudos nos despoliant: & quicquid corradere ex inopia nostra possumus, reconciliandis istis harpyis impeditur. Sed oportere hoc omnino fieri quacunque via, quocunque pretio judico. Neversum diem obiisse suum dixi, ni fallor proximè præcedenti epistola. Obiit 25. Oct. in oppido Nefle. Bullionius Sedanum rediit, reficiendi se, ut arbitror. Sed & ab ipso expecto litteras. Et

quàmprimùm certi aliquid habuero, id ut cognoscas curabo. Cæterùm meritas diligentiaæ tuæ gratias agere non possum: ita assiduus es in scribendo, ut rescribendo vix assequi ipse te possim. Fateor in conditionibus de quibus convenit in hos nostros & Lotharingos quædam minutatim nimis tractata esse. Sed nos insistere oportuit præscriptis nobis capitibus, & dies multos atque septimanas in disputandis minutiis istis perdere. Quod quàm facile & gratum fuerit Domino de Saury, si ingenium ejus nosti, relinquo tibi dijudicandum. Hoc saltem assecuti sumus, magno, ut spero, & hujus oræ & totius Germaniæ bono, ut vaginâ pænè extractus Lotharingicus gladius recondideretur. Sed hæc aliàs. Quidquid de successu Transilvanico feratur, ego egregio illi Principi timeo:

J A C. B O N G A R S I I. 269
timeo: ne tandem, omnibus ho-
stium copiis petitus, quod mere-
tur auxilium non inveniatur, & de-
stitutus opprimatur. Deus me-
liora. Nam ille certè de re Chri-
stiana bene meritus est: quam &
te unà Deo commendo. Magde-
burgi audio pecuniam Hispani-
cam depositam ad militem con-
scribendum. Si quid tibi de eo
auditum, quæso te, facias me cer-
tiores, de consiliis Principum
quibus injunctum est negotium
pacis Belgicæ siquid cognoveris,
peto ut mecum communices.
Hippocratem jussi ad te mitti:
fortè defuit Wecheliani mitten-
di commoditas. Vale Vir Clariss.
& prudentissime, & Ampliss. Dn.
Baumgart. & Nutzeliū Clariss.
item Dnn. DD. Philippum & fi-
lium saluta à me officiosè. Argent.
17. Novembris. 1595.

CXII.

CUm adjunctas ad te meas
jam complicassem, redditæ
mihi sunt tuæ scriptæ 25. Oct.
cum Peuceri litteris. ad has re-
spondi festinans: festinabat enim
tabellarius, de cujus discessu tar-
dus significatum est mihi. De
actione pacis inter Regem no-
strum & Hispanum nihil mihi, ni-
si ex rumoribus, constat. Ad illam
hortantur, dehortantur multa:
de quibus aliâs. Sed de Belgica
pace & principibus quibus ea est
cura demandata, siquid est tibi
compertum ut nobiscum com-
munices velim. Malam Ordini-
bus gratiâ vereor ne referant isti
pacis auctores: ad quam utinam
omnes certam bonamque per-
venire possemus? Sed in tanta
perfidia, nihil est quod sperare
audeam. Quamprimùm certi à
nostris

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 271
nostris aliquid habuero, id faciam
ut scias. Sed non placet, quod
sumptu etiam te oneras ut tuæ ad
me perferantur. Si rem mihi fa-
cere gratam cupis, tabellarios ad
me mitte à quo mercedem acci-
piant. Vale Clarissime & Præstan-
tissime Domine. Argentorato. 20.
Nov. 1595.

CXIII.

Regem castella duo ad Feram
erigere, ni fallor, scripsi ad
te nuper. Fera oppidum est & si-
tu & manu munitissimum: aditus
duos habet angustos, cætera pa-
ludes claudunt, & incertum so-
lum. Castellorum unum erigen-
dum & defendendum sumpsit
Sansius noster. Ego vero vereor
valde ne postquam Rex abscef-
serit, valida manu hostis castella
aggrediatur, quæ resistendo non
erunt. Sed & copias quas nunc

exiguas Rex habet, (plerisque in præsidia distributis) alere exesa provincia non potest. Et pecuniæ publicæ apud nos & annonæ magna inopia : nec aliter potest cessantibus externis & lōginquioribus commerciis & agricultura, plerisque ipsis agricolis demortuis. Civitas Sueffonensis aut per inducias aut certa pace cum Mænio, nihil hostile tentat : nec alias ad Feram tam securis esse liceret. De Mercorio dubia omnia : de Espernonio infesta nuntiantur. Nemursius apud Ferrariensem fuit, consilii exquirendi : & Mater ad pacem eum & ad officium trahit quantum potest. Ille nunc Taurini, quò & advenisse Austriacum Cardinalem cognovisti Italicis litteris. Conestabilis Mommorantius Lutetiam ingressus est sollemni comitatu : & Turonum ante mensem appulerat

Con-

Condæus Princeps; eum & ipsum
 Lutetiæ esse arbitror. Bullonius
 sese ad ferendam obsidionem,
 quam Hispani intentant, Sedani
 magno opere comparat: quam
 ut spero, majori animo feret
 quam Balagnius. Hunc ajunt ex-
 hibuisse litteras Regi, acceptas &
 scriptas à Neverſio, quibus despe-
 rare de Regis adventu jubebatur.
 Eam sibi deditiois causam fuiſ-
 ſe, tùm extrema expectare & pati,
 ſine ſpe ulla auxilii, extremæ de-
 mentię eſſe judicaret. Conce-
 ptum inde dolorem, cauſam mor-
 tis ſubitæ Neverſio, homini aliàs,
 qui umbram potius & larvā quam
 hominem referret, fuiſſe ajunt.
 Iam menſis & ſupra quod ſuſpen-
 diis & igne noſtri Lutetiæ in con-
 juratos animadvertunt, qui de
 inducendo in urbem Aumalio
 conſilium ceperant: & captus et-
 iam Hiſpanus quidam, qui con-

filia Navarræ & Arragoniæ occupandæ, præferens, à Rege Hispaniarum immissus erat interficiendo Antonio Perezio. Amicos istic omnes saluto officiose. Vale V. CL. Argent. xxx. Nov. st. n. 1595.

CXIV.

Tuas scriptas ix. Nov. accepi ultimo, st. n. Recte tu quidem, Virorum optime, quæ eveniunt ea secundum Dei voluntatem æquo ferre animo, & meliora suo tempore sperare nos debere. Sed si sperandum est, contra spem nobis sperandum est. Namque in hac passim & morum & consiliorum corruptela, quæ spes esse potest? Et ferenda quidem ista omnia, non tantum æquo animo, sed etiam ut Stoici volunt, læto, si vim liceret inferre naturæ. Nobis quidem,

dem, (quoniam in Stoicos delapsus sum) non totus hic ingens naturæ ambitus, patria est, in quo si hîc non, alibi benè esse liceat: Sed ipsa Ecclesia patria est: quæ ipsa Catholica & toto diffusa orbe, non est uni loco adscripta. Sed in hac ipsa, plura reperio quæ me male habeant, quàm in reliquo Reip. corpore. Namq; visibilem illam, de qua tot libris sermonibusque disputatur, ego nullus video: & in Utopiam abiisse exsulatum arbitror. Sed hæc epistolica non sunt. Quæ de Massilia scribis, ea litteris Italicis & nobis significata sunt: sed talia sunt, ut iis nulla habeatur à me fides: quamvis hoc sæculo nulla videatur satis contra auri Hispanici corruptelas firma fides. Ergo etsi illa acciderint, acciderint quæ solent ætate nostra. Ex Provincia nihil nisi bellum nunciant.

Hinc

Hinc Guisus & Lediguierus, & Corfa: illinc Espernonius, quem à Sabaudis, id est Hispanis, & Nemursio sustentari non dubito: ita ut atrocis istius belli facies exsurrectura videatur. Lediguierum Rex; prudenti consilio adjunxit Guisio, Legatum à se. Moris jam hoc nostri, ut provinciarum præfectis adjungantur Legati, seu locumtenentes, qui non ipsorum præfectorum neque ab ipso constituti, sed Regis & ab ipso Rege constituti Legati sint: quorum operâ prava præfectorum consilia, si quæ agitent, frangantur aut turbentur, donec statuere de eis Regi commodum sit: qua ratione servatæ à Guisianæ familiæ consiliis provinciæ sub Rege ultimum defuncto nonnullæ, Campania in primis, quæ ipsi familiæ principi erat addicta provincia. Albertus Cardinalis Taurini

J A C. B O N G A R S I I. 277
rini est, ad quem Mediolano pro-
fectus est Aurangius 18. Nov.
cum Castiliæ Conestabilis Me-
diolanum reversus esset 16^{to}.
Utrumque non magni facere mi-
hi Ordines videntur, contra
quàm ego sentio. Namque ne-
que Ernesti ingenio metiendus
est Albertus, negotiis & Hispa-
nicis consiliis innutritus, & quod
caput est, auro, si vera narrant,
onustus. Et Aurangium timeo
propter certum quendam homi-
nem aliquomodo vicinum ve-
strum: de quo si divinas, preme
apud te, & nota: & divinabis, ni
fallor, aut dicam ego postea aper-
tius. In Anglia comparant se ad
excipiendam classem quam in-
struere Hispanus dicitur validam:
& in Hibernia nihil firmi: cæte-
rum exigua illis de publicis rebus
cura, qualis Principibus vestris:
qui si se Augusto Imperii nomine
tutos

tutos putant, ut putant, næ illi falluntur turpissimè. Habes ad ea quæ proposuisti, quid sentiam. De nostris scripsi minutius ante triduum, quibus addo, Lutzemburgicos apparatus Metensibus & Sedanensibus esse suspectos: & Metenses pulverem Bombardicum & alia quædam à Palatino Electore, & ab hac Rep. petierunt. Margaritis nostra, olim Regina, Lutetiam adventat, ubi sollemniter res suas sibi habere Rex jubebit. Conestabilis noster Lutetiam ingressus est x. Nov. Vale V. CL. Ampliss. Dominos Baumg. & Nutz. & Illustrem Dominum Comitem & C. Dominos DD. Philippum & filium saluto officiosissime, litteras ad Zuingerû adjunctas tuis ad me, curavi. Hippocratem ad te missum VVeicheliani significarunt. Basileam exspatiabor fortè sub finem

finem anni : litteras ad me mittere , ei scriptas cui libellum de Missa commendaveras , siquid fortè indagare possim. Basiliæ Ethicos sermones si Latinè editi sunt Lutetiæ & exemplaria reliqua sint , curabo ut habeas. Iterum vale. Arg. 3. Dec. 1595.

C X V.

DUdum est quod nullas à te accepi : & meæ scriptæ xxx. Nov. alteræ etiam iii. Dec. anti tibi redditæ sint , dubito. mittebam illas per vestratem , has per Argentinensem tabellarium , qui ad vos creber com meat. Vulgaria nova cognosces ex adjunctis , satis illa obsoleta : sed quæ mittenda ad vos putavi. Hispanicus miles Burgundiam attigit , & comitatum Mombelgardensem , jam ante multos dies. In Genevâ aliquid cogitasse rumor est : &

Car-

Cardinalem iter facturum Basileâ ajunt : quod mihi vix probatur. De Fera in bona spe sumus. convenisse deditione ajunt, si intra Natalem non adessent firma auxilia. De Castellis quod in vulgaribus novis leges, ita habet. Duo sunt ad Feram aditus manufacti, aggesta in paludes terra : in iis duo castella Rex excitat. Fluvius urbem influit, ad quem & aditus est congestis sordibus & immunditiis factus : ad eum Aggerem Rex struit, compellendo in urbem flumini : atque ita excrevisse ajunt, ut tota urbe, ad aliquot pedes assurrexerit. Momorantius in castris est. Condæus ad Lutetiam : cujus me conditio afficit. Sed me reprimo. Mænium certo confirmant cum Rege fuisse, eumque Sueffonem induxisse. Solmenfis Eberhardus, ex vulnere quod ad Feram,

horâ

horâ ipsâ quâ primum advenerat accepit, convaluisset dicitur. Sed Tremblecurtium, mandatu Lotharingiæ Ducis interemptum constat hoc modo. Remiremontii, oppidum est nobilium Monacharum, quibus liberæ nuptiæ sunt, in finibus Lotharingiæ & Burgundiæ, pernoctabat: Consoarina ejus virginibus istis princeps est. Adveniunt missi à Duce satellites, multa nocte: auxilium à civibus petunt. circa noctem mediam domum in qua ille quiescebat, (si ulla istiusmodi ingeniis quies) obsident ferro & igni: mandata à Duce exponunt, Vivum eum an mortuum ad Ducem deducere: ferrum & ignem ostentant, ni deditionem faciat. Cùm nec resistendi nec aufugiendi ulla ratio esset, dat se in eorum potestatem. Ductus in aperta, tanquam Nanceium ad Ducem

Ducem deduceretur : jubetur si quid mandare ultimùm vellet expromere , & se ad mortem comparare. E propinquo pago sacerdotem impetrat , etiam ut liber solutusque cum eo colloqui possit. Sclopetarii hinc inde dispositi , observant hominem , qui effugio datam occasionem ratus , sepimentis , qui in proximo , hortis & agris defendendis , saltu , magno animo , superatis , se in Mosellam præcipitat , sed globulis aliquot , antequam se in aquã immitteret , in ipsa etiam aqua ictus , deficientibus viribus , satis esse exclamans , submersus est. Finem habes hominis ut audacissimi ita & levissimi. Insolenter se erga Ducem dictis factisque habuisse & de liberando Marchione de Chaussin , (is Mercurii ducis frater est , quem captivum tenet jam biennium Dux)

J A C. B O N G A R S I I. 283
consilia agitalle ajunt. Vir Cla-
rissime vale & amicos istic omnes
officiose saluta à me. Arg. xxiv.
Dec. 1595.

CXVI.

Tuas scriptas vi. Dec. hic ta-
bellarius mihi reddidit cum
extracto purgante, pro quo sum-
mas tibi gratias dico: Nondum
eo usus sum: nam pridie quàm
redderetur pillulis fueram usus.
Quod in schedula addidisti, mi-
rum mihi: eò Principes proces-
sisse, ut de nummis pauculis sol-
liciti, concordiam inter sese ne-
gligant. Et quid audio? Dani-
cos Proceres, angustias illas
suas, id est libertatem Regnum-
que suum vendere Hispano? cui
illas dant utendas servandas, ad
triennium, ni fallor. Ille ipsis du-
plum redditus numerat. Itane illi
in servitutem ruunt? Et in Polo-
nia

nia audio graves instare motus, ob eos malè habitos qui à Pontifice Romano alieni sunt. Tu siquid tibi de istis cognitum, significā. Omnino magnæ ubique & graves & horrendæ instant mutationes: ad quas ferendas, si supersumus, Deum oro, ut largiri nobis constantem in fide animum velit. Nos ad Feram adhuc hæremus: & speramus. Sed quod compositum scripseram, id verò nihil est. Rex ad 12. millia peditum habet, equitatum egregium, nihil concedere hosti certus. Sed ego ne alterius urbis obsidione suscepta, negotium nobis hostis facessat, vereor: nisi quòd, non solutis stipendiis, militem in Belgio tumultuari ajunt. Spes illorum in Cardinali: quem in Burgundia cum copiis esse quidam confirmant: alii jam celerem præterisse ajunt. & copix quidem in
Bur-

Burgundia sunt, ad 8000 hominum, ut qui plurimum. Eum parvi facere videntur Ordines. Bullonium etiã gratiosum esse apud Regem confirmare tibi possum, qui ab eo literas habeam frequentes. Munitioni Sedani insistit, Domina ipsa cum gynæceo corbim gestat aggerendæ terræ. Meritis etiam ad 1500 homines reparant muros & aggeres struunt. Ex variis litteris excerpta leges à Domino Calandrino. Illustrissimo Domino Comiti & Amplissimis Dominis Reip. vestræ columnis, salutem officiosissimam dico & Clarissimis viris Dominis D. Philippo, & filio. Argentinâ Kal. Ian. 1596, quem tibi tuique & Reip. vestræ felicem à Deo precor.

CXVII.

Vix vacat tribus te verbis salutare, ita obruor variis literis quas hic reperi pænè innumeras. Sed mittam intra triduum tabellarium ad vos, qui plenas tibi reddet. Interim dicam & Espernonium vitam suam fortunæque suas omnes Regis arbitrio commisisse, & de Massiliensibus esse bonam spem. Sed Fera nostra, omnino fera: lentum sanè negotium. Regi constitutum, expectare & tentare ultima. In Burgundiæ Comitatu tumultuatur quidam præfectus Italus Antonius nomine, qui in ea provincia bonam Hispano operam navavit, & Cardinalem Austriacum comitatus, cum stipendia multorum mensium debita negarentur, relicto Austriaco in Comitatum se recepit & aliquot castella aut oppida

. pida occupavit. Ita aureos illos
 montes suos in nos impendere
 omnes constituit Cardinalis, nec
 quicquam in alios antea delibare.
 Sed hæc pluribus intra triduum.
 Tuas hic accepi scriptas 3. Jan. &
 alias recentiores 22. Jan. cum
 Peuceri & Lobbetii, & narratio-
 ne Polonica. Exspecto, nisi mo-
 lestum est, de Bambergensi &
 Nuncio Apostolico & Transylva-
 no, quæ tibi erunt nota, & si quæ
 habes de Hispanicis copiis quæ
 conscribi dicuntur, &c. Ignosce
 audaciæ meæ, & amicos saluta à
 me, fratrem imprimis & filios &
 Amplissimos Dominos Baumg.
 & Nutzeliū, huic rescribam illa
 occasione. Vale Clariss. Domine
 Argent. 18. Febr. 1596.

CXVIII.

ITa variis distrahor scriptioni-
 bus, ut hanc ad te pagellam exa-
 randi

randi vix tempus concedatur. Nos hîc examinandis & puniendis latronibus occupati fuimus sumusque. Dachstenii triduum est quod quinque capitis supplicio affecti : præfectus ipsorum qui arci Dachstenianæ præerat, adhuc in vinculis adservatur. Hodie ajunt de hisce civibus pronunciatum iri. Lentè hi homines & frigide in re tanti momenti procedunt. Magna enim proditionis suspicio subest: utinam vana. Sed ego pænè certam arbitror: & tangere hoc ulcus hi reformidant. Tibi quidem hoc dictum. Genevam etiam ajunt intra paucos dies prodiciones duas evitasse. De Espernonio scripsi ad te nuper, permisisse eum se Regis arbitrio. Utinam seriò. Historiam nosti de subiecto pulvere bombardico, ex qua de ejus morte rumor. Sed Massilia adhuc hæret:

J A C. B O N G A R S I I. 289
ret: & certo consilio irrumperere,
aut irrepere potius Lediguierium
cùm constituisset, à duobus Gui-
sii ministris proditum: qui exin-
de patibulo suffixi. Ordines Bel-
gici, auxilia quæ habent in Gallia,
Regi porro alunt. Ea sunt trium
millium Vasconum quos ducit la
Nous, celeberrimi patris non in-
dignus filius: & pænè totidem
Scoti & Belgæ. Angliæ Regina
Legatum apud nos habet Ontho-
num, qui de Reginae suæ volun-
tate & animo prolixè pollicetur.
Sed & Ioyeusam Cardinalem in
aula nostra esse arbitror: Inducias
cum Hispano adfert à Pontifice:
quas Rex non recipiet, nisi de-
stitutus auxiliis eorum quorum
interest bello Hispanum nostro
detineri. Ad Feram certum Re-
gi, prælium expectare, absque
quo inferri auxilia non possunt.
Et ad id Nobilitatem severis edi-

N

Etis

ctis advocavit. Sed fames mala nos premit obsidentes : & mihi non mirum tantum , sed miraculum , quomodo sufficere alendo militi possit illa provincia. De Cardinali Austriaco nihil habeo memorandum. Pollicetur sibi & pacem se confecturum & in Regem Romanorum electum iri: hoc volente Cæsare non puto futurum. Cardinalitium est Regna petere: ex Lusitania ad nos exemplum manavit , quid ni & ad vos, maximè cum hic ipse è Lusitania vobis adveniat. Dn. Nutzelii litteras curabo ad Dn. de Fresnes. Ampliss. Dn. Baumgartnero & Clariss. Dn. D. Philippo & filiis tuis salutem. A te vero expecto Catholicam epistolam. Vale Vir Clariss. & me tui observantem ama. Raptim. Arg. 27. Febr. 1596.

CXIX.

PAucis ad tuas respondeo. Hic silent omnia: nisi quòd de abducto Pragæ Knibſio sermones multi. Et certè involat in libertatem noſtram veſter Cæſar, magnâ Ordinum patientiâ, quæ, niſi in ſervitutem, quò ſit evaſura, non video. Fera noſtra nondum manſueſcit. Interim receptæ Maſſiliæ gaudio fruimur, quod nobis utinam ſolidum ſit. Legatum habemus in Lotharingia firmandæ iſtic paci, & reddendis recipiendisque urbibuſhinc inde occupatis. Bulloniuſ ex aula redux, totuſ eſt in muniendo Sedano. Quotidie tabellariuſ quem miſi in Galliam exſpecto, à quo plena & certa omnia ſpero. Quidquid iſ attulerit, faciam ut & voſ ſciatiſ. Privatũ conſiliũ meũ quod in extrema epiſtola attingiſ, puta-

bam tibi notum. Exspecto an mihi per Regem excurrere liceat. si minus licet, differendum erit in mediam æstatem negotium, in quo quod benè precaris mihi, facis tu pro more tuo, amicè: & conomine habeo tibi summas gratias. Ad Peucerum nihil est quod scribam. Nam querelis replere chartam, chartam perdere est & operam. Elegantes sunt Mureti versus.

*Here, si querellis, ejulatu, fletibus
Medicina fieret miseris mortalium,
Auro paranda lacruma contra ferrent:*

*Nunc hæc ad minuenda mala non
magis valent,
Quàm nania præfica ad excitandos
mortuos.*

*Res turbida consilium, non fletum
expetunt.*

Addidi, quia nescio an tibi lecti antea. Interim vale Vir Clariss.

&

JAC. BONGARSII. 293
& salve cum Ampliss. Dnn. Baum-
gartn. & Nutz. & Dominis fratre
& filiis. Argent. 21. Martii. 1596.

CXX.

VLtimas meas ad te dedi-
Argentorati 21. Martii. Hic
tuas mihi reddidit Calandrinus
noster scriptas 17. Martii: ad quas
invalitudo mea vetat multis re-
spondere. Ut primum huc veni:
correptus sum auginæ quadam
specie & febricula sanè molesta.
Sed ingentes tibi gratias dico
quod tam copiosè ad me scripse-
ris: & ut porrò pergās, valde abs
te peto. De Polonico conventu
& alia quæ indicas, exspecto abs
te: sed molestiam describendi à
te suscipi nolim. Si quis sit ad ma-
num qui præstare possit, merce-
dem laboris lubenter exsolvam.
Hic de reddita Fera rumor, Ant-
verpiâ & Coloniâ: ego verò

ἐστὲν ἔχω, dum aliquid habeamus certius. Copiæ Regis ejusmodi sunt, ut eas non facile aggressurus sit Hispanus. sed vereor ne deditâ Ferâ, nostri defessi discedant in sua quisque, & Cardinali pro lubitu urbem in limite nostro obsidendi occasionem præbeant. De navali exercitu Anglicano dudum est quod audivisti: Eum ajunt jam esse 150 navium: cui Ordines xxv. adjungunt instructas ad menses quinque. Essexiû ipsum & Amiralîû Angliæ profecturos ajunt. Sed de singulis scribam ad te copiosè quamprimum potero: Nunc tentatur caput istâ febriculâ. Vale Clariss. Domine cum Amplissimis Dom. Baumg. Nutzelio &c. (ad D. Nutzeliû, scribam) & familia tota. Adjunctas ad Hutterum tibi valde comendo, ut prima occasione curentur. Francof. 7. Apr. 1596.

C X X I.

BInis tuis responsum debeo. Baronem à Gray vidi, egregium sane adolescentem : de profectione in Galliam consilium dedi : & jam hinc discessit Genevam , inde Lugdunum petiturus, ubi, tamquam gladiator, in arena consilium capiet. De Bullionio quæ Italicis litteris feruntur, ita falsa sunt, ut quæ falsissima. Nam & eum cujus maximè opera atque industria in munitionibus extruendis utitur, ad eum Rex misit, cujus consilium in muniendo Sedano sequeretur ipse Bullionius : & Regi jam adest, ad Lemovices porrò profecturus Turenam, quo eum sui vocant. Non nego, dedito hosti Cameraco, à Rege & Bullionium & maximè Neversum vehementius increpitos. Quod Guisianis maxima quæ-

que committantur, securum te esse jubeo. Guisio credita Provincia, ad Espernonii insolentiam preinendam, sed additus veluti custos Lediguierius. Mænio quid hætenus Rex crediderit, nondum video. Sed ita distractum est & discissum Conjuratæ illud Corpus, cujus non caput sed Capita erant Guisiani, ut sub iisdem coalescere posse nunquam videatur. Sequor exemplum tuum. Liberè ad te scribo: ad te inquam, quem scio, scire cui communicanda hæc sint. Cardinalis in procinctu est: imò obsidere Monstrolium, ajunt: quod vero simile habeo. Deflexit ille cò, quo tardius advenire Regem posse judicavit: & ut est fossoribus instructus, fossà poterit firmare castra ante Regis adventum: & vereor ut diu ferre machinarum continuos ictus oppidum possit.

De

De Fera levis rumor , deditam
 esse. Sed rumor , & is levis. Per
 Calandrinum nostrum spero me
 certiora daturum. Falsus hic ru-
 mor , Caletum Cardinalis obsi-
 det, nimis pro loci momento, levi
 præsidio infessum: & portū hostis
 petit. Regi Feram non amittere
 constitutum est. Has tibi reddet
 Generosus & excellentis indolis
 adolescens Plessæi Mornæi filius.
 Commendat eum Virtus pater-
 na, commendat & sua ipsius, quæ
 in bona & matura spe. Comple-
 ctis scio, ingenium & judicium
 supra annos. Fac , quæso , ut &
 commendationem meam non
 inutilem sibi apud te & procures
 vestros sentiat. Consilium profe-
 ctionis suæ explicabit tibi , & ad
 eam auxilium abs te & vestris pe-
 tet. In aula Cæsaris & Viennæ
 hæreo: istichodie mihi nemo no-
 tus. Vos juvare litteris ad amicos

N S pote-

poteritis. Adjunctus est ei comes
I. Douza, filius elegantissimi in-
genii juvenis, quem & ipsum, me-
rentem, complectere. Fratrem
& filios saluto officiosè: & per te,
absque meis, accessus ei erit ad
humanissimum fratrem tuum. Vale
Clariss. Domine & me ama. Fran-
cof. 19. Apr. 1596. Iter parabam
in patriam ad paucos menses: sed
subsistere me jubent Regiæ litte-
ræ, contra quas ire, non fas mihi.
Ita rursus differtur negotium il-
lud *παμίνον*. Mitto ad te opuscu-
la quædam amicorum, in quibus
miraberis hominem jam decli-
nantem & canescentem quæsi-
tum Aristæneti amatoris patro-
num. Sed ita visum amico Iosæ
Mercero, filius is Merceri illius cu-
jus in Hebraicis celebris fama.
Redditæ mihi hodiè è castris
litteræ, de quibus narrabit ip-
se Plessæus. & scribam ego per
Calan-

J A C. B O N G A R S I I. 299
Calandrinum plenius. Iterum
vale.

CXXII.

SCripti ad te per Generosum
Plessæum nostrum, & ei fa-
sciculum libellorum ad te dedi.
Sed nec Calandrinum decet abire
absque meis ad te litteris. Ei etiam
fasciculum alium tradidi tibi red-
dendum. Dominum de Saury,
si adspiravit ventus, jam in Anglia
esse certum habeo. Rex adhuc
ad Feram, cum lecto exercitu 16.
miliū peditum & trium milium
equestris nobilitatis: & concursu
nobilitatis augetur cottidie. Ad-
ventabat Nemursius cum pedi-
tum tribus milibus & equitibus
400: & Malignonius cum Aqu-
itanicis copiis: alii. Mœnius locum
quem prælio Rex designavit, te-
nebat duobus milibus peditum
& equitibus trecentis, & machi-
nis

nis majoribus xx. additus ei à
 Rege, velut inspector, Bullionius.
 Regi constitutum non omittere
 Feram, cui victum esse ad finem
 mensis hujus constabat. Et ho-
 stis militem Castelleti & Castel-
 locambresii cum annona & aliis
 necessariis disposuerat in omnes
 intentum occasiones, si forte lo-
 cum auxilio Rex daret. Interim
 obsidet Cardinalis Caletum, &
 turrin quæ ad portum, cui no-
 men Richeban, septem tormen-
 tis oppugnare cœpit i x. hujus
 mensis. Quo excitatus Mauri-
 cius Comes, trajecit statim ex
 Hollandia in Zelandiam, ut ex
 propinquo consuleret obsessis.
 Heri nuntiatum oppugnationem
 turris illius hostem omisisse, cum
 loco ad oppugnandum commo-
 do consistere non posset, infe-
 stante eum è propugnaculis op-
 pidi milite nostro : & portum
 intrasse

J A C. B O N G A R S I I. 301
intraſſe auxiliarias aliquot ex Hol-
landia naves. Præfectus Caleti
Vidoſanus, fidei pignus in Zelan-
diam miſit conjugem cum fami-
lia. Noſtra maximè intereſt non
cedere Regem, niſi captâ Fera:
Anglorum & Ordinum non ve-
nire in hoſtium poteſtatem Cale-
tum. Ego hinc Argentinam. Salu-
tem dico amicis iſtic omnibus &
hoſpitibus veſtris Dominis Pleſ-
ſæo, Douzæ & Hungerfordio.
Francofurto raptim, 23. Apr. 1596.

CXXIII.

ANnus mihi videtur ex quo
nullas abs te habeo. Et pau-
ca hæc provocandi tui magis
quàm quòd quicquam habeam
ſcriptione dignum. Caletum me
torquet & hoc ipſum publicæ
magis rei cauſa, quàm noſtræ, cu-
jus in poſterum velim Regem ra-
tionem majorem habere, poſt-
quam

quam omnes alii, vestri præsertim, suæ quisque incumbit: quàm tutò, Deus viderit: certè parùm honestè, & valde imprudenter. Sed hæc aliàs. Resumitur cum Sabaudopacis tractatio: & ei rei missi à Rege Sillerius, Legatus nuper apud Helvetios & Biro-nius Mareschallus. Espernonius Provinciâ cedit. In vicinia nostra obiit Betstenius; mortuum in lecto xii. Apr. familiares invenerunt, cum pridie omnia functus esset officia sani hominis & valentis. Suspicio quibusdam à veneno. Morte Tremblecurtii, cujus auctor habebatur, Nobilitatis in se odium accenderat & Marchionis Pontamussani: plebis vero odium meruerat exactionibus, quarum suppeditare Duci consilia dicebatur: & in ultimo Ordinum conventu, ita vehementer negotium tractaverat, ut invitis &

JAC. BONGARSII. 303
& reclamantibus omnibus, ta-
men duos miliones Francorum
Lotharingicorum impetraret ex-
solvendis Ducis debitis: at illi
exigendi à plebe, rationibus in-
auditis. Non jam de Caletto so-
lum sed & de Fera auxius sum.
Vereor ut ea vigilantia omnia ad-
ministrantur qua decet, Hispa-
nis in propinquo constitutis, quo-
rum tria milia peditum, octin-
genti equites in Cameracensi
agro in omnes occasiones intenti
sunt. Vereor ne vanâ forte de
prælio famâ, stationem deserat
optimus quisque. Omnia deni-
que in hoc actu vereor: & omnia
tandem. Teque cum tuis Deo
commendo Opt. Max. Vale. Ar-
gent. v. Maii. 1596.

CXXIV.

LEgebam, cum se obtulit hæc
ad te scribendi occasio, Con-
siliū

filium parentis tui, magni sanè viri, de rebus Belgicis. Prudens illud & virile: in quo nihil togati præter verba ipsa Latina & apta. Videretur è republica esse editio. Sed ab ea te alienum fore, multas ob causas judico. Legebam illa, atque ejus generis alia, non averterem à cogitatione impendentium malorum, animum: sed ut malis illis ipsis quærerem à magnis viris consilium. Et si inveniam, frustra inveniam. Nam aures obturarunt ad sana omnia Proceres. Fateor: nihil me tot istis annis æquè affecit & commovit, atque oppugnatio illa Caleti: de qua supersedeo, donec acciperim ab amicis litteras. Hoc interim facile est judicare, Nec vim Hispanicam, nec corruptiones ferre nos sejunctos posse: & magno illum gradu ad tyrannidem properare, nisi nos conjunctim oppo-

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 305
opponimus. Adcone Principes
hos, non dicam dignitatis sed li-
bertatis & Religionis satias cepit,
ut adventantem servitutem se-
dentes & parati spectent? Sed
hæc ventorum ludibria. Men-
sis est, ex quo nihil ego à te. Sed
ego etiam ex quo huc redii, scri-
psi, sed raptim: quod & nunc.
Vale Clarissime Domine. Argent.
xv. Maji, 1596.

CXXV.

CUm nihil à nostris habeam,
nec habeo quid scribam ad
te. Angli non territi Caletto ca-
pto, expeditionem susceptam
persequuntur: quò vero illa ten-
dat, adhuc in obscuro est. Lon-
ginqua esse non potest: nam vi-
ctum habent ad quinque tantum
aut sex menses. Imperium maris
istius Hispanus cogitat: utinam
frustra: unicum ad Monarchiam
&

& compendiosum iter. Et vestri homines sedentes jugum expectant, volentes illud, opinor, gaudentesque subituri. Nos pugnamus & repugnamus, si infelicitur, saltem viriliter. Octo milia Anglorum à nostris expectari dicunt: Ego toti isti limiti malè metuo, nisi subito nobis adsint auxilia. Namque per civilia nostra bella, quæ ad extrema regni sunt, neglecta: media munita & contra vim ædificata. Excellentem humanitatem tuam prædicat Plessæus, & tibi ego pro tuo in illum studio summas ago gratias: uti & pro opera quam mihi das in quærendo scriba, quem velim promiscuè omnia quæ ad vos præferuntur ex Austria, Bohemia, Hungaria, Transsylvania, Polonia, Prussia, Sueciâ, &c. exscribere, si reperiri possit. Quæ huc veniunt, paucula sunt. Saurius

J A C. B O N G A R S I I. 307
rius in Anglia est: cujus si frustra
cesserit Legatio, libertati longum
vale dicamus suadeo: & solo
Reip. respectu repudiatam à Re-
ge pacis cum Hispano tractatio-
nem, dolebo. Folium Hippo-
crati addendum, missum Lutetiâ,
hîc habes, & Scotiæ Regis com-
mentatiunculam aptam huic tem-
pori. Vale Clarissime Domine, &
Amplissimos istic viros, quæso,
saluta à me officiosissimè. D. Lob-
betius salutem tibi dicit multam.
Arg. XXI. Maji. 1596.

CXXVI.

Tuas illas quibus habitæ in
Polonia orationes & rusti-
cis datum responsum addita e-
rant, accepi in acidulis: è quibus
me è vestigio revocarunt grati
hospites, de quibus docebit te
Dominus Calandrinus noster.
Gratissimæ illæ tuæ, & gratum
quod

quod cum scriba convenistis. Sed de iudicio quod de Rege quidam faciunt, quæ scribis bilem mihi graviter commoverant, quæ adventu istorum hospitum desedit paulisper. Tuum & sanorum omnium esto iudicium, Ille qui sua seque Reip. devovet, qui quotidiana pericula adit subitque lubens, qui in Rep. defendenda totus est: An qui desident torpentque, & qui adcurrentem servitutem vastitatemque cernunt immoti, dici Reip. proditores merito debeant. Illum & actiones suæ omnes & tota vita, & illa ipsa quæ quotidie adit pericula satis etiam apud iniquissimos absolvant. Hos otium & torpor & actiones in aliud quidvis quàm in Remp. directæ condemnant. Scilicet ille cum Hispano colludit, cuius Regnum vitamque Hispanus cottidie armis insidiisque appetit.

J A C. B O N G A R S I I. 309
petit. Næ, isti quos dicis judices
jugo sunt Hispanico dignissimi.
Sed me reprimo. Chasteaubre-
han, qui aliàs Beer, Lotharingus,
militem colligit in patria quem
dicitur ducturus in Hungariam:
suspectū hoc vicino nostro Mar-
chioni: E comitatu Burgundiæ
militem omnem Cardinalis ad
se vocat: Et in Italia magnæ copię
dicuntur non in Turcam sed in
nos conscribi: Et in Alsatia miles
etiam Hispano conscribitur. Vale
Clarissime Domine, & saluta à
me Amplissimos Dnn. Baum-
gart. Nuzelium, alios. Dico &
Clarissimo Domino D. Philippo
& filiis suis salutem officiosam.
A Domino de Fresnes ne verbum
quidem, & urgeo tamen litteris:
Uxor ejus fuit in aula nuper &
impetravit à Rege quæ matura-
bunt exsolutionem nominum:
præterquam ille satis à se est sol-
vendo.

vendo. A vestro scriba expecto,
omnia magna exigua. Tu, pro
amicitia tua juva. Salutate Do-
mina mea. Argentina. Raptim,
Kal. Iun. 1596.

CXXVII.

TErnis tuis responsum debeo,
datis 22. Maii. 1. & 6. Iunii.
Sed ante omnia gratias tibi ago
quam maximas quod litteris tuis
Plessæum nostrum adjuvisti: qua-
rum favore benignè ab Admini-
stratore Saxonie exceptus est, cum
nostrum hunc Administratorum,
ad quem habebat à me litteras, ne
aspicere quidem licuerit. Ea est
Principum vestrorum educatio-
nis lex. De vicino vestro miror,
non deponere eum in publica
hac calamitate serviles curas. De
publicis rebus, quòd me diligen-
ter edoces, facis rem mihi gratif-
simam. Et satis ex sententia pro-
cedere

cedere Hungarica, gaudeo. Sed
successum istum video ex ignavia
hostis maximè pendere. Utinam
esset isto ingenio Hispanus, qui
magno & celeri gradu ad tyran-
nidem Orbis properat, & asseque-
tur, ni Deus obsit: nam in huma-
na aut virtute aut prudentia, pa-
rum opis video. Nos jam oneri
pænè succumbimus: & labimur
nisi fulciunt vicini: sed & absque
iis, si desertum officium volunt,
Deus aderit. Stantes saltem, ut
Imperator ille voluit Imperato-
rem, morimur: in opere & labo-
re ipso deficimus. Res docet: nec
velim aliud ignavissimis homini-
bus respondere, qui desidiam
suam impudentiâ excusatam pu-
tant, qui otio ipsi suo cum hoste
colludunt, & produnt publicam
rem. Nec possunt operis omnis
negotiique ignari, de iis qui in
perpetuo sunt opere, rectum ju-
dicium

dicium ferre. Sed de istis aliàs. Iamdudum ego nihil ex aula habeo. Rex quantum video, hostis consilia speculatur, nec immergere se ulli certo negotio vult, donec viderit, quo ille impetum suum conversurus sit. Ostendam hic obsider jam : & obsidionem aliquam aggredietur noster. Nam illum ad pugnam cogere, qui ad manum habeat undique tot suas munitissimas & instructissimas urbes, nulla ratio siverit. In Anglia ictum cum Regina à Bullionio & Saurio fœdus arctissimum : cujus mihi conditiones nondum cognitæ. Mora vero illa Anglicanæ Classis, suspecta mihi est. Impetu illi, ut nos, valent : morâ franguntur : & comparaverit se interim Hispanus ad illos excipiendos, aut consilia illorum auro corruerit facilè. Insolescit Allobrogum Regulus, prout socero

cero adspirat ventus. Genevam periclitari ajunt: & petere illum à Bernatibus tres præfecturas, quæ ad Lacū, pro quibus offerat 800. millia coronatorum: recusantibus arma intentat. Sed Bernates & ipsi arma parant, vereor ut serò: & ut omnis illa in Genevenses, quibus hi haud satis æqui, comparata sit fabula. Namque si illæ ad Lacum præfecturæ, in quibus Morges, Sabaudo ceduntur, perire inclusos cassibus miseros necessum est, & aut in Sabaudi potestatem venire, aut se Bernatibus dedere: quorum alterutrum, perire est. Sed hæc summo illi Imperatori, sub quo militamus, curæ sint. Nos ad tot tantæque, abjecti nimis. Casaubonus noster gravissimè & periculosissimè decumbit. Scribit is postremis ad me suis, litteras se misisse à Domino de Fresnes, & cui tradiderit

curandas indicat, filio Iunii Professoris Scholæ hujus. Ego vero illas nullus vidi. Et in iis aliquid, sine dubio, de nostro negotio. Rarò istius ad nos litteræ per tot manus veniunt. Sed illum urgeo crebris litteris. Vale amice magne, & Ampliss. Dom. Baumgart. & Nutzeliū Clariss. fratrem filiosque saluta ex me, quibus ego tibi que addictus. Exemplaria libelli Scotici, sex mitto. Argentinâ 24. Iunii. st. n. 1596.

CXXVIII.

Litteras tuas scriptas 24. Iunii accepi Argentinâ discedens. Invalitudo tua me malè habet. Sed ex eo melius tibi esse spero. De Transylvani successibus mirantur, & antiquis comparanda. Bono rei Christianæ natus est Princeps ille. Absque eo esset, quis decertantibus inter se Principi-

J A C. B O N G A R S I I. 315
cipibus Christianis aut desidentibus, immanis illius hostis impetus exciperet? Regi nostro pacem à Pontifice cum Hispano offerri ajunt, si ferre in nostros arma velit: sed tulisse responsum, Pacem non abnuere: sed bellum Hispanicum nullo alio quàm Turcico mutare constituisse: deponere hîc arma, & in Turcas vertere paratum esse. Exercitus noster in Artesia agrum hostilem vastat, quæ gerendi belli ratio Ordinibus summopere probatur, nec suadent obsidione ulla Regem implicari, donec appareat quo se Cardinalis conversurus sit. Hic vero, urbes oppidaque ad mare Flandricum, quæ in Ordinum sunt potestate, undique tentat, sicubi incautis obrepere possit. Ostendâ, statim se versus Hulst, Terneuse, Axele, Biervliet, & Polder de Namen

vertit. Sperans se improvisum
 unum saltim oppidum oppressu-
 rum. Sed ubique præstò adfuit
 Princeps Mauricius : & ille die
 5. Julii derepentè in Brabantiam
 immisit exercitus partem sine im-
 pedimentis, & machinis, (pontes
 una deferri ajunt) quæ iter Bre-
 dam tenere visa est. Adfuit illico
 Mauricius & in Lillo consedit: &
 ad hostem excipiendum omnia
 illis Locis comparata esse adfir-
 mant. Copias Ordinum Rex di-
 misit, quo aut se defendere cer-
 tius possint si eos seriò Cardinalis
 petit, aut in ipsum tentare aliquid,
 si Galliam repetit. Classis Angli-
 ca die 19. Junii xv. à terrâ milia-
 ribus, superabat promontorium
 quod Finis terræ dicitur, & cur-
 sum tenebat inter Meridiem &
 Occidentem, ad Meridiem pau-
 lulum deflectens. Qui conjectu-
 ris indulgent, Lisbonam aut Ga-
 des

des aut Terceram petere ajunt. Sed Terceram teneri præsidio 6000 hominum militarium: Gades duum millium: in Lusitania nihil ad vim sustinendam esse admodum comparatum: Lisbonæ excubare solos sexcentos præsidarios arcis impositos: Cætera & immunitum esse oppidum & plebem imbellẽm, & servitutis Hispanicæ pertæfos incolas: addunt alia quibus persuadent sibi posse cum fructu in Lusitania tentari aliquid: & de Duce Bragantiæ, hoc juniore, nescio quid admurmurant. Mihi verò, & tardius solvisse Anglica videtur classis, & tempus dedisse Hispanis sese ad omnia comparandi, & siquid successerit, non posse adesse statotempore Anglica auxilia, obnoxia ventis: interim opprimi illos & laboribus alieno cælo solutos & forte morbis aut bello imminutos,

uitos, à tot Regnorum incolis
posse. Probabile mihi quidem fit,
quod quidam affirmant, successi-
bus Cardinalis negligentiores fa-
ctos Hispanos, nihil minus ho-
die quàm classem expectare,
quam putent tuendæ oræ suæ vix
sufficere contra adspirantem Car-
dinali fortunam : atque iustos lit-
teris Consilii Hispanici, Lisbo-
nenses ab illa classe vivere secu-
ros : neque ullum hominem urbe
emittere. Ego verò postquam om-
nia studiosè pensitavi, permitten-
da Deo omnia judico, qui solus
potens prudensque est facere
quod lubet, lubet autem quod
ex bono est bonorum. Cardina-
lem à Pontifice novum Legatum,
jam advenisse Lutetiam arbitror:
& copiis Regem in limite recen-
tibus instructum esse à Nemursio
atque aliis. Qui Ardresium dedi-
dit Belinius, dignitatibus omni-
bus

J A C. B O N G A R S I I. 319
bus exutus, relegatus est domum
privatus. Lutetia ab eo in Regis
potestatem venit; id homini vi-
tam servavit. Iuliacensia quo lo-
co sint, non ignoras. Et consul-
tant adhuc Principes vestri! nã
illi magno malo digni, qui pessum
ire Rempublicam undique securi
spectant. Sed me teneo. Non pos-
sum tamen quin liberius aliquan-
do aliquid ad te excidat, quod
tuum esse volo. A Domino de
Fresnes, ne verbum quidem: &
perisse aut saltem errare ab eo
litteras missas à Casaubono, scri-
psi ad te Argentinâ. Ego vero
rescripsi iterum ante discessum
diligenter. Obsecro te, inquire
num extet Chronicon (aut ut illo
ævo, Chronica) Hungarorum Io-
hannis de Thvyrocz. Exemplaria
libelli Scotici misi ante aliquot
septimanas. Vale Clariss. Do-
mine & nisi molestum est, saluta

à me Ampliff. Dominos Baumgart. & Nutzeliū, huic vero me in negotio Domini de Fresnes etiam excusa: non cessabo donec satisfactum videam. Iterum vale, & Clarissimo fratri filiisque multam salutem. Francofurto xv. Iulii, 1596.

CXXIX.

BInas tuas & iis adjunctas Peuceri accepi heri, scriptas 4. & 6. Iulii. De Electore verissima prædicas: si quid in Germaniæ Principibus bonæ spei restat, in ipso restat. Pietatem hausit penitus; & magnitudo animi satis elucet. De nostris, & Belgicis & Anglicis scripsi ante paucos dies plenissimè, ex quibus cognovisti alias oras quam Cantabricas ab Anglis peti. Hispanicam verò classem in Britanniam appulisse rumor fuit, cui ego non adsentior.

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 311
tior, & qua ratione inde Caletum
penetrare possit non video. Hoc
verò avertat Deus. Conatus suos
in Genevenses & in Bernates Sa-
baudus necdum remittit, & Hel-
vetios omnes Hispanus mire
solicitat : ad omnia ista Princi-
pibus vestris otiose & turpiter
spectantibus. Nam nos afflicti &
jacentes, quî occurrere omnibus
possumus ? De Casaubono jam
securum te esse jubeo. Convaluit;
quo nomine bonis litteris & lit-
teratis gratulor, & Deo gratias
ago. Productas cum Mercurio
in Britannia inducias ajunt : &
magnum tormentorum nume-
rum parari à Rege. Cardinalis ad
Hulstum copias promovit. Ordi-
nes nihil omittunt eorum quæ
vigilantes Duces decet. Sed pau-
citate militū laborant: & omnino
tempestivè auxilia eorum dimisit
Rex. Ego Argentinam excurro,
O s intra

intra octiduum adfuturus, Deo dante. Vale. Scripsi raptim, Francofurti xx. Julii, 1596.

CXXX.

EXcurrere hinc Argentoratum coactus, abfui dies undecim. Comitem itineris habui volumen postremum epistolarum parentis tui, viri sine invidia magni: in quo cum placerent omnia, liber secundus tamen ad Stibarum, familiariter & verè epistolico stylo scriptus, præ cæteris vehementer placuit. Sed in eo quàm multa ille divina prorsus mente prævidit! Cernimus hodie & patimur, quæ suo sæculo eventura prætimebat. Quàm piè vero, post humanas sollicitudines piasque curas, omnia tandem Deo cōmittit? Stibarus quis fuerit, nisi molestum est, explica, & quis Vilhelmus Bigotius Gallus ad quem
exstat

JAC. BONGARSII. 323
exstat epistola sub finem tertii:
adde, quæso, quid factum sit com-
mentario de rebus Turcicis, de
quo legisse me excusum fragmen-
tum meminini, sed quale & cui ad-
junctum operi non meminini: ita
non amplius respondet memo-
ria. Venio ad publica, quæ sanè
talìa sũnt, qualia illa passim de-
scribit optimus & prudentissi-
mus parens tuus. Bullionius 25.
Iulii, Regis missu, navigare Bo-
noniã in Angliam constituerat,
fidem in fœderis capita daturus
accepturusque. Rex justum ex-
ercitum ad xv. Augusti habitu-
rum se confidebat, interim Ar-
tesiensem agrum vastat miles qui
in illo limite dispositus. Cum
Mercorio de induciis convenisse
ad v i i i. menses ajunt. Classis
Anglica xxvii. Iunii, promon-
torium San. Vincentii superave-
rat, & die insequenti visa est di-
stans

stans xv. milliariis à San-Lucar de Barameda. Sed navim unam è velocioribus (Pinaſſam vocant) rediſſe in Angliam ferunt, quæ referat Gadibus expoſitum Eſſexium cum copiis. Addunt quidam & Gades & naves onerarias atque bellicas captas ab Anglis. Sed nos amplius. Rideas etiam cum intelliges Regem Hiſp. mortuum, & filium repudiari ab Hiſpanis, natum nuptiis inceſtis. Ut ut ſint iſta, ex animi ſententia rem gerere Anglos opto, & Deum precor vindicem ſcelerum quibus ab Hiſpanica gente affecti afflictique pii. Ad Hulſtum dubiæ adhuc res. Sed elapſus Iulius menſis intra quem Flandris receperat Cardinalis ſe Hulſto & Axelâ poſitum. Caſtellum occupavit, ex quo liber ei ad oppidum adiutus, ſed machinas ad oppugnandum collocare intutum viſum, quam.

quamdiu castellum Nassovium in nostrorum esset potestate. Id Axelam respicit, & ingressum egressumque liberum Ordinibus servat, qui nuperrimè & militem recentem immiserunt & tormenta & necessaria alia omnia intulerunt oppido, nondum satis firmato operibus. In eo ad 3000 militum selectorum, qui eruptionibus exercitum Cardinalis valde fatigant minuuntque quotidie. Duos Colonellos ut vocant, Capitaneos xv. lxxx ex iis quibus præcipua erant munia militaria demandata, & è vulgo militum ad 3000 desiderari in Cardinalis exercitu ajunt: & cæsum etiam Burlottam quidam scribunt, virum insignem audaciâ. Fuit is olim Caroli Mansfeldii ejus qui in Hungariâ periit, tonsor. Illius manu, Rosnii consilio, Cardinalis utitur maximè. Rosnius natione

ne

ne Lotharingus est, educatione non animo nostras, uxorem etiam nostratem duxit familiâ generosâ, favore olim Guisii provectus. Lanoum à nobis & militem ex Anglia Ordines expectant: qui in eo peccarunt graviter quòd non validius sese ad excipiendum Cardinalem compararunt. De morte Cardinalis Lotharingici, rumor Argentinæ & suspicio. A Domino de Fresnes multos menses nihil habui litterarum. Non cessabo tamen quin vos liberem. Ampliss. viris Dominis Baumg. & Nutzelio, & Clarissimis fratri & filio salutem. Illustri etiam Domino Comiti, nisi molestum est. Vale. Francof. 6. Aug. 1596.

C X X X I.

Postremæ tuæ 20 Julii scriptæ sunt, quibus erat additū excerptū de Juliacensibus rebus. Pro iis habeo

habeo gratias. Scripsi ante octiduum ad te copiose. Hodie brevior ero, quia dimittendus mihi est aulicus tabellarius nostras. Anglos occupasse Gades, navibus & pretiosis mercibus potitos esse, portus oppositos Gadibus vastasse, & maximum injecisse Hispaniis terrorem vulgatum est: & si lubet, leges singula in charta quam ad Dn. Calandrinum mitto curandam Ambergam. Regina 40. naves parat quibus 6000. militum imponat, illis subsidium. Ut justus est Deus! Ego verò Anglici militis intemperantiam & calores & vina Hispanica & inde morbos malè metuo. In Essexio magna vis animi ingeniique: & hæc ei diu multumque meditata esse constat. Sed omnis spes mea in Deo est, quem prædones Orbis terrarum, prædæ aliquando expositurum confido. Ad Hul-

stum

stum pertinaciter Cardinalis sedet: ipso die Jacobi, quem sanctum faustumque habent Hispani, erupit Pironius qui sub Solmensi Comite militi præest, & desideratis sex è suis, Hispanos occidit amplius 200. in quibus præfectos tres. Sed & Rosnium, cor Cardinalis, globo in tentorio scribentem ictum, capite minutum esse affirmant. Sed remitto te ad chartam. Ad Dn. de Fresnes scribo Lutetiâ, quam viam nondum tentavi. Conjugem ejus in viciniâ illa esse suspicor, ad quam etiam scribam: & si forte Lutetiam venit, conveniet eam Domina mea, quæ salva ad fororem meam pervenit, & negotium ut spero conficiet. Summæ id mihi curæ esse, tibi & Domino Nutzelio persuadeas velim, cui & Domino Baumgartnero & fratri filiisque multam officiosamque salu-

J A C. B O N G A R S I I. 229
salutem dico. Quantus sit exerci-
tus Cæsareus in Hungaria, discere
ex te velim: & si quid de Mendo-
zæ Legatione præterea habes,
si quid etiam de Coronatione Da-
nica & qui ei Principes sint adfu-
turi. Vale Clariss. Domine. Fran-
cofurto XIII. Aug. 1596.

CXXXII.

Litteras tuas scriptas 3. August.
Laccepi. Diligentia & huma-
nitati tuæ summas habeo gratias.
Ita est omnino ut narras. & honor
litteris perit & cum eo ipsæ litte-
ræ. Attamen Turcicum Com-
mentarium magni viri parentis
tui ut emittas valde suadeo. Non
potes magis tempestivè. Gratum
futurum omnibus non dubito.
De induciis cum Hispano à nobis
initis, falsum ego habeo. Con-
trarium enim Rex ipse ad me
scribit. Expectat Bullionii ex An-
glia

glia & Hollandia reditum, ut feriò arma repetat. Cessat interim multas ob causas, in quibus publicæ sunt, Inopia & pestis quæ limitem tenet. Ad Hulstum strenuè res geritur. Ad sex hominum millia Cardinalem amisisse narrant, in quibus Rosnium, qui unus pro multis. Vereor ut felix ei sit pertinacia. Militem, Turcico more, exponit cædibus tanquam pecora, & fustibus in prælium cogit. Subsidium accepit 3600 Valonum ut vocat, & 2400 Germanorum. Tormenta ad oppugnationem habet parata 46, nondum tamen disposita: nec audet, nisi prius intercluso obsessis exitu adituque, quo illi hactenus utuntur libero, ad educendum militem vulneribus aut morbis inutilem, aliumque recentem inducendum. Hoc ut consequatur fossam aut aggerem

J A C. B O N G A R S I I. 331
rem ducere aggressus est inter
oppidum & propugnaculum Nas-
sovium. Obsessi auxiliis etiam
aucti, sese egregiè muniunt &
ad extrema toleranda compa-
rant, duo millia hominum ex-
truendis novis intra oppidum
munitionibus operam dant. Ad
Dominum de Fresnes scripsi ante
triduum Lutetiâ & jam jam scri-
bo Genevâ : nec cessabo donec
certi aliquid ab ipso habuero.
Clarissime Domine vale & ami-
cos à me saluta. Francofurto 19.
August. 1596.

CXXXIII.

GRatissimæ mihi, ut solent
tuæ omnes fuerunt, quas abs-
te accepi scriptas 19. Aug. De ad-
juncta iis schedula non est quod
sis sollicitus. Ego verò Anglos
multò magis culpandos censeo
quòd pedem in Hispania non fir-
ment,

ment, quàm quòd Maurorum
utantur auxiliis. Scis, in latronem
etiam canes incitari. Sed vereor
ne animis virilibus puerilia confi-
lia persequuti sint. De Scoto in-
vitato, Angla præterita à Dano
non arbitror causam esse cur hæc
ferat iniquius, cùm inter Scotum
& Danum affinitas arctior inter-
cedat. Hungarica sollicitum me
habent: Etsi enim premit nos va-
lidius Hispanus, tamen & pericu-
lum ab Turca ingens immine-
re nemo est qui non videat. Adeò
quæ ubique pericula imminent,
Principum conjuratâ quodam-
modo & fatali socordiâ immi-
nent. Ad Holstium res dubiæ ad-
huc: & haud dubiè oppidò poti-
tutum Cardinalem plerique om-
nes affirmant. Humano sangui-
ne, ut taurino adamantes, fran-
get duritiem obsessorum. Ajunt
dicere illum certam mortalibus
mor-

mortem esse, non posse autem obiri eam pulchrius quàm pro Deo in hæreticos, pro Rege in rebelles. Burlotta, post Rosnium, ex vulneribus obiit. De pace & induciis quæ sparguntur, nihil habeo certi. Sed ei postremæ quas à Rege habeo litteræ, planè adversantur. Bullionium arbitror ex Anglia jam in Zelandiam trajicere paratum esse. Attamen si quæ habes de Mendozæ Legatione, ea ut me scire velis, vehementer peto, aliaque ejusmodi. In negotio Domini de Fresnes quid præstare ego præter verba & diligentiam in persequendo possum? Deum testor, me ex quo apud vos fui nuper, ad viginti ad eum dedisse litteras, in eam rem: nec recepisse verbum: nisi quod non ita dudum scribebat ad me Casaubonus, dedisse ab eo ad me litteras, suis adjunctas, & fasci-

334 E P I S T O L A E
fasciculum commendasse Junii
Professoris Argentinensis filio.
Sed eas ego nullus vidi, de quo
Casaubonum monui. Scribo ve-
ro & scribam in posterum singu-
lis septimanis, alternatim Lugdu-
num & Lutetiam, nec absistam
nisi negotio ex sententia con-
fecto. Me vero dispudet: & si
possem, exsolverem de meo. Cer-
tum nomen est. Excusa me quan-
tum potes Domino Nutzelio,
cui & vobis ad omnia paratissima
est opera mea, merito vestro. Cla-
rissime Domine vale. Hulstum
tandem deditione in hostis pote-
statem venit: de quo proximis
meis plura. Libelli quem in hac
vicinia curavi exprimi, exem-
plaria misi ad Dn. Calandrinum,
è quibus unum accipies. Nervo-
sus est & dignus legi. Francofur-
to x x v i i. August. 1596.

CXXXIV.

C X X X I V.

NUllas abs te habui hâc septi-
manâ. Amplissimum Do-
minum Furerum pridie quàm
discederet cognovi hic esse, cùm
essem ablegando Tabellario Me-
tensi occupatissimus. Peto abs te
ut me ei excuses. De pace aut in-
duciis inter nos & Hispanum
multus sermo. Ego vero nihil de
iis habeo certi. Et Legati qui hîc
fuerunt, quid egerint nescio, nisi
quod ajunt, dilatum negotium.
ad istam Hispanicam pacem ego
totus horreo. Et nostri in Gallia
Religioni addicti, Lauduni ad
Turones convenerunt, Regis
permissu. Inspectus iis est Legati
Pontificii adventus : & meritò
quicquid Româ venit suspectum
sit. Capita deditionis Hulsti, nisi
vidisti, leges à Calandrino no-
stro. Composita ea ex arte, ad
con-

conciliandos vulgi animos. Quid porro tentaturus sit Cardinalis, dubium: quidam per præsidia exercitum disponere, alii de Breda obsidenda cogitare ajunt: hoc vero postremum, mihi non persuadeo. Lutetiæ & in Picardia atrociter grassatur pestis quæ se late spargit: & hæc contacta vicinia est. Ecclesia hæc nostra valde afflicta est à Magistratu. Vereor ne Germaniæ Turcam Deus immittat, quem tribunitii Theologi præferunt Calvinistis, saltim comparant. Vale Clarissime Domine & salve cum amicis. Francofurto 3. Sept. 1596.

CXXXV.

Postremas tuas reddidit mihi Calandrinus noster. Libellum Gallicum probari tibi gaudeo, & Latinum exstare, esset è re Ecclesiæ: de quo videbo. Sæpe in mentem

tem venit quod nuperrimè ad te
scribebam, periculum esse ne
Theologi vestri, dum Calvinistas
Turcis æquiparant, Turcas in
caput Germaniæ evocent. Nam
istiusmodi sanè voces Deo displic-
cent. Nos hîc sævitiam experi-
mur Theologicam. Quæ hîc fe-
runtur rumoribus, exigua sunt;
nisi id fortasse quod ajunt detecta
per Rosnii secretarium conjura-
tione, custodiæ mandatos Mæ-
nium & Nemursium, imo jam
jam capite punitos. Sed ego id fal-
sum omnino habeo. Namque
omnis inter Hispanos & Mæniũ
fiduciæ ratio sublata est, nisi valde
fallor. Comberlandius Comes
cum quadraginta navibus mare
repetit, impediturus è Belgio &
Germania in Hispaniam nego-
tiationem. Bullionius & Diepæ
præfectus Chattus dicuntur ex
Anglia solvisse in Zelandiam,

Fœderis causa. Ego pacem quam Principes & Ordines vestri in Belgio constituere laborant, malè metuo. Nam illa una, Germaniæ libertatē funditus evertet, maximè si illud quod de Rege Rom. subindicas, accesserit. Sed sint ista curæ Principibus, debent saltem. Solmensē qui Hulstū dedit, ajunt apud Ordines Hollandicos & malè audire & periclitari. Tabellarium Metis exspecto, & alium ex aula, ii si quid attulerint, faciam ut scias. Vaudemontius, Lotharingiæ Ducis tertius filius, cum eleganti comitatu ad Regem nostrum proficiscitur, missu patris. Illustrem Dominum Comitem Ortenburgicum & Amplissimos Dominos Baumgart. & Nuzel. & fratrem filiosque tuos saluto officiose. Francof. x. Sept. 1596.

CXXXVI.

Postremæ tuæ ad me , scriptæ sunt 3. Sept. ad quas an rescripserim ipse dubito , tot hisce diebus raptim litteras hinc inde dedi. Lentitudinem Domini de Fresnes quomodo excusem non habeo. Scripsi ipse ego nuper ad eum durius, & porro scribam : & pollicerer confectum negotium, si excurrere in patriam daretur. Tu Dominum Nuzelium, quæso, ad tempus mitiga, dum alia experior, certus exsolutum iri nomen hoc, in quo fidem meam & diligentiam præstabo : Cladem Varanbono à Bironio illatam audivisti. Copias Cardinalis quantas potest comparat : & Arscho-tium præmisit Legatum qui absente ipso rem gerat, subsequuturus ipse. Ordines & militem ipsi cogunt, & Scotorum exspe-

Etant 200 & Anglos 2500 sub
 Vero, & tormenta xv Dordraco
 eduxerunt. Nostri omnia bello
 necessaria convehunt: & de
 Dourlani obsidione rumor est,
 quidā etiam de Caleto submur-
 murant. Ego vereor ne tardius
 ista suscepta sint. De Bullioni
 in Hollandiam trajectu nihil ad-
 huc certi habemus. Per Calan-
 drinum plura. Spargunt Angli
 scriptum quo enumerant fructus
 expeditionis Essexianæ: ejus hæc
 sunt Capita præcipua. 1. Consilia
 quibus Angliam Hispanus pete-
 bat, aut fracta esse aut dilata.
 2. Potentissimi hostis intra ipsius
 muros periculum factum, & clas-
 sem paratissimam atque instru-
 ctissimam dissipatam, ita ut ex ea
 multæ naves perierint, duæ maxi-
 mæ quibus nomen Matthæi &
 Andreæ in Angliam deductæ,
 quibus oppugnari in posterum
 ipse

J A C. B O N G A R S I I. 341
ipse hostis possit. Earum structu-
ram constare supra 45. millia co-
ronatorum. 3. Experimentiâ co-
gnitum multas Hispanicas naves
ex iis quas Galeras vocant, uni
Anglicæ pares non esse. 4. Libe-
ratos captivos amplius mille.
5. XIII. dies terram hostilem An-
glos tenuisse liberos, nec visum
hostem qui contra iret. 6. Naves
tredecim hosti periisse bellicas,
& 44. onerarias, illas omni appa-
ratu bellico, has preciosissimis
mercibus instructissimas. 7. Ur-
bem & munitam & situ com-
modissimam, & omni genere
opulentissimam, deletam. 8. Cor-
ruptum aut avectum apparatus
bellicum navalem qui in ea urbe
multus erat. 9. Tot afflictum
damnis hostem, neque necessa-
ria Indicis provinciis submini-
strare nunc posse, nec ab illis so-
litas opes accipere. 10. Mercato-

res XII. millionum damno in navibus, totidem in urbe affectos. II. Militem Anglicum & successu & prædâ divitem atque animosum redditum, ad majora tentanda & aptum & promptum. Sed, ut dixi, de omnibus per Dn. Calandrinum plura. Vale Clarissime Domine, & amicos istic omnes saluta à me officiose. Raptim. xxvi. Sept. 1596.

CXXXVII.

HEri redditæ mihi sunt tuæ scriptæ XIII. Sept. De Theologis, majori cum otio dicemus: & gratulor Senatui vestro qui non sinit abripi se transversum eorum insanis consiliis. De Mænio, nugæ. In Artesia rem uti gesserit Bironius, cognosces de adjuncta charta, & unâ non esse nobis animum virtutemque: vires deesse animo pares. Legatus apud
nos

J A C. B O N G A R S I I. 243
nos Cardinalis Concilium Tri-
dentinum valde artificiose cona-
tur nobis imprudentibus inserere.
Sed graves adversarios habet Par-
lamenta & Episcoporum confes-
sum. Honorem ei pro more Rex
exhibet: Sed persuaderi sibi quid-
quam alienum à commodis pub-
licis non patietur, & opportunè
nostri Lauduni convenerunt,
quos ad arma paratos ostentare
Cardinali potest, si quicquam
statuerit quod sit libertati Reli-
gionis contrarium. Jam fœdus
cum Anglis & Ordinibus, consi-
liis istis Pontificiis omnino adver-
satur. Ex eo fœdere ne quid om-
nino rerū bello aut victui neces-
sariarum in Hispaniam importe-
tur severè Angli & Ordines pro-
hibent & naves ad id bellicas in-
struunt. Bironius exustis ali-
quot oppidis, prædâ onustus,
cum magnis copiis adventa-

re Arschottium vidit, retrocessit ita, ut de insequentibus hostibus duas turmas equitum ceciderit & eorum signa reportaverit. Ei brevi submissum iri auxilia spero. Et dum certamus sanguinemque Christianum fundimus, Turca progreditur. Vereor ne fructus Hispanicæ ambitionis brevi Germania sentiat. Vale cum amicis. Raptim. Francof. 30. Septemb. 1596.

CXXXVIII.

Fasciculum libellorum ad te dedi Domino Calandrino nostro. Folietæ libros Wechelian tradiderunt Kopffio. De negotio Domini de Fresnes nescio quid dicam. Jam octo integros menses singulis fere septimanis ad eum scribo, nec quicquam accipio responsi: quod mirari satis nequeo. Heri iterum & Lutetiam &

J A C. B O N G A R S I I. 345
& Genevam litteras misi quas
non dubito ad ipsum perventu-
ras. Scripsi acriter satis, & indi-
gnanter. Me sanè dispudet: Nul-
lam fore jacturam scio: Est enim
re ampla, etsi illa, turbidis hisce
temporibus, non succedit ex vo-
to. Excusationem Domino Nut-
zelio nullam amplius possum præ-
tendere. Hoc solùm polliceri,
non cessaturum, quin certi ab illo
aliquid eliciam. Et ab ipso Do-
mino Nutzelio peto ut iterum
scribere ad illum dignetur & ad
me litteras mittere. Procœmium
quod exscripsisti ipse, gratissimum
fuit, ut omnia quæ à magno illo
Camerario, & optarem adjectum
libello Basiliensi. Habeo igitur
pro eo summas gratias. De rebus
nostris nihil addam aliud quàm
viii. Sept. fidem à Regina An-
glia in fœdus, Bullionium sol-
lemniter accepisse, & xvi. spem
fuisse

fuisse soluturum è portu Dourensi
aut Margatenfi in Zelandiam.
Miles in Ang'ia parabatur ad nos
mittendus, qui ubi advenerit,
futurum in exercitu Regem spe-
ramus, quamvis à bello eum te-
nere procures nostri conentur
omnino. Cardinalis, Brussellis
Insulas profectus est, ut Limiti
suo consulat & in nos moliat
aliquid. De Mendoza miror tan-
tum esse silentium. Illustrem Do-
minum Comitem, nisi molestum
est, & Ampliss. Dn. Baumgartne-
rum saluta à me officiose, & fra-
trem atque filios. Pro novis mis-
sis habeo gratiam. Spero nihil
magnum hoc anno Turcam ef-
fecturum. Parva manu frustra
fuerit, magnam alere non potest.
Scribæ quem mihi conciliasti,
satisfaciet nomine meo Dominus
Calandrinus. Debeo & hoc tibi
inter alia multa, quòd vulgaribus
istis

JAC. BONGARSII. 347
istis instructus sum. Referre gra-
tiam conabor. Clarissime & ami-
cissime Domine vale. Francof.
3. Oct. 1596.

CXXXIX.

Scripsit ad me Ampliss. Domi-
nus Nutzelius satis duriter.
Ego ei rescribo satis liberè. Ab-
solvere ego Dominum de Fresnes
non possum, nec etiam excusare.
Sed non ideo accusandi sunt om-
nes. Si unius culpa omnes infi-
cit: fides unius atque integritas,
omnes abluit. Excessi & ego è
Germaniâ alieno ære oneratus:
sed ut aliquid domi tranquillitatis
apparuit, prima mihi fuit sum-
maque cura, liberare me quovis
pretio. Feudum, cujus nomen
mihi agnomen erat, infra dimi-
dium justipretii vendidi, iniquis-
simo tempore, ne cum suo in-
commodo cogerentur viri boni
meum

meum expectare commodum,
 qui me egentem facultatibus suis
 adjuverant. Et omni ære, cum
 creditorum meorum bonâ gratiâ,
 solutus sum: Dei benignitate.
 Coëgit me hoc epistolâ suâ Do-
 minus Nutzelius commemorare
 invitum. Sunt & alii quibus ea-
 dem fuit cura. Si in eo Dominus
 de Fresnes negligentior fuit, ejus
 nomine nos accusari nimis ini-
 quum sit. Reip. Norinbergensis
 in nos publicè privatimque stu-
 dium agnosco & prædico lubens:
 opibus eorum adjutos nos, beni-
 gnè & lautè & cum honore ha-
 bitos à Senatu: & parata erit ipsis
 publicè privatimque semper om-
 nium honorum & in iis mea ope-
 ra: nec Rex, ut spero, ingratus
 erit. Ego certè & Domino Nut-
 zelio & aliis Noribergensibus si
 quando inservire poterò, non
 committam ut fides unquam
 mea

mea atque opera improbetur. Tuam vero & Clarissimi fratris tui humanitatem explicarem atque extollerem, nisi ad te ipsum scriberem. Et probare me vobis quam prædicare malo. Sed hæc aliàs. De Agria, quod scribitis, video litteris Augustanis in dubium revocari. Sed ego, ne nimis verum sit, valde vereor, ex nostri exercitus lentitudine, qui cum Varia movisset 4. Oct. & 8. adjutus aliis esse debuisset, 12 vix attigerat. superiorem Hungariam. Sperabam Transilvani promptitudine & alacritate, excitatum alios iri, & cladem inferri hosti posse. Hispanicam classem parari rumor undique constans: ego aut nostræ Britanniae aut Hiberniae metuo. Sed scripsi, ni fallor, postremis meis in Britanniam de pace legatum Schonbergium. Cardinalis locis commodis ad

no-

nostrorum progressus impediendos, copias disposuit: sed 2000 peditum & 400 equites in Atrebatum suburbiis hærent, fossâ valloque muniti. In urbe verò, ex rusticæ turbæ concursu, mortalitas ingens. Nostri, in agro Atrebatensi adhuc regnum obtinent. Sed dicitur Cardinalis ingentem vim auri expectare: & jam præfectos conscribendo pediti Germanico conduxisse, Mauricium Saxonem, Eduardum Badensem, & Schleyer, alios indictos: & Alfonso Davalos ablegare in Italiam eidem rei. Bullonius adhuc in Hollandia: & de navigationis inhibitione nihil adhuc certi constitutum: etsi eò inclinant Ordines: sed validè mercatores contrarè tendunt. Matthicius, cùm de occupando Hulsto non successisset conatus, Bredam se recepit, & militem cogit. Descriptionem

situs

10402256
J A C. B O N G A R S I I. 351
fitus Agriæ accepi, & pro ea gra-
tias habeo. Tuas curavi reddend-
as Kopfio. Ad Putkameri litte-
ras responsum addidi litteris ad
Waldenfelfium, quas commen-
do Domino Calandrino nostro.
Illustri Domino Comiti & Do-
mino Bauring. fratri & filiis tuis.
officiosam salutem. 5. Octobris,
1596.

CXL.

TAndem in Hollandiam ap-
pulit Bullionius, ingressus
Hagani xxv. Sept. magnificè
ubique exceptus. Gratus ejus
adventus Ordinibus, qui à pace
Hispanica alienissimi, nihil nisi
bellum spirant. Nostri nondum
excesserant Artesiâ, receptacu-
lum iis oppidum cui nomen Pas;
& Hispanicas copias ultra Atre-
batum civitatem profligarant.
Accusant Hispani Belgas, quòd
tame-

temeritate sua rem summam in periculum adducant: hi Hispanos quòd ignaviâ socios deserant. Varem bonus dicitur cum captivis aliis Lutetiam deductus. Rex Anglica auxilia expectat: & Ordines alia submittent: miror quid sub hyemem cœpturi. Habes, quicquid hîc ego habeo. Præfationem nomine Alesii à maximo viro conscriptam relegi. Placuit aspecta, perplacet inspecta penitus. Et velim excusam cum libello de diffidio, & disputatione Latina quæ libello Græcarum precum est præfixa. Libellum Gallicum quem mihi curabo ut Gallicum videas, quamprimùm certa mihi sedes. Idem argumentum expecto expositum magis ad populi captum. Illustrem Dominum Comitem, Amplissimos Dominos Baumgart, & Nutzellum, & fratrem filiosque saluto officio-

J A C. R O N G A R S I I. 353
officioſe. Vale præſtantiff. Domi-
ne. Francof. VIII. Oct 1596.

CXLI.

Litteras tuas ſcriptas Kal. Oct.
heri accepi ſub noctem. De
Agriæ obſidione idem me metus
habet. In ea tamen ſpe ſum ſi
Transylvanus Maximiliano ac-
ceſſerit, rem ad prælium deven-
turam, in qua vix puto conſiſtere
Turcas poſſe, ſi ita nudi ſunt &
inermes, ut fertur vulgi ſermoni-
bus. Sed mirum mihi & novum
omnino accidit, quod præterito
Transylvano, ita mediam ferè
in Hungariam Turca proceſſerit,
unde, noſtri ſi viri ſunt, ſalvus
numquam recedet. Omnino ſum
in ſpe bona. Sed ecce dum in viſ-
ceribus Hungariæ graſſatur ille
hoſtis, nos nihil niſi bellum inter
nos cogitamus & ſpiramus. Hiſ-
panus naves omnes quotquot in
por-

portubus aut stationibus Hispaniæ deprehendit, detinet: Nautas adigit in sua verba. Nostri, ducem nacti Bironium, Artesiam vastant & exurunt: & Hispanicum exercitum ad Civitatem Atrebatum ita observant, ut nemo prodeat sine suo præsentis periculo. Cardinalis, ut partam tuatur gloriam, se comparat, & vires colligit. Ordines ab Hispanica prorsus alieni pace, & ipsi bellum apparant, quod videtur & grave futurum & diuturnum fore. Bullionius Hagæ erat adhuc tertio hujus mensis, & spem habebat reportaturum se quod peteret. Vix enim nos, absque illa conjunctione; nullo autem modo ordines salvos esse posse. Magnis viribus opus esse ad repellendos Hispanicos conatus: cautelâ verò etiam majori, ad evitanda consilia & captiones: Et novum quid
in

J A C. B O N G A R S I I. 355
in Germania agitare Hispanum
suspitor, ad quod vereor ne vestri
Principes nimis sint securi. Mi-
les Ordinum ad Bruffellenses us-
que portas excurrit, & ipso Car-
dinali ferè intuente, exussit agre-
stium atque nobilium domos, &
prædam egit magnum: quod, jus-
su Cardinalis, Contributiones so-
litæ negarentur. De Auranii nu-
ptiis cum Clivenfi Sybilla ser-
mones: eò Bergam ad Rhenum
excurrissè: alii congressurum ajunt
cum sorore Hohenloïa. Libellum
Bodini missum Lutetiâ cum his
accipies: & redditos tibi arbitror
libros alios quos commiseram
Domino Calandrino nostro. Pro
iis quæ mihi de Ungaricis curasti
exscribi, habeo gratiam: & in eo
ut acueret scribæ diligentiam velis
oro. Amplissimos Dom. Baumg.
& Nutzeliū fratrem & filios sa-
luto officiosè. De Conventu Am-
bergen-

bergenſi proximis tuis aliquid nos
cogniturum. Vale Clariffime Do-
mine. Francofurto 15. Oct. 1596.

CXLI.

AGit in Hollandia Bullionius,
ut navigatio in Hiſpaniã om-
nis inhibeat: neve in hoſtilẽ ter-
ram importare quidquam cui-
quam liceat. Hoc vero conſtitue-
re cum penes Ordinum Senatum
non ſit, ſententiã civitatũ exqui-
rendã. Id Bullonium in Hollan-
dia moratur, & cum eo Aurelium.
Noſtri in Artesia, ſimulato rece-
ptu, inſequentem hoſtem, in Atre-
batenſis civitatis ſuburbia cum
clade compulerunt: & vaſtare
omnia pergunt. Rex Rothomagi
eſt & cum eo Comes Scherosbe-
rienſis. Anglicum militem traje-
ciſſe ad nos vulgo ferunt: id ſi
ita habet, non dubito quin brevi
futurus ſit Rex in exercitu. Præſi-
diarii

J A C. B O N G A R S I I. 357
diarii Bredani & Bergenses mili-
tes præda divites ad suos redie-
runt. Calamitatis suorum specta-
tor fuit Cardinalis ipse, ob nega-
ta tributa. Aurangius in collo-
quium venit cum sorore: Injiciet
ille sine dubio de pace sermo-
nem, à qua alieni prorsus Ordi-
nes. Pestis contagium nos hic le-
niter tangit, graviter infecta vici-
nia Dermstatensi. Clarissime Do-
mine vale. Francof. Raptim. 22,
Octob. 1596.

CXLIII.

R Eddita mihi tuæ sunt scriptæ
xii. Oct. cum pagellis im-
pressis, pro quibus habeo gra-
tiam. Passeratii carmina curabo
ut habeas, postquam in iis eden-
dis moram facere hominem vi-
deo. Heri exemplum accepi li-
belli novi Lutetiâ: cui titulus Phæ-
dri Augusti liberti Fabularum
Æsopi-

Æsopicarum libri v. unicum exemplum : aliud in nundinis acceperam à P. Pithœo qui edidit ex bibliotheca fratris, sed id vix inspectum mittebam ad amicum: hoc mihi liceat perlegere, inde primâ occasione ad te mittam. Elegans est libellus & politus, si quis in eo genere alius; & natus florante Latinâ linguâ. Venio ad publica. Quæ de Cardinali Legato ad nos scribuntur ex Italia, nugas arbitror. Nam ille Lutetiâ jam multas septimanas pedem non extulit: Lutetiam verò Rex non accessit. Et ad me amicus scribit, Bonum eum videri virum & studiosum pacis rei que Gallicæ. Rex ad xi. hujus Rothomagum ingredi debebat sollemni pompa: Scherosberienfis eò advenerat comitatus 260 equitibus. In urbe suspicio de peste videbatur Conventum Meldas
(Meaux)

(Meaux) translatura. In eo conventu inter alia in Quæstores qui Regni hirudines sunt, inquirendum ajunt severe: & eorum jam multi passim officiis suspensi sunt. Cum Mercorio pacem futuram spes est: Legatus ad eum Schonbergius & cum eo Thuanus Emericus auctor editorum quorundam versuum quæ mittere me olim ad te memini. Legatus à Sabaudo Rothomagum advenerat, de pace etiam acturus ni fallor. Nostri homines qui reformatam Religionem profitentur, non eodem se cum cæteris jure esse valde conqueruntur, & dicti à Rege viri primarii qui de eorum postulatis cognoscant: inter quos Conestabilis, Cancellarius, Belieureus, Villeroy, Sillery. Cum Bullionio in Hollandia hodie transactum arbitror: advenerant 18. hujus mensis Zelandicarum urbium legati

gati sententias suorum de navigatione in Hispanias inhibenda edituri. Sed sperat se Bullionius omnia ex sententia confecturum. Bironius Artesiensi agro adhuc insistit: & nuper 400 equites fudit, cepit plurimos. Idem in Flandriâ Angli & Zelandi, in Brabantia Hollandi cogitant. Mihi Cardinalis ista lentitudo suspecta est. Vale & saluta à me amicos. Francof. penult. Oct. 1590.

CXLIV.

Promissum tibi nudius tertius libellum, accipies cum tribus hisce verbis. Nam, quid ad illas meas addam non habeo. Has vero reddet tibi Plessæus noster. Hospes meus editionem parat partis alteræ Rerum Hungaricarum in qua auctores historici & geographici varii. Si quid habes in amplissima bibliotheca tua
quod

quod juvare Remp. possit, (& quin habeas non dubito) peto abs te ut communices. Pars prior illa est quæ Bonfinium, Ritium & Sambuci appendices continet. Sed de rebus Turcicis commentarium parentis quare premis tam diu? Adjunctum fasciculum Monavio ut cures, commodo tuo, valde abs te peto. litteræ in eo ab amico, fidei meæ commendatæ. Illustr. Dn. Comitem & Amplissimos Senatores vestros, Clarissimosque fratrem & filios saluto officiosè. Vale. Francof. ult. Oct. 1596.

CXLV.

Tuas accepi quibus erant adjunctæ Peuceri: ad has respondebo proxima septimana: & ad tuas quid referam vix habeo. Actum profectò est de Rep. Christiana, nisi alias Principes
 Q incunt

ineunt rationes administrandi
 publica. Nolo tamen omnino de-
 sperare, quin adhuc pretium ope-
 ræ exercitus tres conjuncti factu-
 ri sint. Tantas enim convenisse
 copias ajunt, quantas memoriâ
 nostrâ. Et si re infecta abierint,
 non video quo se modo excusare
 duces possint. De Legato Angli-
 co quod & tu scribis & Venetis
 litteris significatur, mihi valde est
 novum & de eo certiora à te ex-
 pecto. Sed Cardinalem de Le-
 gionibus aliquot conscribendis
 cogitare constat: & inter præfe-
 ctos numerantur Eduardus Ba-
 densis & Mauricius Saxo. Dur-
 lanum à nostris obsessum iri su-
 spicio est. Cardinalis vereor ne
 monstri aliquid alat: de Ostendæ
 obsidione quidam subloquuntur.
 De inhibitione navigationis in
 Hispaniâ nihil dum certi, quam-
 vis affirmant depressas ad Texel
 insu-

J A C. B O N G A R S I I. 363
infulam Hollandicam, naves qua-
tuor frumento onustas, jussu
Mauricii comitis: quod vix fa-
ctum nisi jam certum est Ordini-
bus arcere suos navigatione illa.
Sed & qui inde magnus fructus
expectandus sit, plerique viri
prudentes ajunt se non videre.
Sed de his brevi pluribus. Indi-
cem auctorum ex quibus confi-
cienda est pars altera rerum Hun-
garicarum ad te mitto. Pestis hîc
ingravescit: & infectam habe-
mus viciniam: mihi principia
tantum videntur majoris morta-
litis. Vir Clariss. vale. Francof.
xii. Nov. 1596.

CXLVI.

Quas ad me tertio Novembr.
dedisti, eas accepi hîc 22. sti-
lo nostrati. Calamitosa sunt &
periculi plena quæ ex Hungaria
nuntiantur. Sed videtur in Tran-

Q 2

sylva-

sylvano aliquid spei superesse. Det
 Deus, ut non fallat. Bullionium
 ex animi sententia negotium in
 Hollandia confecisse, cognovisse
 te non dubito. Induciæ nostræ
 cum Sabaudis in trimestre pro-
 tractæ. Cum Mercorio spes pa-
 cis jactatur: quæ jamdiu nos te-
 nuit. Sed Hispanicam classem in
 Hiberniam & in vicinam Angliæ
 & pœnè adherentem insulam
 Wicht exscensum parare ajunt.
 Sed & hæc & alia infra dies pau-
 cos, coràm. Amplissimos Domi-
 nos Baumgartnerum & Nutze-
 lium officiosè saluto: huic, nisi
 molestum est, confirmabis non
 esse magis cuiquam Fresnianum
 negotium curæ quàm mihi: &
 hinc ante discessum scribam etiam
 cum stomacho. Vale & salve ite-
 rum cum familia tua & fraterna.
 Raptim Argentorato 24. Novem-
 bris 1596.

CXLVII.

Tenet me hunc diem valitudo mea, & teneret sanè diutius nisi eam post haberem Aurelio nostro. Titillationem sentio molestam in pollice pedis dexteri. Medicorum filios si auscultem, podagram dicam. Horrendum nupturienti nomen. Sed quidquid sit, pedibus teneor: & ambulandum tamen est. Igitur, etiam sine pedibus, cras, bene volente Deo, iter ad vos ingrediar. Et ne inanis omnino ad te hæc eat epistola, addidi orationem quam dicunt Regis esse. Eam Latine exscripsi raptim, quæ apud te manebit: Est enim rudi Latinitate expressa: & ab elegantia nativa longè abit. De Fabulis scribo ad Pitlæcum, siquid forte velit additum: nam aliàs libera nobis est editio. Scherbii quæ misisti legi

Q 3

lubens

lubens & ad nostros mitto. Kop-
fius dicit se scripsisse ante octi-
dum. Urgebo adhuc hominem
siquid mihi litterarum dare volet.
Alia coràm. Sanum te & valen-
tem & tecum familiam fratrem-
que opto : & amicis omnibus sa-
ludem. Francofurto 4. Decem-
bris. 1596.

CXLVIII.

Nihil habeo quod hinc scri-
bam, nisi salutem à me & à
Domino Aurelio. Biduum adhuc
hîc nos Locus tenebit aut triduû.
Hinc verò, quò nos converfuri,
incertum : nisi certum hoc mihi,
rectà, si qua fieri ratione potest,
ad Dominam. De publicis rebus
rumores & narrationes expecta-
mus à vobis : & si quid nos ha-
buerimus in fasciculo litterarum
quem ut spero hic Tabellarius al-
latum Francofurto ad nos referet,
id

id ante discessum ad vos perscribam, & unà mittam litteras quas petiisti commendatitias Clariss. Dn. D. Philippi filio. Altorfium quod excurrere non licuerit sanè doleo, & salutare ibi & Scipionem nostrum & Ritterschusium. Quod nuper dixi, repeto, suadere me ut Phædro addatur Avienus, in quē, ni fallor, habeo Argentinæ lectiones ex manuscripto varias, quas inde curabo ad te. Excellenti humanitati tuæ quibus verbis meritas agere gratias debeam non reperio. Animo reque ipsa devinctum me tibi habes tuisque: & ad omnia paratissimum. Valetudinem tuam ut diligenter cures, vehementer abs te peto. Ita festinanter discessimus à vobis ut te unum cōpellare licuerit. Quæ tua est humanitas, cum erit commodum, excusa nos Illustri Domino Comiti & Amplissimis Dominis

Baumg. & Nutzelio & Clarissimo fratri: iisque & filio salutem à nobis officiosam dicito. Onoltsbachio. 27. Decemb. 1596.

CXLIX.

ITa primo adventu meo & literis & negotiis variis hinc obrutus sum, ut vix respirare hosce dies licuerit. Fasciculus mihi tuus redditus est. Habeo pro edito scripto gratias, misi id ad Dn. de Saury addita salute abs te. Conventui Rothomagensi finem impositum esse cognovimus: sed quo fructu, nondum: nisi quod remotæ sunt ex aula hircines pecuniariæ, nos Financieros vocamus: quarum nos multitudo ut agrum locustæ depascebat. Et Evangelicis nostris libertas major quàm antea concessa. Sed hæc brevi plenius. Britannia nondum pacata erat ad diem xv. Dec. Sed

Sed intra paucos dies Mercorii
sententia expectabatur. Agebant
cum eo Schonbergius, Plessæus,
Thuanus & Rochepotius. Sed
& Sabaudica pax adhuc dubia:
& belli suspicionem auget revo-
catus in Burgundiam è Picardia
Bironius, si rumoribus credimus:
quod vix facio. Utilis enim ejus
in Picardia opera. Ad Regem
salvus rediit Bullionius. In Hiber-
niam missus Vicerex è numero
Procerum Boros, & cum eo Pri-
marii duo alii, qui cum rebellibus
pacem tentent. Administrator
noster febris laborat quæ ex quar-
tana in quotidianam versa: Ad
nuptias eum vocat Rex Poloniæ
Stockolmum. Waldenfelsium
hîc habemus cum Schlibio, &
Legatos præterea ab Electore
Palatino. De vestris in Turcam
apparatibus nihil hic audimus:
sed neque de conventu Hispanus

naufragas vires dicitur reparare. Quàm ego tandem Angliæ male metuo ? Memorabilis tamen Hispani cujusdam vox illa , ad nuncium cladis suæ : *Dio hable & no intendiemos.* Deus loquitur, inquit, & nos non audimus. Sed quoties Ille & nos alloquitur surdos ? Quæ ipsius sunt, nobis adscribimus ingrati. Sed miseratur Ille omnium nostrum. Saracenus Medicus Genevensis editionē parat Dioscoridis, ut mihi hac hora Aubrius retulit, qui memoriam mihi refricavit & historiæ Turcicæ maximi parentis tui, & Voluminis rerum Hungaricarum, ad quod, ni fallor, contribuere aliquid cogitabas. De Avieno scribam cum primum licuerit libros meos excutere. Vale Clariss. Domine cum Illustri Domino Comite & Amplissimis Dominis Baumgart. & Nutzelio, Clariss. fratre & filio &
salve

J A C. B O N G A R S I I. 371
salve à Domina mea plurimum.
Argent. xviii. Jan. 1597.

CL.

ITa me totum dolor occupavit,
ut nec mens nec manus offici-
cium faciat. Et vim mihi ipse fa-
cio, ut respondeam iis quas ad
me dedisti scriptas 10. Jan. Excus-
abit silentium meum & harum
brevitatem humanitas tua, quæ
casus hujus, quo concidi, gravi-
tatem non ignorat. Spes mihi meæ
omnes ereptæ, vis omnis vitæque
extincta: me denique ipsum in
meipso requiro: nec ad me redeo
nisi si quando lentè & rarenter
ad omnium nostrum auctorem
parentemque cæcutientes tene-
bricosæ mentis oculos attollo: Et
ab eo uno soloque melioris vitæ
spem peto. Sed nolo tibi mole-
stiam facere importuna scriptio-
ne. Amorem tuum serva afflicto.
De

De Condæi morte falso ad vos perlatum: & de inimicitiiis Regis & Sueffonensis nihil omnino ad me nostri: si quid sit, leve est. Fructum è conventu Rothomagenfi exspectamus aliquem: præcipuus conatus fuit in re pecuniaria explicanda, qui utinam felix sit. Evangelicis nostris melius fore speramus. Vaudemontius minimus natus inter Lotharingæ Ducis filios, postquam spe excidit nuptiarum Joyeufæ quæ dicta est Monpenserio, unicam filiam Pauli Salmenfis Comitis uxorem ducit. De Conventu & rebus Hungaricis perge communicare mihi quæ habebis: & me miserum amare. Argentinâ, 1x. Febr. 1597.

C L I.

Heri redditæ mihi tuæ scriptæ
 23. Jan. cum Rittershusii carmine

JAC. BONGARSII. 373
mine eleganti sane & docto. Ve-
lim respondere exactè : sed non
patitur dolor, ni omnino impa-
rem me esse agnosco fateorque.
Et probabit, quicumque jacturam
meam æstimabit suo pretio. Ha-
beo tamen quas debeo gratias &
ob illud carmẽ transmissum & ob
narrationem de publicis rebus.
Hic quæ turbæ exortæ sint, absque
dubio cognovisti : & vereor ne
magnum ex iis malum in publi-
cum redundet. De nostris nihil
habeo certi; nisi quod spero ex-
citatum iri exemplo Mauricii co-
mitis. De convivio quo narras ex-
ceptum Mauricium Saxonem &
Badensem à Cardinali, habeo in-
terceptas litteras in quibus hoc
amplius, adfuisse Nuncium Apo-
stolicum, Aumalium & Auran-
gium : selecti sanè homines, in-
primis Trias illa Saxonis, Baden-
& Aumalii. Excusa, te obsecro:
ita

ita dejectus sum animo , ut nec vires corporis constent. Dominus de Fresnes pertinaciter fileat. Tuas misi ad Casaubonum & meas addidi sanè vehementes. Tu vero vale cum amicis istis omnibus. Argent. 16. Febr. 1597.

CLII.

EXcusa , quæso , silentium meum : ita me afflictum dolor tenet , ut erigere aut allevare caput jacens vix possim. Et reperio quidem aliquando quæ avocent paulisper à luctu animum ; quæ liberent , frustra quædam. Dum nuper Senecæ ad Polibium consolationem lego , & Phædro nostro cogitationem renovavit locus iste : *Non audeo te usque eo producere , ut fabellas quoque & Aesopeos Logos intentatum Romanis ingeniis opus , solita tibi venustate connectas.*
Ego

Ego verò Phædrum ætate ante Senecam esse, aut certe non posteriorem, una mecum Rittershusium vestrum judicaturum confido: cùm nondum floridum illud, quod sub Cæsaribus, scribendi genus Romana ingenia occupasset: sed nativâ elegantia eloquentia consisteret. De Avieno explicare libellos meos nondum licuit. Sed ut Phædrus Avienū nobis suggessit: ita Avieni ipsius fabulæ, alia ejusdem opuscula in memoriam revocarunt. Ejus exstat Orbis terræ descriptio, exstat descriptio Oræ maritimæ: hoc posterius habeo ad manuscriptum exemplar emendatum. Exstat & ejusdem Aratus. Vide verò tu cum Rittershusio, num operæ pretium futurum sit conjicere unum in volumen Cælum terræque. Conferam ego, si qui sit qui elaborare velit, Germanici Cæsaris Aratum aliquot

aliquot centenis versibus auctio-
rem, atque aliâs emendatiorem,
& ad illius ipsius Avieni oram ma-
ritimam, Varias lectiones. Co-
gitabis tu, & censebis cum doctis
istic amicis, in quibus Scipioni
nostro & Rittershusio multam sa-
lutem. De publicis siquid exspe-
ctas, dicam quæ habeo. Exivit
conventus Rothomagensis ineun-
te Februario: quid constitutum
in eo, nondum planè constat, nisi
quod jussi Urbium provinciarum-
que præfecti, præsidia dimittere
quibus Regni media tenebantur;
arces etiam, nidulos tyrannidis,
urbibus inædificatas diruere: sal-
vis illis solis quæ ad limites. Com-
parcendæ hoc pecuniæ, sed &
conficiendæ, rationes aliquot ini-
tæ. Reformatis nostris concessa
quædam de iis quæ petebant: in-
ter alia, ut certis locis, quæ fidei
publicæ & securitatis pignora te-
nent,

nent, retinere præsidarium militem Regiis stipendiis liceat. Con-
venerunt Vindocini, Rege volente, excepturi mandata Regia, & porro consulturi rebus suis. Rex Rothomago iter suscepit ad Portum quem vocamus Gratia, inde limitem visurus Picardicum & Lutetiam tandem sese recepturus. Sabaudus iterum pacem urget & Legatum in aula habet. Mercorius sublata spe pacis, bello utrimque indicto, nescio quo motu, mutato consilio, inducias protrahi petiit: de pace seriò acturus. Factum. & Biturigas, profectus est Schonbergius, pacem cum illius legatis Regina viduâ ejus sorore præfete tractaturus. Bullionius Turenam profectus cum uxore, sub finem Martii rediturum se recepit. Pestis Lutetiae, per pluviam illam tempestatem, nondum prorsus remisit. Vaudemontius, tertius Lothar-
gico-

gicorum fratrum, Salmensensem ducit uxorem, eorum qui in Lotharingiâ unicam. Habes quæ ego hisce diebus ab amicis. Salutem officiosam dico Illustr. Domino Comiti, Amplissimis Dominis Baumgart. & Nutzelio &c. Clarissimis fratri & filio. Argentinaâ raptim, Kal. Mart. 1597.

CLIII.

Postremas tuas scriptas 16 Februar. accepi Argentinae, amicas sanè & pias. Et tibi & amicis istic omnibus gratias habeo quas debeo pro illo in me egregio affectu, quo in partem venire illis placuit doloris mei: cui modum ratio imponebat excitata alloquiis & litteris amicorum cùm rumor de Ambiano ab hostibus occupato me iterùm afflixit, sanè gravius. Sed dubius adhuc, utinam falsus, de eo itaque nihil addo amplius.

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 379
amplius. Ordines Belgici Arne-
mii in Geldria conveniunt: non
sine suspitione, magnum quid
eos agitare. Scripsi Argentinâ ad te
copiosius. Nunc excusabis brevi-
tatem: quam proximis compen-
sabo. Vale Clarissime Domine &
amicos à me omnes saluta officio-
sè. Francof. 24. Mart. 1597.

CLIV.

COmpecto jam fasciculo bi-
nas tuas accepi scriptas 12 &
13 hujus mensis. Litteras quas tibi
ostendit Waldenfelsius interce-
pras, eas à nobis habet: & apud
Regem sunt autographa. Ego ve-
ro constitueram de iis scribere ad
Senatum vestrum: sed prius com-
municato cum Dn Aurelio consi-
lio, quem cum has scribo vobis ad-
esse arbitror. Præteriit me petere
abs te quid causæ esse possit ob
quam Vellus aureum recusaverit
Vamo-

2 Vamoscius. Rittershusium saluta
quæso à me. Respondere in hac
tabellarii festinatione non pos-
sum. De publicis rebus habebis
à me proximis aliquid. Nunc quo
ipse iudicium meum vertam, sanè
nescio. Vale Clarissime Domine
& me ama. Francofurti 28. Mar-
tii. 1597.

CLV.

FAsciculum tuum accepi cum
litteris scriptis 6. Martii. Et pro
transmissis scriptis habeo gratiam.
Scherii scriptum legeram, sed exem-
plum non retinueram: ipse verò
Scherius missurum se promiserat.
Nunc tuâ operâ illum hoc labore
libero. De Ambiano etsi nimis
verum esse constat, supersedeo
scribere donec litteras super eo
ab hominibus nostris habuero.
Serrani historiam editam non ar-
bitror, nisi epitomen Regum pri-
mæ

mæ familiæ Francicæ , quæ olim
prodiit Aurangii. Sed audio ip-
sum auctum historici Regii titu-
lo, & stipendio. Quid autem ex-
spectari ab istiusmodi genere ho-
minum debeat qui mercede con-
ducti historiam scribunt, tu ipse
judica. Ridiculi in eo sunt &
Principes & mercenarii illi scri-
ptores. Nam illo ipso titulo pro-
fitentur se ad mendacia coëm-
ptos. Et Serranus, quantum de
viris bonis audio, mihi enim non
nisi de Platone suo notus est: in
quo ipso non induxit Ficinum:
homo est insignis Theologicis
virtutibus Cardinalibus, Avari-
tiâ, Ambitione, Audaciâ, & ipse
Theologus, minister verbi: quod
alienum omnino est à stipe illa
historica. Litteras tandem habe-
mus à D. Fraxineo curante Ca-
saubono nostro. Excusat se mul-
tùm & certam spem facit exsolu-
turum

turum se brevi & satisfacturum.
 Mallem ipsam rem quàm spem.
 Attamen iniqua valde sunt tem-
 pora & certum nomen fore con-
 fido. Litteras hic habes ab eo ad
 Ampliss. Dom. Nutzeliū. Am-
 pliss. Dom. Baumgart. & Clariss.
 Dominis fratri & filio salutem of-
 ficiosam. Raptim Francofurti, 28.
 Mart. 1597.

CLVI.

Ternas ad te dedi ex quo huc
 veni : & accepi abs te ternas.
 Rittershusio rescribo & litteras
 commisi Adolescenti huic Ru-
 pellano, quem valde mihi ab ami-
 cis commendatum , ut humani-
 ter, qui tuus est mos, excipias, iti-
 dem valde abs te peto. Rex est ad
 Ambianum , cum nonnulla spē
 abolendi insigni aliquo facinore,
 acceptam infamiam : Rem certē
 magno animo aggreditur. Deus
 modo

modo adsit, qui solus auctor & pater boni eventus. Civium magna sanè fuit socordia & insolentia, cùm paullo antè 2000 Helvetiorum recusassent quæ ut in suburbiis excubarent Rex submiserat. Vim fieri privilegiis suis clamitabant, qui libertatem suam, fortunas famamq; tam fœdè prostituerunt. Colonia nescio quid turbatur: de quo proximis certius: sed & ad Argentoratum titubatur metu militis & Italici & Belgici qui istic dicitur convocatus, inde in Hungariam profecturus. Metis nescio quæ etiam suspicio aut metus tumultus, ob Reformatæ Religionis exercitium in urbem Regis jussu inductum: & jam, ut ajunt, graves ob causas revocatum. Sed de eo nondum mihi planè constat. Scio graviter tumultuatos Pontificios, quædam etiam adduxisse in medium quæ cau-

causam præberent Regi amplius cogitandi. Sed & de his proximis prolixius & certius. Vale & amicos à me saluta officiosè. Francof. raptim. 3. Apr. 1597.

CLVII.

VLtimæ tuæ scriptæ erant 21. Martii. Ex quibus judicia de Rege vestra cognovi. Sed is certè ab omni culpa liber est. Neque enim nolentibus Ambianis imponi præsidium licebat & miserat ad eos Rex paullo ante 1500 Helvetios, qui in eorum suburbiis excubarent, addito periisse pestilentia multos civium, nec jam tam vicino hosti sufficere reliquos. Sed hi privilegia sua opposuerunt. Rex & altero statim die ad urbem adfuit, & ejus ita omnes aditus obsepsit, ut nemini egredi liceat aut ingredi: & multati malè sint quidam qui prædæ
par-

partem suam efferre urbe tentaverant. Et omnino totus in id Majest. ejus incumbit ut insigni aliquo facinore jacturam hanc aut farciat aut elevet: & tantus est in castra omnium cujusvis conditionis concursus, tantus ardor, ut benè sperare audeam. Deus adjuvet. Ego ut victus sufficiat valde vereor. Attrebatum tentavimus noctu, sed sine successu, nisi quod opulens suburbium direptum & exustum, 28. Martii. Tentarunt & Steenwicum Hispani infelicitè, admotis per aquam glacie adstrictam scalis in oppidum ingressi, repulsi sunt fortiter, & eorum 500 desiderari ajunt. Mauricius Comes in Geldria occasionem expectat rei benè gerendæ. Sed quid tibi de militum qui in Hungariam dicuntur conscripti ad Argentinam delectu videtur? In metu certè sunt Argen-

R tinen-

tinenses, & Durlacensis militem
conscribit. Mihi omnino suspec-
tum est negotium : & si nihil
nunc tentatur, tamen assuefacere
illos transitibus istis militaribus
Cæsar cupit, ut aliquando securos
adoriatur. Sed hoc divinare est.
Transitum liberum super pon-
tem Rheni petiit & facile obti-
nuit. Sed Suevos audio negare
per provinciam suam. Magistra-
tus Colonensis gravius incumbit
Reformatæ religionis homini-
bus. Sed à Rep. ad Musas trans-
eo. Scripsi nuper ad Rittershu-
sium. Mitto nunc veterum poë-
mationum librum in quo Avieni
fabellæ & alia, & Germanicum
cum adscriptis ex veteri Codice
lectionibus, & quibusdam quæ
in editis desiderantur : quæ ut
commodo tuo cures ad Riterf-
husium peto. Ad te mitto nescio
quid Heurnii, & Aeschyli tragœ-
diam

diam conversam & explicatam à
 Florente Christiano. Iter in Gal-
 liam paro, Vocant me domestica,
 & hic etiam luctus. Tu si quid
 me vis, aut amici, impera. Amici-
 tiæ tuæ memoriã servabo, quan-
 diu me Deus: & eam probabo tibi
 omnibus officiis. Idem & Am-
 plissimis Dominis Baumgartne-
 ro, Nutzelio, Geidero, Firero &
 Clarissimis fratri & filio dicas à
 me velim, & jam Illustriss. Dom.
 Comiti, cum officiosa salute. Lit-
 teras tuas, si hoc me favore prose-
 qui pergis, curabis Argentinam
 ad Lobbetium. A Domino de
 Fresnes misi litteras nuper ad Do-
 minum Nutzeliū: mallet rem
 ipsam potuisssem mittere: quod
 futurum confido. Turcica tua
 lubentes accipient Wecheliani:
 & excudent ut Leunclavianis jun-
 gi possint. Vale Clariss. Dn. & me
 tuum ama. Francof. 8. Apr. 1597.

CLVIII.

EXcidit mihi quærere de te
quid sit Spigranella herba cu-
jus meminit Joannes Anglicus in
Rosa Anglicana, capite de phthi-
si & asthmate. Rogatus ab ami-
co; hoc abs te peto. Rittershusio
silentium meum ut excuses etiam
peto, salutem addas ei & Gentili,
meo nomine, & moneas ut adesse
Luctui meo Musas suas velint,
quod petii ab utroque per litte-
ras. Elogium scripsi raptim, quod
illis communicare poteris. Ar-
gentinæ spero me litteras à te ac-
cepturum ante discessum. Apud
nos verò si quid tua aut tuorum
causa possum, utere me quæso, &
impera homini certè tuo. Iulia-
ensem convalescere & mentem
recipere scribunt & firmant Co-
loniâ. Salutem adscribo Illustri
Domini Comiti & Amplissimis
Baumg.

JAC. BONGARSII. 389
Baumg. & Nutzelio, fratri etiam
tuo & filiis. Augustâ pr. Kalend.
Maias. 1597.

CLIX.

PAucis te salutabo: nec multis
patitur tabellarii hujus festi-
natio. Tu verò unâ nobiscum
concelebra Dei benignitatem qui
prodigiosam proditiōē, quâ ple-
ræque Regni nostri urbes petitiæ,
patefecit: & è præsentī exitio Re-
gnum liberavit. x. Apr. suppli-
cium de duobus Lutetiæ sum-
ptum atrox: Vnus illius Carpen-
tarii filius cum quo olim Ramo
certamen fuit, quemque aucto-
rem cædis ipsius Ramī ferunt: hic
in Magno quod vocant Regis
Concilio Advocatus Regius. Ca-
pti multi & viri & fæminæ om-
nium ordinum, Abbatissæ, mo-
nachi &c. Accusati ad 800. xxii.
Urbes ajunt proditiōe ista com-

prehensas, in iis Rupellam. Et Abbevillæ eò imprudentiæ vel furoris potius res devenit ut medio die, medio foro, quidam exclamarit. Vivat Rex Hispaniæ. Rex Lutetiam accurrit ut plebem firmaret & res componeret, Bironium reliquit ad Ambianum cum exercitu. Eodem tempore Montrolium hostis invasit, repulsus præfecti & civium constantiâ, ad 300 è suis amisit. Valones hîc nostri hæctenus vivunt vitam aliorum militum. Miles est undique coactus è Belgis, Leodiensibus, Burgundis, Lotharingis, Gallis. Basileam scriptam ab amico, & ipso inscio me curante Francofurti editam ad te mitto, & ad Scipionem & Rittershusium, quibus & amicis aliis salutem. Raptim Argentiná 1x. Maii. 1597.

CLX.

Tuas 28 Apr. datas accepi à
 Tabellario vestrate: sed prio-
 res quarū mentionem facis, non-
 dum vidi. Advenit tandem An-
 celius noster. Reditum seriò pa-
 ramus, excurrit tamen ille ad Bi-
 pontinum. Nos hîc cincti milite
 extero, securi sumus. Schonber-
 gius expleto numero suo jam
 multos dies arma expectat, cum
 rusticorum & vicinorum om-
 nium indignatione & damno.
 Alter Lotharingus, qui suis dici-
 tur Chasteaubrehan, Germanis
 Beyer, Dominus de Poppart, vix
 toto hoc mense cogere in unum
 suos poterit: In utraque Legio-
 ne multi nostrates, plerique ob
 facinora profugi, in Hungaria,
 ut spero, expiabunt perpetrata
 apud nos scelera. In conjuratio-
 ne de qua nuper ad te, neque tan-

tus quantus ferebatur numerus, neque tam præsens periculum. Duo illi de quibus Lutetiæ sumptum supplicium, operam suam præstabant Cardinali, in litteris ad Mercurium & Hispanos præcipuè, in Britanniam mittendis, & quæ poterant cognoscere ipsi perscribebant. Ex iis Carpentiarius Advocatus quidem fuit, sed non Regius. Sed urbes nostras seriò de Regni salute cogitare, ad me Lutetiâ scribitur: ipsamque Lutetiâ tria millia Helvetiorum suo stipendio alere constituisse, aliasque urbes pro facultatum ratione, militem alium: ut tandem constans exercitus confici possit. Ita sana consilia amplectimur plerunque cum res in extremo sunt: quod ipsum utinam non & vobis accidat. De induciis cum Sabaudo porrò convenisse ajunt: sed Britannicam pacem desperatam esse,

esse, occupato à nostris Castro-
brianto, loco & opere munito
& situ commodo. Niversius,
Yuoy Luxemburgicum oppidum
occupatum exussit. Hispanum de
Occitania invadenda cogitare
rumor est: spero parata eum istic
omnia inventurum. Deus mentis
Christiani orbis & Ecclesiæ mise-
reatur & te servet. Amicos istie
omnes saluto officiosè. Argento-
rato 18. Maii. 1597.

C L X I.

HEri ad te scripsi per Tabella-
rium Argentinensem: nihil
est quod addam nisi hæc ex Ca-
sauboni ad me litteris scriptis
Mompelii a. d. 14. Kalend. Apr.
*Video sollicitum esse præsidem de Fres-
nes, de istis negotiis, & ea fine iter bre-
vi Lutetiam cogitat. Imo consilia sua
omnia ipse mihi aperuit: Velle se ven-
dere locorum patriorum partem ut are*

R 5

isto

isto se liberaret. Quod ego affirmo tibi
 iuratus certum & verum esse. Ha-
 bes Casauboni ipsius verba: quæ
 nisi molestum est præleges Am-
 plissimo Domino Nutzelio & sa-
 lutem ei dices à me. De Wal-
 lonibus nostris heri ad te scri-
 psi: sed præterire non possum
 mirari me, quî Imperator mi-
 litem mutet, ducem non mu-
 tet. Ego in ea sum sententia, quæ
 hætenus in Vngaria peccata sunt,
 ea à Duce non à milite peccata
 esse: & militem ipsum bonum
 probumque esse, si Ducem ha-
 beat & prudentem & fortem.
 Hoc confirmare tibi possum, Esse
 inter hos quosdam nostrates, qui-
 bus ob rapinas & scelera tutum
 non sit versari apud nos. Quod
 autem in postremis tuis laudas Hi-
 spanorum animum: Laudo &
 ego: sed ut Latronum, qui astu
 aliena captant. Sed de his alias.

Libel-

J A C. B O N G A R S I I. 395
Libellum de Murrhinis jussu meo
mittet ad te Marnius Wechelia-
nus, litteras vero has ad Peuce-
rum tibi commendo. Turcica ex-
spectant Wecheliani. Rectè ve-
rò tu & prudenter Filios hujus
generationis prudentiores esse
quàm filios lucis: nisi quòd ve-
reor ne hi filii lucis vocari de-
beant: quos sanè simplices qui-
dem ut columbas, sed prudentes
ut serpentes esse decet. Et lucem
profitemur ore, factis certè ne-
gamus, dum tenebras ipsi obduci-
mus nobis & lucem ubique fugi-
mus! Sed hæc aliàs. Vale Vir
Clariss. & me tui observantem
ama. Amplissimo Dom. Baum-
gartnero officiosam salutem, &
Illust. Domino Comiti, & fratri
filiisque. Argentinâ. 19. Maii.
1597.

CLXII.

QUas huic tabellario litteras
ad te paraveram , eas cum
aliis Argentinensi dedi , hoc diu-
tius absente. Nolo tamen hunc
vacuum abire. Hoc ipso die Le-
gionis Schonbergii numerus ini-
tur & arma distribuuntur : infra
biduum ajunt Rhenum transitu-
ram. Cancellarium nostratem au-
dio hâc primum horâ dimissum,
& Domino Sancio Sigillum re-
gium commissum. Sed audio ab
homine non certæ fidei : itaque
fidem non habeo. Addunt qui-
dam, quod à me nolim spargas, ad
Pontificios transisse : quod mihi
nullo modo fit probabile. Nam-
que neque munus illud tanti est
ipsi quod oblatum à Rege defun-
cto recusavit : & postreinæ quas
ab eo habeo litteræ , magnum in
Religione studium indicant. Cæ-
terum

J A C. B O N G A R S I I. 397
 terum crescit apud nos Euange-
 licorum numerus. Scio dudum
 esse quod de illius Cancellarii di-
 missione Sancius cogitat. Homo
 est enim nullius pretii. De so-
 roris Regiæ cum Marchione
 Mustipontano, Lotharingiæ pri-
 mogenito nuptiis quæ feruntur
 scribam proximè. Heri sub vespere
 tuas accepi scriptas 20. Apr.
 cum adjunctis, pro quibus habeo
 tibi summas gratias. Vale. scripsi
 raptim, Argent. XIX. Maii. 1597.

CLXIII.

Octiduum vix elapsum est ex
 quo ternas ad te dedi. Tri-
 bus verbis dicam accepisse me,
 postremas tuas scriptas VII. Maii:
 quibus Schoppii adjunctæ fuere:
 & intra triduum, si Deus faverit
 hinc nos discessuros, magno cum
 animi mei gaudio, quod dissimu-
 lare non possum. Exsolvam me,
 ut

ut spero, non quidem curis, sed tamen vinculis hisce negotiorum publicorum, & revertar ad vos, liber. Schoppio respondeo, & mitto litteras commendatitias, ad Carolum Harlæum Dolotium & ad Pinellum. Hominem non novi, nisi de scriptis, sanè doctis, & de istis ad me litteris. Scis quàm grave sit hominem commendare non penitus cognitum. Sed negare hoc docto homini & amicitiam tuam profitenti non possum. Volo tamen commendatitias has commendare fidei tuæ, quas tu, pro arbitrio, aut reddas aut teneas. Debeo certè Schoppio quòd me salutandum putaverit litteris suis. Rittershusio an rescribere possim dubito, ita sub hoc abitu obruor. Sed quæso te, excusa me apud illum, & cum eo saluta meo nomine etiam Scipionem. De publicis rebus nihil

J A C. B O N G A R S I I. 399
hîl scribo: nam me abiisse amici
judicant, & silent. Schonbergii
miles ultimus, hodie Rhenum
transiit. Poppartii numeri non-
dum expleti: & de equite ortæ in-
ter hunc & Sprintzenstenium
controversia. Sprintzenstenii fi-
de Poppartius (qui aliàs Castel-
lobrænius) quingentos equites
conscripsit magno sumptu. Sed
nec litteræ ab Imperatore quæ fi-
dem illius liberent, nec pecunia
mittitur. De nuptiis inter Regiam
sororem & Mussipontanum Mar-
chionem sermones multi. Ego à
Rege nihil aliud habeo, quàm
petenti Lotharingiæ Duci, ut fi-
lio suo illius ambire nuptias lice-
ret, negare non potuisse. Lutetiâ,
si Deus conficere iter dederit, ha-
bebis à me litteras. Ubi ubi ego
sim, paratum me tibi & tuis ha-
bebis ad omnia. Hoc de me &
fratri confirmes velim, & Illu-
strem

strem D. Comitem, Amplissimos
Senatores nostros salutes à me
officiose. Litteras tuas Basileam
inscriptas, nisi eadem hora quâ
accepi & commendavi eas Au-
brio Wecheliano. Marnius ex-
spectat Turcica, & Orationem
quandam Cuspiniani in Turcas
cupit adungere, nisi tu non vis.
Deus te servet. Argentinâ. xxv.
Maii, 1597.

CLXIV.

Salutem tibi dico, Vir Cla-
rissime, postquam adveni huc
salvus. Et publica & privata mea
offendi implicata, valde. Rex ex
castris ad Ambianû huc recurrit,
ut quædam ad obsidionem neces-
saria curaret præsens, & cras, ni
fallor, repetet castra, in quibus
egregiam operam, præcipuam
certè Bironius præstat, cujus de
gravi morbo rumor hic fuit falsus.

Bla-

Blaveto pulsos ab Italis Hispanos
ajunt, & Mercorium de pace tra-
ctationem repetere. Sed ajunt:
& sermones dubii valde. Nostri
Reformati, conventum habent
Castelloraldi, cum iis Bullionius,
ad eos proficiscitur Schonber-
gius, inde adfuturus Montpen-
ferio cui obsidio Mirebelli in Pi-
ctonibus commendata est: op-
pidum id nuper in Mercorii po-
testatem venit præfecti proditio-
ne. Comes Clermontii, Caroli
regis filius naturalis in Arvernia
nescio quid molitur, corruptus à
Sabaudo. Sed consilia in tempo-
re prodita, ut spero, frustra erunt.
Phædrum ad vos mittam emen-
datiorem. Peto itaque ut cum sa-
lute dicas Rittershusio ut editio-
nem differat. Filium fratris tui hic
vidi & quæ in me sunt obtuli, ne-
que ei deero si uti me velit. Vide-
tur mihi reditum per Angliam &
Hol-

Hollandiam meditari: nec velim
dissuadere. Sancius noster quan-
tum mutatus sit, cognovisti. Me
certè casus ejus affecit gravissimè.
Sed nepotem tuum ex fratre vi-
dere & amplecti cupit, in te tuos-
que nullo modo mutatus. Deus
nos constantes servet. Vale. Peu-
cerum & amicos saluta à me. Lu-
retia 22. Junii 1597.

CLXV.

SCribo ad te sanè occupatus
prehensionibus aulicis, è qui-
bus expediam me intra paucos
dies. abrumpam omnia, si dis-
suere non licet. Sed committere
non debeo ut fratris tui amplis-
simi viri filium dimittam absque
litteris meis. Exposui ei parentis
animum, & auctor fui ne hanc
tutò discedendi occasionē amit-
teret: Commendavi cum Legato
nostro qui ad Helvetios proficis-
citur,

J A C. B O N G A R S I I. 403
eitur, & Hotomano Francisci fi-
lio qui Legatum propinquum
tuum comitatur. Basilii sermones
Ethicos Latine redditos frustra
quæsi : distracta jamdudum
sunt exemplaria omnia Latina :
& de Græcis pauca reliqua sunt.
Collectionem Parœmiarum Sca-
ligeri his addidi: Poematia Passe-
ratii & Orationem de cæcitate
misi ante alias aliquot Argento-
raturum ad Lobetium qui porrò ad
te curaret. Phædri fabellas emen-
datas ego referam : quod ut Ri-
tershusio significes velim : & fa-
lutem ei atque Scipioni dicas no-
mine meo. Carmen ejus in P. Pi-
thœi obitum peto ut mittas: nam
exemplum quod ad me miserat,
mihi, ni fallor, periit. Si quid hinc
vis aut tuo aut amicorum nomi-
ne, indica, quæso, vel uno verbo.
Fratris tui filio mutuos dedi Co-
tonatos centum decem : quibus &
equum

equum pararet & fidem libera-
ret, & ad iter instructus esset. Eos
cupio Calandrino nostro nume-
rari. Rex 28. Junii in castra ad
Ambianum per dispositos equos
celeres sub noctem hinc discessit.
Subsequetur nobilitas omnis, quæ
equitatum augebit: nam pedi-
tum sunt ad xv. millia, tormen-
ta xxi. iis accedent alia xvii. In
Britannia videtur Mercorius ad
pacem spectare. Reformati no-
stri pertinaciter concedi sibi vo-
lunt omnia quæ jamdudum pe-
tierunt, Et plerisque Rex annuit,
ut ex iis cognosces quæ ad Dn.
Calandrinum mitto. Lutetia
postquam tria Helvetiorum mil-
lia alere stipendiis suis promisit,
alias ad simile officium urbes co-
natur adducere & sperat impe-
traturum se stipendia peditibus
xvi. millibus. Ego hinc domum
ad domestica, unde scribam ad
te

10402250
JAC. BONGARSII. 405
te copiosius, & familiarius. De
pace inter duos Reges multus
sermo. Ego nihil affirmare audeo:
Et Rex sanè non videtur in eam
inclinare. Sed ex interceptis Hi-
spanicis litteris cognoscimus de
matrimonio inter Cardinalem &
filiam Hispani pænè transactum.
Vale & amicos saluta à me. Lute-
tiâ raptim, Kal. Jul. 1597.

CLXVI.

Qui meus est mos, tribus te
verbis salutabo. Pax hodie
in ore omnium: sed plebi & ple-
risque aliis etiam in votis. Ego ad
ejus nomen exhorresco. Nam
quibus ea inædificari fundamen-
tis possit, non video: nisi hoc vi-
deo scioque, miris artibus Hispa-
num illudere Christiano nomini.
Sed ista Deus viderit, viderint &
ii quibus ad obtinendum vis ad-
huc aliqua. Schonbergius in Pi-
etones

et ones abiit, & Euangelicos nostros placaturus & Britannica curaturus. Nuptiæ inter Dominam nostram & Mussipontanum adhuc incertæ: Videtur illa perstare velle in veritatis professione. Sancius quàm graviter quàm turpiter lapsus sit, vides: quod ego sanè non possum cogitare sine gemitu. Sed ut nobis fortè hic decedat aliquid; Deo certè istic sua semper ratio constat. Scripsi per Clarissimi Viri D. Philippi filium, cui & mutuos dedi aureos coronatos cxxii, ad iter & alia hic expedienda: Eos cupio reddi Domino Calandrino. Clarissime Domine Vale & salutem dicito istic amicis omnibus. Lutetia 9. Julii. 1597.

CLXVII.

Iam sollemne mihi est, breves ad te sed frequentes dare. Ego
verò

verò nullas à te ex quo Argentinâ
 pedem extuli. Nos hîc valemus
 utcunque & spiritum trahimus.
 Ambianensis nos obsidio tor-
 quet, majori animo , quàm viri-
 bus cœpta. Eas tamen colligimus,
 & numerus militum, quo maximè
 laboramus, augetur cottidiè : &
 spes est, intra hunc mensem, va-
 lidum nos exercitum habituros,
 maxime si controversiæ compo-
 sitæ fuerint quæ nobis sunt cum
 Rege : Nobis cum dico , nos in-
 telligo qui Religionem puriorem
 profitemur. Nostros convenisse
 Castelloraldi, ad te scripsi : ii ve-
 rò necdum convētum solverunt;
 expectant Legatos Regios, Thua-
 num Emerium, præsidem : Cali-
 gnonem Cacellarium Navarre-
 num, & Vicum supplicum libel-
 lorum magistrum : qui hodie aut
 cras hinc sunt ad illos abituri. præ-
 cessit eos Schonbergius, sed in-
 primis

primis rebus Britannicis vacaturus. Mussipotantum hîc habemus. De ejus nuptiis, varia judicia: Tota res à Rege pendet. De Pace cum Hispano sermones crebri: Ego ad eam, nullam invenio viam. Ad Calandrinum nostrum scripsi paullo plenius: Tu hæc excusabis & me amabis atque commendabis amicis istic omnibus, quibus ego tibi que æternum addictus. Lutetiâ 11. Augusti 1597.

CLXVIII.

Libellum Basilii quem à me Lolim petiisti, vix repertum, ad te mitto. Apud typographum, jam decennium nulla exstant exemplaria. De Serrani historia quæsi vi, Indicem scripsit historiæ Francorum à primordiis regni: scripsit Gallicè, & satis accuratè. De Phædro jam dixi; quædam pauca me Rittershusio communi-

municaturum quo emendatior
 prodeat. Si quid sit quod hinc tu
 tuique velitis, quæso, impera: li-
 cet. Me mea adhuc retinent hîc
 & tenebunt duo circiter menses.
 Ut primum domestica compo-
 suero, dabo vela ventis, & vos
 revisam, si ita Deus voluerit. Pu-
 blica eo statu sunt quo nolim.
 Sed publica hæc est querela &
 omnium gentium. Repetere quæ
 ad Peucerum scribo, tædet: ita-
 que iis lectis, litteras, nisi mo-
 lestum est, obsignabis & mittes.
 Ex quo Argentinâ discessi, nullas
 accepi à vobis. Vale & Illustriss.
 Dn. Comitem, Ampliss. Dom.
 Baumgartn. & Nutzelium, & Cla-
 riss. D. D. Philippum cum tuo
 ejus filio saluto officiosè & aman-
 ter. Dn. de Fresnes in itinere esse
 certò cognovi: & eum hîc amici
 exspectant quotidie. Extractio-
 nes, quas vestri Pharmacopœi

S

Balsa-

Balsama vocant, ut fiant valde velim cognoscere. Illæ quas vulgus cum spiritu vini elicit, crassiores sunt: & in vestris videtur esse aliquid & subtilius & operosius. Iterum Vale. Lutetiâ 11. Sept. 1597.

CLXIX.

Accusabis, scio, solemnem jam mihi brevitatem: sed & excusa, quæso. Huc excurri propter negotia quædam, quæ mihi scribendi tempus auferunt: excurri ad tres aut quatuor dies, sed intra quindecim reversurus. Ambianum tandem nostrum est, sola regis virtute & vigilantia. Verè dico. Terruerat nostros omnes repentinus aspectus exercitus Hispanici: ita compositi ut terrere etiam prævisus paratos posset: Et ita terruerat, ut aliàs impavidis consilium mentemque auferret solus Rex interritus, cogere
suos

J A C. B O N G A R S I I. 411
suos & animare; & solus prospicere quò tenderet hostis: solus auctor occupandi locum, quem ille si insedisset, frustra erant conatus omnes nostri. Obsessis condiciones eas Rex dedit quas ipsi petierant: Rumoribus salutem anteponens. Imminebat obsidioni inepta tempestas: & eo adhuc numero erant obsessi, ut dubium eventum reddere possent. Et repentinus hostis Cardinalis recessus, suspectus erat merito. Itaque & tempus redimere, & suos conservare, & ad Cardinalis motus oculos intendere visum ante omnia. Fefellit ille volentibus nobis opinionem nostram. Regi ex eo consilium, excurrere in agrum hostile cum selecta equitum manu, & cum reliquo exercitu obsidere urbem aliquam. Sed plerique exhaustis marsupiiis relinquere castra coacti: in quibus parata

quidem omnia quæ ad victum necessaria, sed venalia, quamvis pretio commodo. Destitutus numero suo Rex, Durlanum tamen ut arbitror aggredietur. Cætera parata per receptum Ambianum, quæ aliàs intuta satis. Sed hæc proximis literis. Amicos istic omnes saluto officiosè. Vale Lutetia
5. Oct. 1597.

CLXX.

CArmen hoc à Typographo
madens allatum occasionem
mihi dat scribendi ad te, etsi hinc
domum valde propero. Passera-
tii poematia & alia quædam scio
me misisse; an acceperis nescio.
Uxorem te dedisse filio tuo au-
dio, & gaudeo: & perpetuum ex
eo vobis gaudium voveo. Ego
jam totus sum in re familiari re-
stituenda, quam turpiter colla-
psam inveni. Sed extricare me &
libris

10402256
J A C. B O N G A R S I I. 413
libris reddere certum est. Rex ad
Durlanum est tempestate obse-
dioni omnino inepta & vastato
omni circum agro. De pace aut
induciis sermo multus: & judi-
cia varia. Ego & pacem necessa-
riam nobis judico, & horresco
tamen ad ejus nomen, cum Hi-
spanicam cogito. De Mércorio
opprimendo & Geneva contra
Sabaudum auxiliis adjuvanda,
consilia agitantur secreta. Sed
mitto publica, & ad privata mea
me refero. Salutem Illust. Domi-
no Comiti, Amplissimis Domi-
nis Baumgartnero & Nutzelio,
Geidero &c. Clarissimis fratri
& filio & Domino Calandrino
nostro, & Scipioni. Raptim Lute-
giæ scripsi 12. Oct. 1597.

CLXXI.

VLtimæ tuæ scriptæ 4. Octo-
bris redditæ mihi sunt XXI.

S 3

hujus

hujus mensis. Ex adjunctis Domini Calandrini nostri, quæ erant exarata 16. Octob. cognovi Christianum exercitum solvisse obsidionem Javarini. Non possum non cum summo animi dolore statum intueri lacerum Rei Christianæ. Nos hic civiliū bellorum oneri succumbimus & nostris ipsi moribus perimus. Vos istic dum negligentia inmanissimo hosti portas Germaniæ recluditis. Interim laborat Ecclesia atrocibus dissensionibus & Theologorum furoribus immanibus. Sed nihil hîc querelæ adjuvant: preces nobis relictæ sunt quibus justam iram Dei avertamus: & sanctâ inclusi arcâ, ruinam hanc publicam, securi intueamur. Ad nostra venio. In Mercorium toti ferimur: & Blæsas Rex sub finem anni cogitat, ut propior Britanniæ cuncta accuret diligentius.

Vicinæ

Vicinæ provinciæ Pictonum, Turonum, Andegavorum magnam in belli sumptus pecuniæ vim ultrò conferunt. Mercorius ad sexcentos Hispanos in primariam urbem Nannetum recepit: & velut ad obsidionem sustinendam se comparat. In agro Lutzelburgenfi consilia Bironii infelicitè successerunt, proditione cujusdam, qui nudius quartus supplicio est publicè affectus. Sabaudica & Anglica nobis nota sunt. Pacis negotium cum Hispano magna contentione Legatus Pontificius urget; sed ab ea, quamvis plebeculæ nostræ per necessaria, alienior Rex videtur: misit tamen qui Pontificio adesset, Sillerium exlegatum Helvetium: & alium in Angliam, qui de omnibus Reeginam redderet certiore. Capita quæ nos Religionì puriori addicti petimus, pleraque omnia,

uti de iis Castelloraldi convenerat, Rex rata habuit. Ita istinc benè habet, nisi quid Furia Pontificia, aut quorundam nostrorum ambitio, turbant. Dominus de Fresnes totus hîc est in pecunia conficienda, ut vobis satisfaciat: confecto negotio, quod infra paucos dies futurum sperat, ad vos scribet. Interim vos salutat. Profecto malè habet ejus res familiaris. Illust. Dominum Comitem, & Amplissimos Dominos Baumgartnerum & Nutzelium aliosque Senatores vestros, fratrem & filium tuum VV. CC. saluto officiosè, & Scipionem nostrum & Rittershusiũ. A Scipione Elegiam accepi, absque litteris, pro qua gratias ei ago maximas. Vale. Lutetiâ. 28. Novemb. 1597.

CLXXII.

Dluturnum & præter morem
 silentium tuum miror. Nos
 hîc valemus ut in Regno adhuc ex
 gravi & lethali morbo languente.
 Postquam confirmatus videtur li-
 nes Belgicus, nos ad se Mercurius
 vocat: Britanniam is, ut scis, &
 vicinas provincias Andium, Tu-
 ronum, Pictonum, Rege ad alia
 converso, gravissimè afflixit im-
 pune. Totus hodie in eum Rex
 fertur, quantum apparet, serio: &
 nudius tertius, tormenta de vehi
 cœpère. Sed artes quorundam
 nimis malè metuo, quos scio sa-
 nis consiliis repugnare, natos ma-
 lè facere. Dum hæc cogitamus,
 ineuntur etiam rationes arcendi
 à Picardia hostis. Nempe edo-
 cti, ludere istic impunè hostem,
 Rege averso, & neglectui habi-
 tum limitem istum, maximum

intulisse Regno damnum. Sermo-
nes interim de pace Legatus Pon-
tificius ferit: nescio quo fructu.
Adest ei à Rege Sillerius San-
Quintini. Ego quid optem ne-
scio. Pacem & nobis necessariam
video, & cum Hispano pernicio-
sam scio. Sed erunt ista Deo cu-
ræ: absque quo consilia omnia
nostra, stulta; conatus irriti. Le-
gati à Rege ultimum ut spero,
profecti ad nostros Castelloral-
dum: namque Rex in pleraque
omnia consensit quæ petimus. Le-
gatos ab Ordinibus expectamus,
qui dicuntur consilia bellica ferre
in annum insequentem: utinam
salutaria. De sororis Regiæ cum
Lotharingo nuptiis nihil adhuc
constitutum: Namque illi in cœ-
pta Religionis professione mane-
re constitutum. Ego brevi ad vos
cogito: Sed ut spero, privatus.
Passeratus graviter decumbit, &
studia

U402256
J A C. B O N G A R S I I. 419
studia hîc frigent publica. Libel-
lum novum Philosophicum edi-
tum ab adolescente , sed ut au-
dio, satis doctum , accipies à Ca-
landrino nostro. Illustrem Dom.
Comitem , Amplissim. Dominos
Baumgartn. Nutzelium , Geide-
rum, Firerum, & Clarissimos fra-
trem & filium saluto officiose:
addo Gentilem & Ritterhusium.
Meas ad Schoppium & ad Peu-
cerum tibi commendo. Vale. Lu-
tetiâ 26. Dec. 1597. Cras Domi-
nus de Fresnes aderit : instabo ut
scribat & satisfaciat.

CLXXIII.

Quas ad me dedisti scriptas
xv. Dec. eæ me de vestris re-
bus edocuerunt, ignorantem ple-
raque. Et diutius certè hæc me
aula quàm putaveram tenuit, con-
tra ingenium meum. Portum, ut
spero , video. Rex 9. Febr. hinc
abiit

abiit ad Fontembellaquæum, aliquot dies ibi expectaturus Legatos Anglicos & Belgicos, quos scis super pace Hispanica adventare. In qua nos valde dubii hæremus. Occasio hinc egregia, bellum suadet: sed istinc dissuadet Regni calamitas & subditorum ingens. Consilia Deus Principum regat. In Britannia nostrate, Mercurius quas improbè olim recusavit pacis conditiones, hodiè expectit. Sed puniri hominis aviditatē publicè interest. Vereor tamen ne tractetur pro meritis. Dinantium, præcipuū oppidum, introducētibuscivibus primariis San-Malonenſes, ad auxilium accurrente Mongommerio, Regi restituerunt: Valde hæc jactura Mercurii partes imminuit. Intercedit pro fratre Regina vidua, & petit ut ostendat Rex aliquid esse & suas preces pro fratris incolumitate.

Respon-

Responsum tulit , Petiisse ab ea
 Regem, amisso Ambiano, ut Re-
 gno graviter periclitante, fratrem
 flecteret & ad officium reduceret:
 Quantum ponderis tum pro Re-
 gni salute , ipsius Reginae apud
 fratrem preces habuissent, tantun-
 dem hodie apud Regē pro fratre
 habituras. Princeps Aurangiana
 huc ad nos appulit cū filio, qui an-
 num in Regno, de ordinū consen-
 su, moraturus est, ut jure eodem sit
 quo si natus esset in Regno. Filiā,
 Electricis Palatinæ sororem , de-
 ducit nupturam Trimolio , cujus
 sororem uxorem habuit Con-
 dæusis qui anno 88 decessit. Fres-
 nius hīc à nephritide graviter de-
 cumbit , aliās daturus ad vos lit-
 teras. Vir Clariss. vale, & nisi mo-
 lestum est , Illust. Dn. Comitem,
 Ampliss. Dn. Baumg. & Nutze-
 lium, fratrem & ejus cum tuo fi-
 lium saluta nomine meo. Lut 13.
 Febr. 1598.

CLXXIII.

CLXXIV.

TAndem cum Mercorio res composita est, & heri super eo Regium edictum in Parlamento approbatum & promulgatum est. Atque ita rediit ad fidem Britannia nostra, quâ Mercorius cedit. Eam provinciam rex administrandam dat notho suo Cæsari, puero: sed Regius ei vicarius adjungitur Dux Mombasoni, ex familiâ de Rohan, quæ orta est Regibus Britonum: ipse vir egregius & probatæ fidei. Notho autem illi, filia Mercorii desponsata dicitur: eique titulus Ducis Vindocinensis attributus à Rege. Titulus, inquam: nam ducatus ejus partes omnes aut distractæ aut oppignoratæ. Sed filiæ suæ Mercorius dicitur 200. mil. coronatorum in dotem dare, & 50. mil. librarum nostratum (Francos voca-

0402250
J A C. B O N G A R S I I. 423
vocamus) annui redditus , & 50.
mil. Coronator. in mundo. Hæc
vulgo feruntur. Certiora ipse, ut
spero , scribam ad te Basileâ , quo
intra paucos dies cogito. Legatio
Anglica hinc ad Regem contem-
dit : Belgica Rothomagum adve-
nit : scis de pace & bello acturos.
Legati Regum, qui Veruini, Cur-
forem in Hispaniam missum ex-
spectant , qui responsum referat,
super articulo quodam de quo
disputationem Rex injecerat , ut
Legatis Belgicis tempus ad iter
daret. Ego hîc quid maximè ve-
lim, sanè nescio. Periculosaæ ple-
num opus alex. Deus, cui suo-
rum cura est , ista viderit , & te
serve, Vir Clarissime, cum amicis
quos ego saluto officiosè. Lute-
tiâ 27. Martii 1598.

CLXXV.

TRibus te verbis adveniēns salutavi. Plura tū addere vetabat lassitudo, quam nunc in longioribus profectiōibus primū experior. Misi unā litteras à Domino de Fresnes ad te & ad Ampliff. Dom. Nutzelium. Nunc si quid velim ad te scribere de rebus nostris, nihil occurrit nisi obsole- tum. Nam & Regem nobis, id est iis qui Reformati dicuntur, ea concessisse omnia quæ petebamus, etiam supra spem nostram, jam audisti: & statum rerum nostrarum quantum omnino potuit firmavisse. Unum esse reliquum ut Edictum super iis Regium Parliamentis probetur, & porro re ipsa cōprobetur. Ad hoc utetur jure suo Rex: quem ante Iunium mensem non puto Britannia discessurum, nisi quid fortè in Picardia

dia novi moliatur hostis , cujus mihi semper suspecta sunt consilia. Nec novum tibi , apud Regem fuisse Anglicos & Belgicos Ordinum Legatos : de quibus nihil habeo certi dicere : nisi quod à pace illi abhorrerent non videbantur ; hi alieni omnino erant. Regis verò hætenus dubius animus fuit : Trahunt eum ad pacis consilia , subditorum preces & status sanè miserrimus , & totius Regni necessitas . Retrahunt egregiæ quæ se ostendant occasiones , & respectus Ordinum Belgicorum , quibus ex animo Rex benè vult. Et Britanniam nostratam in Regis potestate esse , Blaveto excepto , audivisti : & se voluntati Regis permisisse Mercorium , pænè destitutum ab omnibus. Sed & in eum solita clementia Rex usus est. Andegavi R'egem convenit sine apparatu : & ab aulicis sine hono-

honoris ullo argumento, & à civibus duriter exceptus: nam & periclitasse de vita ajunt. Nannetum urbem maximo Procerum & Nobilium comitatu Rex est ingressus x. Apr. Tertio postea die jussu Senatus Lutetiæ de recepta Britannia laudes Deo dictæ & alia publicæ lætitiæ edita argumenta. De Blaveto recipiendo agitabantur consilia. Cum Rege erat Bullionius. Sed præfecturam Britannia Rex filio suo naturali contulit: cui additus Vicarius Regius Dux Mombasoni, Britannus è familia Rohanâ quæ illis locis & antiquissima habetur orta Regibus Britannia, & nobilissima: ipse & fide in Regem egregia, & virtute probatus Ambiani erat Conestabilis cum ego Lutetiâ discessi: Bironiū vidi Divioni: Erat Burgundis è comitatu, suspecta ejus in Ducatu diuturnior

nior mora : & amicum illi istum
quàm vicinum mallent. Regū de
pace Legati Veruini adhuc hærēt.
Negotio studiosè à nostris pro-
tracto, ut Legatis Anglicis, Ordi-
num quos tempestate prohiberi
terrâ nostrâ constabat , tempus
adeundi Regem concederetur.
Redierat ex Hispania cursor su-
per quibusdam à nostris de indu-
stria in dubium vocatis in Hispa-
niam missus. De nuptiis Lotha-
ringicis in aula nostra altum silen-
tium. Ledigerius, ut scis , vires
reparat, & se ad bellum renovan-
dum strenuè comparat. Sed cir-
ca Genevam miles à Sabaudo ne-
scio quid mali alere videtur. Et
rumor hic frequens , sed autore
non satis certo, tentasse eos etiam
scalis admotis aliquid nocte quæ
sollemne Paschatis festum sub-
secuta est. Sed hæc hæctenus. Tu
Vir Clariss. vale & amicos à me
saluta

saluta officiose Illust. Dn. Comitem, Ampliff. Dom. Baumgartn. Nutzelium, Firerum, Geiderum, fratrem ejusque & tuos filios. Vix manum de tabula cùm mihi tuæ redditæ sunt scriptæ x. Martii & x. Febr. sed recentiores expecto Francofurto. Scipioni nostro & Rittershusio multam à me salutem. Siquid ad Peucerum, salutem etiam adde nomine meo: scribam ipse prima occasione. Basileâ 29. Apr. 1598.

CLXXVI.

ANxium me habet valetudo tua. Tu verò eam cura sedulo, si nos amas. Constitueram invisere te sub noctem, sed pertinax pluvia me tenet. Paucis itaque his verbis te saluto, & gratias ago ob communicatum scriptum quod legimus Ego & Ancelius. Id remitto cum aliis. Heri inter
 varia

402256
J A C. B O N G A R S I I. 429
varia quæ Lutetiâ & ex aula habui
ab amicis, triste hoc fuit quod
diem obiit suum D. Pithœus vir
& singulari probitate & excellen-
ti doctrina præditus & mihi dum
vixit amicissimus: in quo fecerunt
bonæ litteræ magnam jacturam.
Te vobis Deus fervet. Reliqua
tua reddam ipse in manus. Salu-
tem plur. tibi Ancelius.

CLXXVII.

ALiquot hîc mihi abs te litteræ
redditæ sunt: è quibus re-
centiores scriptas XII. Apr. acce-
pi ante dies ferè decem: eas verò
quas dedisti 26. Martii & 7. Apr.
nudius tertius. Respondebo obi-
ter: & primùm quantum tibi de-
beam ob constantem tuum in me
animum, explicare dicendo non
possum. Debeo etiam quòd dili-
genter mecum vestra & syncerè
communicas. Et opto ut se offerat
occa-

occafio probandi tibi ipfum animum in te meum. Pafferatius, de quo quæris, quamdiu Lutetiæ fui, peffimè habuit, desperatâ valetudine. Ejus poëmata inclusi cum aliis libris ciftæ, quæ ubi tamdiu lateat miror: namque eam ante aliquot menses commiferam mercatoribus ut Argentinae eam redderent, memor petiiffe te à me alterum exemplum: id ad te mitam quamprimùm accepero. Gratulor hominibus nostris, quod te & Velfero judice, Pafferatius non longe abit à veteribus. Monlucius, Regni nostri Marefchallus fcripfit ipfe commētarios fui temporis, in quibus ea maxime narrat quibus præfuit. Eos legi olim fcriptos manu, necdum impreffos: Hodie exftant, fed Gallici, & habeo, ni fallor Francofurti aut Argentinae: Facundia militari, & nihilominus accurata expositione rerum

rerum quæ ad bellum, insignes. Eos ut habeas curabo. Cæterum dubia illa valetudo tua, gravis est mihi. Deum oro, ut te tuis servet: in iis & ego: tuus sanè, tuo merito. Sed tuos istic omnes, fratrem Clarissimum & Amplissimum virum, filios, fratris filium: saluto officiosè. D. Gentili amico veteri &, ut spero, certo, D. Rittershusio salutē addo. Sed Schoppio, quid factum? Binas ad eum dedi, aut ternas, & ubi sit scire aveo. Te salutat Dom. Carolus Harlæus, studiosissimus tui. De publicis scripsi ad te nuper, nec ex eo comperi quicquam aut certum, aut dignum scriptione. Intra biduum Argentinam cogito, inde ad acidulas. Vale Clariss. Domine & Illust. Dom. Comitem, Ampliss. Dn. Baumg. & alios saluta nomine meo. Basileâ. 20. Maii. 1598.

CLXXVIII.

Scripsi ad te discedens Basileâ.
Hîc vero redditæ mihi sunt
litteræ tuæ scriptæ 8. Maii. De pa-
ce quæ judicia fuerint pruden-
tium apud nos cognovisti ex iis
quas ad te dedi 1. Maii, Basileæ.
Iam verò videntur omnia pacem
minari. Induciæ factæ in Maium
præteritum, & si opus sit, hunc
Junium, dum nescio quæ efferun-
tur ex Anglia, Hollandia, & Hi-
spania responsa. Et Angli quidem
amplexuri pacem videntur. Or-
dines omnia alia potius: nisi mu-
tant. Nutant certe omnia: & om-
nibus privatim sua cogitantibus,
publicæ rei securis, ruunt omnia:
aut potius suo procedunt ordine,
ordine quem dixit Magnus ille
Rector. Rex noster hoc tempo-
re, ni fallor, perlustratâ Britannia,
Lutetiam aut Picardiam repetit.
Sed

Sed in Nannetum oppido, Carthusianus monachus ultrò se detulit. confessus inductum à Legato Hispanico, jam sexennium agitasse de Rege interficiendo: meruisse ob id mortem. Asservatur in vinculis cum Italo quodam Cosmo Ruggieri, qui effictis è cera imaginibus, magicis artibus appetisse Regis caput dicitur: olim idem suspectus in Carolum nonum & Henr. I I I. tentavisse. Hottomanum vidi discedens Basileâ, is multam tibi salutem. Libellum quem ad eum de Missa miseras, Othomarus Mullerus cui Gernusius tradiderat, in angulo neglectum reperit. Helveticæ & ipsæ dubiæ res sunt. Laxata sunt fœderis illius invicti vincula, artibus Iesuitarum & negligentia Reip. E filiis Sabaudi unus, Episcopus Lausannensis à Pontifice dictus est: quod Bernensibus suspectum. Phædrum

Rittershusii vidi. Vellem, quod petieram, suspendisset editionem. Notas quas exscripsi è codice P. Pithœi mittam ad te quamprimum certum nactus hominem fuero. Illis & ornatior & melior Phædrus prodiisset. Scripsi ad Rittershusium Lutetiâ, & ejus ad Casaubonum litteras curavi. Scripsi & ad Schoppium non semel. Is ubi vivat, quæso, edoce me. & Vale. Illustri Dom. Comiti & Amplissimis Dominis Baumgartnero, Nutzelio, fratri & tuis ejusque filiis, ipsique Rittershusio & Gentili imprimis multam salutem & officiosam dico. Venæ illæ Hungariæ divites, an subito defecerint, cupio ex te discere. De sororis Regiæ cum Lotharingo nuptiis, sermo repetitur. Argentinâ pr. Junii. 1598.

CLXXIX.

Scribo ad te ex acidulis in thermas, ad quas profectum te cognovi ex litteris
tuis

tuis scriptis 14. Maii. Eæ mihi redditæ ante paucos dies. Pacē non solum factā, sed & proclamata[m] constat. Utinam verè Pax sit. Ego de ea quid semper senserim, non ignoras: nec ab eo à sententia. Quo loco in hoc negotio Rex Genevam habuerit, non possum ex amicorum literis intelligere: neglectum non spero. Constat tamen eos excubitorum numerum auxisse: & Bernenses in metu esse: atque edicto prohibuisse, nequis in posterum subditorum, Sabaudi aulam frequentaret. Hoc vero factum olim oportuit. Sed ad pacem illam nostram redeo. In præsens utilem & necessariam esse, nemo eat infitias qui Galliæ nostræ statum habeat cognitum: Quid verò ex ea futurum sit, Deus novit, cui aperta sunt & reclusa omnia: Sed nos astu Hispani vincunt, cui in pace magis erimus expositi quàm in bello. Ordinibus Belgicis metuo: nec hætenus quid consilii capiant scire potui: nisi quod à Rege discesserunt, certi pacis omnes refutare rationes: Vaginam, dicentes, se ensium suorum in profundum abjecisse mare. Tenebunt me hæ acidulæ ad nundinas Argentinenses: è quibus scribam ad te de omnibus plenius. Tibi ut thermæ

illæ valetudinem restituant firmentq; à Deo precor. Schoppius ubi sit, quæso doceme. De exercitus Hungarici ducibus, numero, aliaque abs te expecto: Nam nihil mihi exactius quam quod à te. Pontes levatiles audio vestros ad portas civitatis aptare. Factum prudenter: & vereor ne vigilandum sit in posterum diligentius quàm factum hætenus. Iterum Vale & saluta à me Illustr. Dn. Comitem, Ampliss. Dn. Baumgart. & Nutzeliū & fratrem cum filiis ejus ruiſque officioſè, & Gentilem & Ritterſhufium. Ex acidulis Petensibus 25. Junii st. n. 1598.

CLXXX.

Virorum Optime. Terrent me litteræ tuæ scriptæ pr. Kal. Sept. Itane afflicta valetudo tua, ut etiam ultima cogites? Deus avertat: & te, longissimâ dignum vitâ, diutissimè nobis valentem servet. Hoc toto affectu voveo. Exaudiat Dominus, idem qui me nuperime sepultum excitavit. Vires quidem lentè recipio. Sed & somnus rediit, & dolores illi acres multum mitigati: sola Dei benignitate. Ex innumeris medicamentis quæ mihi injecta sunt, nullum nisi ex Laudano, illo Paracelsico, fructum

Etum sensi, quo ut uterentur nescio quomodo adduci se Medici mei passi sint. Sed illud numquam fefellit: & dolores ad horas sex & septem mitigavit, & somnum induxit quietum ad duas aut tres horas: Vno verbo, homini doloribus emortuo, vitam per intervalla reddidit. Repeto, Idem ille, cui spem melioris valetudinis debeo, Deus, te nobis salvum & pro ætate validum restituat, benignus. Pro scriptis quæ transmisisti, magnas tibi ago gratias. Nihil habeo quod rependā. Omnino verè judicas: In tempora venimus periculorum plena: Sed regurgitant jam mala: & fructus edunt copiosos, prava improborum consilia, quæ & ipsa tandem, bonorum pusillanimitate vires suggerente, Germaniam miserè habebunt. Sed de Transilvano, somnium ne est, an vera res? Nostra, scribendi jam materiam suppeditant exiguam. Blavetum in Britannia Brissaco Mareschalco restitutum, & inde dirutum: Hispanis naves quæ eos devehant, præbitæ. Sed pestis inter eos grassatur vehementer, & ex quo naves escenderunt, Ducem feбри laborantem coguntur expectare, nec descendere & terram repetere Brissacus concedit. Legatum

Pontificium illum pacis architectum,
Italiam repetisse arbitror. Ejus nocebat
nobis præsentia. Impetraverat à Rege,
ne Edictum in favorem Reformatorum
conditum, ipso præsente, vulgaretur:
sed instantibus nostris, discessum & ipse
maturavit. Jesuitæ reditum ad nos ten-
tant modis omnibus. Sed eorum artibus
& conatibus obsistit fortiter Senatus
Parisiensis, cujus sententia nuper prodiit,
Ut dignitatum togatarum omnium in-
digni habeantur omnes qui post pulsos
Gallia Jesuitas, in eorum collegiis ope-
ram dederunt litteris: Comitem Tur-
nonium qui contra S.C^{tum} illos retinuit,
damnarunt crimine læsæ Majestatis
Deus hostes suos & verbi sui aut con-
vertat aut male perdat. Te vero suavissi-
me amicorum longum servet. Fratri &
filiis, fratrisque filio officiosam salutem
dico. Lotharingus quod sciam nondum
rediit domum. Apud eum sunt Cliven-
ses Legati, qui unam ex ejus filiabus
uxorem petunt Duci suo: quem obiisse
diem suum rumor huc Francofurto al-
latus est. Sabaudum ad Regem excur-
risse hic spargitur & eodem fere die ad-
venisse in aulam, quo Lotharingus. Co-
natur Salucensi nos marchionatu emun-
gere.

gere. Ducatii sacras Odas, poëta non infimi Spiritus, nisi ad tenuper, sine literis, quia urgebat tabellarius. Sed quæso te, de Servio, nisi confectum est, exora Rittershusium. Iterum Vale & vive. Argent. 29. Sept. 1598.

CLXXXI.

EX thermis feliciter te reversum spero & opto. Pacem Rex Lutetiæ firmavit præsentibus Legatis Hispanicis, qui & obsides exhibuerunt. Nos in ea opinione sumus, nullam nos unquam cum Hispanis pacem meliore conditione fecisse: super quo judicium tuum audire velim. Restituit omnia Hispanus, nihil ipse recipiens. Ego ita judico, Tanti ei esse filii regnum confirmare, quod non potuit, nisi hac pace, ad quam & Angli & etiam Belgæ tandem dicuntur accessuri. De his difficilis sanè deliberatio est. Genevenses & Bernates, omnesque adeo Regni nostri confœderati in hanc pacem veniunt. Sabaudus dicitur nostris militem colligere, bellum in Mantuanum cogitans, ob Montferratum cujus oppidum Casal ajunt eum obsessurum. Nuptiæ regiæ sororis cum Lotharingo, certæ habentur: & Regem ipsum de uxore ducenda seriò cogitare

scribunt. Deus consilia fortunet. Mihi eo magis suspecta sunt omnia, quomagus apparent esse tuta.

*Mene salis placidi voltum; fluctusque
quietos* (monstro?

Ignorare iubes? mene huic confidere
Monstrum certè est hic mundus. Sed speremus meliora. Saintfalius qui Plessæum ita graviter, ut scis, offendit, dicitur satisfactionem offerre, postquam nihil à Rege tutum sibi videt: nempe genu posito veniam à Plessæo petiturum, & professurum injuriam ei fecisse quod comitatu superior eum esset aggressus, quem aliàs viribus æquis aggredi ausus non fuisset. Dubium, an conditionem hanc Plessæus sit accepturus. Litteras aliquot ad Principes mitto Domino Calandrino, quæ ut tutò curari possint cum eo quæso delibera: Grandes abs te litteras exspecto de omnibus Polonicis, Moscoviticis, Suecicis, Hungaricis vestris &c. Clariss. Dn. Vale & Illust. Dn. Comitē saluta à me Magniff. etiam Dn. Senatores vestros, fratrem & tuos ejusq; filios, Gentilem & Rittershusium: & doce ubi Schoppius vivat. Ad illum mittam per vestros Phædrum Pithœi. Iterum vale. Argentina 6. Julii. 1598.

Duturnum silentium tuum, reddi-
me de valetudine tua sollicitū. Sed
tu hanc molestam curam, quæso, exime.
Passeratii poemata & alia quædam con-
jeci in fasciculum quem tibi, ut spero,
reddet noster Calandrinus: addidi Phæ-
drum cum notis quas exscripsi è libro
Pithœi diligenter. Eum mittes ad Rit-
tershnsium. Adjunctas Schoppio ut cu-
res vehementer abs te peto. Quæ habet
in Servium ab eo peto nomine P. Danie-
lis. Unicum hoc editionem moratur cu-
jus specimen litteris adjunctum Schop-
pii videbis, & unà cum litteris ipsis nisi
molestum est, ad Schoppium transinit-
tes. Ego Acidulas repetere cras consti-
tui: malè habui ex quo vix benè cœ-
ptum earum usum intermisi. Quod pu-
blica attinet, Nostri, ut quidem spero,
sua ab Hispanicis recipiunt. Bironius
jam Dux & Par Franciæ, Brussellas de-
stinatus erat ad Albertum firmandæ pa-
ci, profecturus inde ab Sabaudum & ad
Pontificem: Bellegardius in Hispaniam.
Magnâ pompâ Regem 21. Junii pacem
jurasse, audivisti. Ex eo, dici non potest,
quanta ubique apud nos rerum omnium
facta sit commutatio. Itinera omnia
paullo

paullo ante latronibus infessa, repente libera & tuta: Agrestes urbanique, plebes simul nobilesque ruinis reparandis, agris excolendis intenti: Vrbes oppidaque haftenus praesidiis militaribus pressa, jam sine custode & vigile, portis etiam per noctem reſeratis, securae. Rex ipse Martio spiritu deposito, pacis artes induit, & se totum Iustitiae mancipat. Ita ad me mei scribunt. Ea vero, ut aeterna sint à Deo precor. Sed ut metibi amico aperiam, quae de Regis nuptiis feruntur, non placent. Belgica adhuc dubia: & Angli nondum plane constituerunt, pacem an bellum malint. Hispanus vero dum Belgio cedit, Arces quas citadelas vocant, excipit: excipit & Burgundiae Comitatum: Alberto vero praeter illas provincias, 400. millia aureorum annua, ex Lusitaniae redditibus numerabit: Irritabunt haec non immerito animum Sabaudi. Praeterire nolo, Arragoniae Amirantem dixisse apud nos liberè, Frustra se cum Imp. & fratribus Austriacis egisse, ut volentibus ipsis, Albertus Regis Rom. dignitatem ambiret. Rodulfum vobis, qualis qualis est, Deus servet: eo exempto, magnis motibus concussam Germaniam iri, nemo non videt. Sed tu vale Clariss. D.

&

& me inter tuos ama. Illust. Dn. Comitem, & Ampliss. Dnn. Baumg. Nutz. & optimum fratrem tuum filiosque saluto officiose. Argentina 19. Julii. 1598.

CLXXXIII.

Silentium tuum suspectum est mihi: & non possum non esse de valetudine tua sollicitus. Meum certè est ex diuturna sex septimanarum & gravi dysenteria, qua nihil nunquã pertuli molestius. Periculũ abesse Medici Scbitius & Havenreuterus quorum utor opera, ajunt. Sed sortes meæ in manu Domini, cujus præsens in hoc morbo auxiliũ sensi non semel. Eum toto animo oro, ut te diutissimè servet valentem Reip. tuisq;, inter quos me pono ipse. In hac verò virium imbecillitate causa ad te scribendi, littere sunt quas heri accepi à Schoppio nostro Ferrariæ datas, quibus scribit Servii quæ habet ea esse apud Rittershusium à quo jubet petere. Scribo igitur ad Rittershusium & litteras ad te mitto, tuas ut adjungas, ne quid sit in impetrando difficultatis. P. Daniel urget, & vir est cui gratificari bonos omnes & litterarum amantes convenit. Impetra igitur, ut Francofurtum ad D. Calandrinum mittatur Servius: & si occasio mittendi non fuerit, tabellarium huc

444 E P I S T O L A E

huc ad me mitti in eam rem peto meis sumptibus qui adferat. Nam certum hominem habeo cui tuto credere possum : Is Lutetiam proficiscitur intra mensem. Novis aures jamdudum vacuæ sunt. Parata apud vos omnia. Lotharingus pater ipse de filii nuptiis transacturus ad Regem profectus est. Ut confirmator fuero, scribam pluribus. Amicissime virorum, Vale & vive. Argent. 12. Sept. 1598.

F I N I S.









